# گولێک لە نێو تاشەبەردەوە … بێریڤان جەمال حەمە سەعید

زۆرن ئەوانەی خاوەنی دکتۆران و توانای خۆیان لە لێکۆڵینەوەی بوارێکدا تاقی کردۆتەوە، بەڵام کەمن ئەوانەی بەهرەمەندن و توێژینەوەی زانستی لە بوارێکی گرنگ و دەگمەنی وەک پزیشکیدا ئەنجام دەدەن. پزیشکی کورد "لەنگێزە ساڵح فەرەیدون"، کە دەرچووی زانکۆی ئیراسموسە لەڕۆتەردام، (بەشی پزیشکی هەناوی — نەخۆشی ژنان و زانستی دەرمانی / Erasmus medisch centrum Rotterdam (interne geneeskunde/gynaecologie en pharmacologie)، بابەتی نامەی دکتۆراکەی بریتی بووە لە لێکۆڵینەوەیەکی زانستی بە ناوی (ناهاوسەنگی دەمارە خوێنییەکان لە ژەهراوی کردنی زیندەوەردا — ئاکامی نەخۆشییەکە، دیاریکردن و پێشبینی Angiogenic imbalance in preeclampsia, Pathogenice, diagnostic and prognostic implications).

د. لەنگێزە تەمەنی ٢٧ ساڵە، لە سلێمانی لەدایکبووە و تا تەمەنی نۆ ساڵی لەگەڵ خێزانەکەی لە کوردستاندا ژیاوە، هەر لەوێش قوتابخانەی بنەڕەتی دەستپێکردووە و خوێندکارێکی وریا و زیرەک بووە. وەک زۆربەی تاکی کورد، لە قۆناغەکانی منداڵیدا، ژیانی ئاوێزان بووە لە دڵەراوکێ و کێشمەکێش، بە جۆرێک شەپۆلەکانی ژیانی پێهاتونەهات ئەمیان لەم تاشە بەردەوە داوە بەو تاشە بەردەدا، بەڵام خۆڕاگرو کۆڵنەدەر بووە، بە چەشنێک حەزی نەکردووە وەک گیایەک سەر بۆ با دانەوێنت ، بەڵکو هەر وەک گوڵێکی نێو تاشەبەرد گەشەی کردووە. لەنگێزە باوەری بە خۆی دەبێت، دەزانێت چی لە ژیانیدا دەوێت. لە تەمەنی نۆ ساڵیدا، لەگەڵ خێزانەکەی ڕێی دەکەوێتە سەر ڕێی پڕ هەوراز و نشێوی ئاوارەیی لەم وڵاتەوە بۆ ئەو وڵات، تا دواجار خۆی لە هۆلاند دەبینێتەوە و لەوێ نیشتەجێ دەبێت. ئەم کچە تەمەنی چوار پێنج ساڵان بووە لەگەڵ دایەگەورەی سەردانی ماڵانی کردوە، ئەو بیرەوەرییانەی کە لە ئاوێنەی خەیاڵیدا کێشاویەتی، کاریگەریی گەورەیان داناوە لە قۆناغە یەک لەدوا یەکەکانی خوێندنیدا و ئەندێشەی گەوهەرییان فراوان کردوە، کە لە هەر هەوڵ و ئاستەنگی فێربوونیدا مۆرکیان بەدیار کەوتووە. دایەگەورەی بۆی چرایەکی ڕێنماییکەری ڕێگای پڕ تاریکی بووە. وێنە و بیرەوەرییەکانی منداڵیی لە هزری ساف و بێگەردیدا، وەکو دەستی

گەرمی دایەگەورە یارمەتیدەری بووە نەک هەر بۆ سەرکەوتن بەسەر شاخی پڕ ئاستەنگی زانستدا، بەڵکو بۆ ئەو پیشەیەش کە هەڵیبژاردوە. هاوڕێیەتی لەنگەزەی کیژ لەگەڵ دایەگەورە لە کاتی سەردانی ئەو ژنانە بووە کە منداڵیان هێناوەتە ژیانەوە. دیمەنی ژنێکی پاڵکەوتووی داپۆشراو بە پەڕۆیەک بەسەر قاچییەوە لە ژوورێکدا و دەور دراو بە قیژەو هاوار و ناله و ئازار و گریان، ئینجا پاشان خۆشی و کەیف و گریانی کۆرپە جێی قیژەو هاواری دایکە بگرێتەوە . ئەم گۆڕان و وەرگێڕاندا لە ترس و هاوار و قیژە بۆ خۆشی و شادی سەرنجی لەنگەزەی پێنج ساڵان ڕادەکێشت.
**بۆ پێویستم زانی بۆ ناسینی هەرچی زۆتری د. لەنگەزە، ئەم دیمانەیە لەگەڵ ئەنجام بدەم.**

**بێریڤان: لە کوردستاندا چەند ساڵت خوێندووە؟ لە کام خوێندنگە؟ یادەوەرییەکانی ئەو ماوەیەت چییە؟**

د. لەنگەزە: لە سابونکەران لە قوتابخانەی کەریمی عەلەکە، پۆلی یەکەم و دووەمی بنەڕەتیم تەواو کردووە. هەر لەمنداڵییەوە حەزم لە خوێندن بووە، بە تایبەتی وانەی ماتماتیک. کاتێک کە وچانی نێوان وانەکان دەستی پێدەکرد، مامۆستایان داوایان لە من دەکرد، چاودێری قوتابییەکان بکەم. هەر لە سەرەتای تەمەنمەوە، زۆر ئارەزووی ڕێکخستن و سەرپەرشتیاریم هەبووە. لە وانەی ماتماتیک زۆر باش بووم، لە یادمە جارێک هەڵەیەکم کرد، مامۆستاکە لێم توورە بوو، سەرەڕای ئەوەش شەقێکی لە قاچم دا. تا ڕۆژی ئیمڕۆ مامۆستا نەسرین و شەقەکەیم لە دڵ دەرنەچووە. زۆربەی جار لە ماڵەوە دایکم لە خوێندندا یارمەتی دەدام، گەر شتیکم لە لا ڕوون نەبوایە هاوکاری دەکردم. ئەوە هەر دایکم بوو بۆ هانامەوە دەهات، هەر کاتێک پێویستیم بە شتێک ببوایە. خراپی بارودۆخەوی کوردستان تەنگی پێهەڵچنین و لە ساڵی 1998دا، وڵاتمان بەجێهێشت. لە کۆتایی ساڵی 1999دا، گەیشتینە هۆلاند، بەو هۆیەوە، ساڵیکی خوێندم لە کیس چوو.

**بێریڤان: قۆناغەکانی دواتری خوێندن لە هۆلاند چۆن دەستی پێکرد و کێشەکانت چین بوون؟**

د. لەنگەزە: هەر بەگەیشتمان لەپاش چەند مانگێک، چوومەتە خوێندنگەی هۆلاندی و لە پۆلی شەش دانرام، کە دەکاتە پۆلی چواری کوردستان. لێرەش هەروا لە ماتماتیکدا زۆر باش بووم، گەر قوتابییە هۆلاندییەکان نیو کاژێر خەریکی خشتەی زەرب بونایە، من بە پێنج خولەک تەواوم دەکرد. مامۆستاکان زۆر نەرم و لەسەرخۆ بوون، وەک

کوردستان توونـد نەبـوون، گـەر هەلـەشـم بکردایـە، زۆر بۆ هێمنی ڕوونیان دەکردوە بۆم. لێدان نەبوو، بەڵکو ڕێزیان لێدەگرتین، وەک مرۆڤێکی تەواو مامەڵەیان لەگەڵ دەکردین. لەبەرئەوەی لە وانەی ماتماتیک و فیزیا خۆم زۆر باش بووم، زۆر پێوستی بە زمان نەبوو، هیچ کێشەیەم لەو بارەیەوە بۆ دروست نەبوو، بەڵام لە وانەکانی تردا، کە پێوستی بەوە بوو توانایی زۆر بەسەر زمانەکەدا هەبێت، بۆم زەحمـەت بـوو، دەبـووایە لـە مـاڵەوە لەگەڵ دایکـم بۆ واتـای ووشەکان بگەڕامایە. جیا لەوەش وەک کچیکی کورد، ئازادیم سنوردار بوو بەراورد بەو ئازادییەی کە کچە هۆلاندییە هاوڕێکانم هەیان بوو. گەر لە ئاهەنگی قوتابخانە یان هەر ئاهەنگێکی تردا بمویستایە باشـداری بکەم، بەو مەرجە بۆم هەبـوو، کە لەو کـاتەی بۆیـان دانـابووم، بگـەڕێمە مـاڵەوە. بەهۆی ئەوەی لـە قۆناغەکـانی تـری خوێندندا زۆر باش بووم، لە خوێندنگە تووشی هیچ کێشەیەک نەبووم.

**بەریڤان: زۆر جار مرۆڤ لە ژیانیدا پێوستی بە کەسێک هەیە بۆئەوەی بیکـات بە سـەرمەشقی خۆی. بۆ تۆ ئەو کەسە دایەگەورەیە. زۆر کـەس هەیە، بە تایبەتی لە لای خۆمان، لەو حاڵەتەی مناڵ لەدایکبوون دەترسن، کەچی ئەمە لە لای تۆ وەها نییە، دەکرێت ڕوونی بکەیتەوە بۆچی؟**

د. لێنگێز: بەڵێ هەروەکو ئەوەی باسم کردووە، هەمیشە دەستم بە دەستی نەنکمەوە بووە، ئێستاش وەک نمونەیەک دەستم لێبەرنەداوە. هەرگیز ئەو ژنانەم لە بیر ناچێت، کە چۆن لەو پەڕی ئازار و زریکە زریکدا، هەر ئەوەندەی منداڵەکانیان بە دنیا دەهات، دەموچاویان دەگەشیەوە و زردەخەنە دەکەوتە سەر لێوانیان. ئەم زەردەخەنانە بۆ من لەو چوکلێتانە خۆشتر بوون کە پێیان دەدام. منیش دەمەوێت وەک دایەگەورە، ژنان لەو خۆشی و شادیە بێبەش نەبن. هەر لەو تەمەنەوە ئەو حەزەم لەلا گەڵاڵە بوو، کە دەمەوێت ببم بە پزیشکی ژنانی دووگیان. ئیتر ئەمە ورده ورده وەک پشکۆیەک لە ناخمدا هەرچی زۆتر گەشایەوە. ئەو بەرپرسیارییەم زۆر زوو لا درووست بوو، کە ئەوەندەی لە توانامدایە، دەبێت یاوەری دەستپێکی ژیانی هەر مرۆڤێک بم، هەتا لە پێش لەدایکبوونیدا.
وەک پزیشکێک گرنگی ئەم بەرپرسیارییەتییە لەوەدایە، کە لە حاڵەتە هەسـتیارەکاندا دەبێـت زۆر زوو بریـار بـدەیت، کە چـی دەکەیـت. ڕزگـارکردنی کۆرپەلـە و ژیـانی دایکەکـە، بریـاردانی دەسـتبەجێ و دەستبەکاربوونی خێرای دەوێت. بۆ نموونە لە کاتی ‘ژەهراویبوون Pre-eclapmsie’ی حاڵەتی سکپڕیدا، گەربێتو گومانی ئەمە لە دایکەکە

بکرێت، ئەوا پزیشک ڕووبەرووی دووڕیانێک دەبیتەوە. ئایا دایکەکە بخرێتە سەر ژانی پێشوەخت و منداڵەکە لەدایکبێت و بەو شێوەیە ژیانی هەردووکیان رزگار بکرێت یان چاوەروانی ژانی سروشتیی دایکەکە بکرێت؟

**بێریڤان: ئەو لێکۆڵینەوەی ئەنجام داوە لە سەر چییە؟**

د. لێنگێزێ: لێکۆڵینەوەکەم لە سەر نەخۆشی ژەهراویبوونە یان با بڵێین ئەو حاڵەتەی کە ژن لە کاتی دووگیانیدا توشی دەبێت. کە ئەگەری هەیە ببێتە هۆی مردنی دایکەکە یان کۆرپەلەکە. ئەم حالەتەش نزیکەی 3 — 5 % ی ژنە سکپڕانە دەگرێتەوە. ژەهراویبوونیش بریتییە لە بەرزبونەوەی پەستانی خوێنی دایکەکە، هەروەها خراپ کارکردنی گورچیلە. هۆکاری ئەم حالەتەش تا ئێستا نارووونە و نەزانراوە، کە بۆچی ئەم کێشەیە لە کاتی سکپڕیدا ڕوودەدات. لە هەندێ حاڵەتدا ئاسایی دەست دەبرێت بۆ خستنە سەر ژانی دەستکرد بۆ زووتر لەدایکبوونی کۆرپەکە. بە لەدایکبوونی کۆرپەکە، نەخۆشییەکە نامێنیت، بەڵام ئەم ژەهراویبوونە مەترسییە بۆ سەر ژیانی کۆرپەلە، چونکە ئەندام و ئۆرگانەکانی لەشی کۆرپەلە لە سکی دایکیدا هێشتا بەتەواوی گەشەیان نەکردووە. خۆ ئەگەربێتو ئەو هەوڵە نەدرێت، ئەوا ئەگەری مردنی دایکەکە هەیە. هەرچی چۆنێک بێت، ئەمە حاڵەتێکی مەترسیدارە چ بۆ دایکەکە بێت یان بۆ کۆرپەلەکەی.

**بێریڤان : لە پەیوەند بە لێکۆڵینەوەکەتدا، ئەرکێکی زۆرت کەوتەتە سەر شان، دەکرێت زێتر بۆمان ڕوون بکەیتەوە؟**

د. لێنگێزێ: لە پەیوەند بەم لێکۆڵینەوەیەمدا، بۆ چەندین جار بەشداریم لە کۆنفرانسی وڵاتانی تردا کردووە و زۆر جاریش پرۆگرامی خۆمم پێشکەش کردووە. لەم نێوەندانەدا، پرۆگرامەکانم بە پلەی زۆر باش هەڵسەنگێنراون و پێنج جاریش خەڵاتم وەرگرتووە. بۆ نمونە بۆ کۆنفرانس لەسەر پەستانی خوێن سەفەرم بۆ میلان، بۆداپست، پاریس، ساوپاڵۆ، واشنتن، سانفرانسیسکۆ…هتد کردووە. جیا لەوەش چەندین ووتاری زانستیم لە گۆڤارە زانستییەکانی بەریتانیا و ئەمریکا بلاوکردۆتەوە.

**بێریڤان : پلانت بۆ ئاییندە چییە؟**

د. لێنگێزێ: هەر لەدوای بەدەستهێنانی دکتۆراکەم، لە دوو زانکۆ کۆنتراکتی کارم پێدراوە. یەکێکیان کۆنتراکتێ بۆ سێ ساڵ لە زانکۆی هارفارد و ئەو تریان لەلایەن زانکۆی ئوکسفۆردەوە داوام لێکراوە،

کاریان لە گەڵدا بکەم، بەڵام هێشتا بریارم نەداوە، کامەیان هەڵبژێرم. ئێستا لە زانکۆی ئیراسموس، مامۆستام و سەرپەرشتیاری ئەو خوێنکارانە دەکەم کە ماستەر دەخوێنن.

---

# کورسی بۆ فرۆشتن … عەلی مەحمود محەمەد

دەوڵەمەندەکان بەشی زۆریان لەو دیو پەردەوە کار دەکەن وەك لۆبی فشاری بەهێز, نایانەوێت راستەوخۆ دەربکەون, کەمایەتیکیشیان بەناوی گەلەوە حوکمە کەن یان رۆڵی ئۆپۆزسیۆن دەگێڕن, بۆ ئەوەی بەرژەوەندی خۆیان بسەپێنن و پارێزگاریش لە هەبووەکانیان بکەن, تا دەزگا حکومییەکان لاواز بن, دەوڵەمەندەکان باشتر دەتوانن پارەکانیان بۆ ئاراستەکردنی سەرجەم دەسەڵاتەکان بەکار بهێنن, بۆ ئەوەی بڕیارەکان لە بەرژەوەندیان دەربچێت, جیاوازییەکان لە نێوان تاکەکانی کۆمەڵگا تەنها سەروەت و سامان و داهات نییە, بگرە دەسەڵاتی سیاسیشە, تا دێت لە بەرز بونەوەدایە لە بەرژەوەندی قارونەکان, تا دێت لە رێگای ڕێی پارەوە, بە بان پشتی پارەیا, بە پێپلیکانی سەروەت و ساماندا, دەوڵەمەندەکان دەچنە سەر بەرەو ترۆپکی دەسەڵاتداری و هێزیان زیاتر دەبێت, ئەوان نەك حیزب و حکومەت دەکەن بە پارەکانیان, بگرە دیموکراسیەتیشان لە زووەکەوە کڕیوە لە رێگای پارەکانیان لە هەڵبژاردنەکانی وڵاتەکانیاندا, لە ئاراستەکردنی حیزب و رێکخراوەکاندا, خەریکە پەراوێزەکەش کۆتایی پێ دەهێنن بۆ گەل, مرۆق ناتوانێت هاوکات خزمەت بە مرۆق و گیرفان بکات, بۆیە سەرجەم چونەتە بەرەی خزمەت بە پارەوە, ئەمڕۆ دەسەڵات لە خزمەتی گیرفانەکانیاندایە, باڵادەستی پارە بەسەر بڕیاری سیاسی و تەواوی جومگەکانی بڕیارداندا رێگرە لە بەردەم هەموو دەستپێشخەریەکی پێشکەوتنخوازانەدا, هەموو ئەو بڕیار و هەنگاوانەی لە خزمەتی مرۆق و لە ئەنجامی قشاری هێزی هەژارانەوە لە دەیەکانی رابردوو بەدەست هاتن, هێزی ئەمڕۆی پارە لە گۆڕی دەنێتەوە, گیرفان سەرکەوت بەسەر مرۆقایەتی لەمڕۆدا.

لە ماوەی رابردوودا 200 کۆنگرێسمانی پارتی دیموکرات لە وڵاتە

ب□ پ□ست□ک□ی ترامپ ل□و□ی ,کرد سکا□یان ئ□م□ریکا ی□کگرتوو□کانی
میوانخان□ی ل□ چینی□کان ب□ره□ن□ و□ ,د□ه□ن□ت ب□کار ش□خسی قازانجی
د□لار ملی□ن نیو ب□ ئ□و□ی ب□ ,ک□بون□و□ ک□نگ ه□نگ ف□رسیز□نزی
ه□ر□می ل□ با□اخان□ دوو دروستکردنی پر□ژ□ی ل□ بک□ن ب□شداری
,ترامپ□ زاوای ک□شن□ری جارید بن□ما□□ی خاو□نداری□تی ک□ نیوج□رسی
چ□ن د□بینین ,به□نن د□ست ب□ ئ□م□ریکا ل□ مان□و□ مافی تاکو
,د□ه□نر□ت ب□کار پار□ ک□کردن□و□ی پ□ناو ل□ سیاسی د□س□□اتی
(DACA) و هند□راسی ل□ولاو□ ,د□ک□ن خ□شیان یاساکانی پ□ش□لی ت□نان□ت
د□کر□ن ب□ب□ش یان د□رد□کر□ن ک□م□□ ب□ ناسراون حالمین ب□ ک□ □کان
ل□ مندا□یی□و□ ل□ ئ□وان□ی ت□نان□ت ,ئیمتیازات□کانیان ل□
مان□و□ مافی بن□ما□□ خزم□ت ل□ ب□رامب□ردا ل□ ,ئ□م□ریکان
د□س□□ات ز□واجی ل□ خراپتر ل□م□ش ,د□د□ن ب□رتیل ب□وان□ی د□ب□خشر□ت
و جل ب□ره□می ب□ ریکلامی کونوای کیلیان ترامپ راو□ژکاری پار□ و
سیاسی راو□ژکاری د□بینین ,ت□ل□فزی□ن ل□ کرد ترامپ ئیفانکا ب□رگی
ب□رژ□و□ندی ل□ چ□ن ,د□گ□□□ت شک□ خاو□ند کچی جلوب□رگی نمایشی ر□□ی
شوب والت□ر ,خوار□و□ د□ه□نن□ پ□ست□کانیان پلو شک□ی بن□ما□□
ب□□□و□ ب□ری بیر□ی ر□وشتی حکوم□تی ئ□م□ریکی ل□ 19ی ت□موزی 2017
ک□ ترامپ ه□مب□ر ل□ نا□□زای□تی□ك و□ك ک□شای□و□ ل□کار د□ستی
س□ر□کی ئ□باما پ□شتر ,کردوو□ ت□ک□□ حکوم□تی و ک□سی ب□رژ□و□ندی
و□ك ف□ر□نسا ل□ ت□ک□ی و□ا س□فیری کرد□ هارتلی جاین ئ□م□ریکا پ□شوی
ه□□م□تی ب□ ک□م□کیان د□لار نیوملی□ن پیاو□ک□ی و خ□ی ک□ پاداشت□ك
د□س□□اتی ل□و□ی ن□ماو□ نا□ونی□ك هیچ ,ک□کردبو□و□ ه□□بژاردن□ک□ی
,ئ□م□ریکا ل□ د□ک□ن گ□ور□کان ک□مپانیا ت□واوی نو□ن□رای□تی سیاسی
ترامپ ک□ باج ک□مکردن□□ی ,ی□ روانگ□ی□و□ ل□و باج ک□مکردن□□ی یاسای
پ□یان درا بوو پاداشت ,ک□م□□گای□ 1%ی ب□رژ□و□ندی ل□ د□ریکرد
ه□□بژاردنی ه□□م□تی ب□ ب□خشیان پیتاک□ی ه□موو ئ□و ب□رامب□ر ل□
ب□رز 22%□و□ ل□ داهات ک□ی ل□ ب□شیان باج ک□مکردن□و□ی ,ترامپ
ز□بلاح□کانن د□و□□م□ندن ک□ ک□م□□گاش 0,01%ی و□ , 23% ب□ د□کات□و□
ب□م ه□ر ,د□کات□و□ ب□رز 5,5% ب□ 5,1%□و□ ل□ داهات ل□ ب□شیان
,سپیدای□ ک□شی ل□ گ□ند□□ی وای□ پ□یان هاوو□اتیان 44%ی ی□ ه□ی□ش□و□
وای□ پ□یان هاو□اتیان 36%ی واتا ,پیران ئ□نجوم□نی ل□ زیاتر 8%
ئ□م□و ,ستریت□ □□ خزم□ت ل□ ب□یار□کانی گ□ند□□□و پیران ئ□نجوم□نی
ئ□نجامدراو□ 2015 سا□ی ک□ ئ□م□ریکی ب□وی د□زگای راپرسی پ□ی ب□
ئ□م□ش□ ه□ر ,نیی□ فیدرا□ی حکوم□تی ب□ متمان□یان هاوو□اتیان 80%ی
ب□ر□و جیهان ب□ه□ز□ک□ی و□ات□ 20 ل□ سیاسیی□کان د□س□□ات□ د□کات وا
سا□ی 6 ل□ و□اتان□ ل□م س□ر□ك د□س□□اتی ماو□ی ,بچ□ت ناس□قامگیری
النفر قصر على التغلب ”ئ□ستادا ل□ 3,7سا□ ب□ داب□ز□ت □و□ 1946

الدیمقراگی-Dambisa Moyo ” .

پەرلەمانەکان کە بەرهەمی هەڵبژاردنە ناهاوسەنگەکانن, لەبی فشار بوونی هەیە, بە داکۆکی لە بەرژەوەندییە ئابورییەکان, پاراستنی بەرژەوەندی ئەوانەی بەخششە زۆرو زەبەنەکانیان پێشکەش کردووە بە ئاشکرا یان لە تاریکیدا, ئەمەش وای کردووە شەفافیەت لە داهاتی پەرلەمانتارانـــــدا نەبێـــت, زۆر لە پەرلەمانتـــاران بە وشە ئاگراویەکانیان شەڕی کۆمپانیاکان بە وەکالەت لەناو هۆڵی پەرلەمان و بەنـــاوی نـــوێنەرایەتی گەلەوە بکەن, بەرگـــی گەل بە شەڕی کۆمپانیاکانەوە بنەن, لە هەندێك وڵات پەرلەمانتار بە ئاشکرا ئەم بەرگە لەبەر دەکات, لە سویسرا بە پێی یاسا, پەرلەمانتار بۆی هەیە لە پاڵ کاری سیاسی کارێکی دیکەش بکات, بەمەش دەبێتە بەشێك لە بەرژەوەندی ئابووری و نوێنەرایەتی کۆمپانیاکان یان لە ئەنجومەنی کارگێڕی یاخود بەڵێندەری کار دەکات راستەوخۆ, پارێزەری بۆ ئەو بەیارانە دەکات لە خزمەتی کۆمپانیاکاندایە, لە وڵاتانی دی لە رێگای ناڕاستەوخۆوە کارەکان دەکات, کەم نین ئەو پەرلەمانتار و سەرۆك وەزیران و سەرۆك کۆمار و راوێژکارو وەزیرو پلە باڵایانەی دوای خانەنشینیـــان لە کۆمپانیاکـــان پۆســـتی گەورەو گـــران بەهـــا وەردەگرن.

سویسـرا یەکێکە لەو وڵاتـانەی شەفـافیەتی لە پـارە دان بە پـارتی سیاسی و هەڵمەتی هەڵبژاردنی تێدا نییە, بۆیە کەوتە بەر ڕەخنەی نێو دەوڵەتی, هێزەکانی ناو پەرلەمان بە تایبەتیش راستگەراکان چاکسازی لەم بـــارەیەوە ڕەت دەکەنەوە, پەرلەمانتـــاری وەك پیشەی سەربازی وایە لە سویسرا, لە بەرامبەریدا موچەی نییە, بۆیە سەرپشك کـــراون لە دەزینەوەی کـــاری ئـــاشکرا, زۆربەی زۆری کارەکانیشیـــان بەتـــایبەت پـــارتە راســـتگەراکان شـــوێن گـــرتنە لە بڕیـــاردان لە کۆمپانیاکان, بەمەش پیشەکەیان لە نوێنەرایەتی گەلەوە راستەوخۆ بە رتوش بەتە نوێنەرایەتی کۆمپانیاکان.

لە سـەدەی هەژدە ئـادەم سـمیس ( 5 یونـیـو 1723 – 17 یولـیـو 1790) وتـویەتی (( ئەوانەی کە خاوەنـد کۆمەڵگـان و سیاسـەتەکانی دروسـت دەکەن, بازرگانان و پیشەسازکارانن)), کەواتە هەر خۆیشیان دەستوری بە دادەڕێژن و دەسەڵات لە خزمەت خۆیان بەکار دەهێننەوە, بە ئەم سەردەمە دەتوانین ئاوا ڕێکی بخەینەوە ” ئەوانەی خاوەند دەوڵەتن و سیاسـەتەکانی دادەڕێـژن سـەرمایەدارانن” هەرچـی بیرمەنـدی سیاسـی ئەمەریکی رۆبەرت دالیشە گومانی هەیە لە چوارچێوەی ئابووری بازاڕی ئازاددا یەکسانی ئابووری لە نێوان تاکەکان بەدی بێت, کە زۆرێك

پێیان وایە تاکە رێگایە بۆ گەیشتن بە دیموکراسیەت, ناوبراو پێی وایە سەرمایەداری چۆن ناتوانێت یەکسانی ئابووری دابین بکات, بەهەمان شێوە ناتوانێت یەکسانی سیاسی لە نێوان تاکەکانی کۆمەڵگا دابین بکات.

هەندێکیش پێیان وایە ئۆلیگارشیەکان لە بڕی حکومەتی دیموکراتی حکومەتی بلۆتۆقراتی لە بەرژەوەندی خۆیان دادەمەزرێنن, هەمیشە سەرمایەداری و پارێزەرانی ئەو سستەمە ئابووری – سیاسییە لایەنگیری لەو چینە دەکەن کە نوێنەرایەتی دەکەن ئەویش چینی سەرمایەدارە, ئەوەش راستە دەوڵەت ئامرازێکە بەدەست چینێکەوە بۆ سەرکوتی چینێکی دیکە, قەت دەوڵەت لەسەروی چینەکانەوە نیە و نابێتە دەوڵەتی هەمووان, ئادەم سمیس و دواتر لینینیش تەئکیدیان کردۆتەوە دەوڵەت چینایەتییە, بەڵکە دەوڵەت لە جەرگەی شەڕی چینەکانەو ئامرازێکی کاریگەری ململانێی چینایەتیە بۆ سەرکوتکردنی چینە نەیارەکانی.

لەبەر ئەوەی هاووڵاتیان یەکسان نین لە روی ئابوورییەوە لە کۆمەڵگای چینایەتی سەرمایەداریدا , بۆیە لە روی سیاسیشەوە تاکەکانی کۆمەڵگا یەکسان نابن, هەلی یەکسانیان بۆ فەراهەم ناکرێت, ئەم نا یەکسانیەش لە هەڵبژاردنەکاندا بە زەقی چۆ دەبێتەوە لە بەرژەوەندی کەمایەتیەک کە ئێستا بە 1%ی کۆمەڵگا لە چەمکە سیاسییەکان ئاماژەیان پێدەدرێت و ناوزەد دەکرێت, چینە باڵاکان بۆ ئەوەی رەوایەتی بە دەسەڵاتی خۆیان بدەن کە نوێنەری زۆربەن, لە رێگای هەڵبژاردنەوە دەسەڵاتی خۆیان دەسەپێنن بەناوی دیموکراسیەت و حوکمی گەلەوە, لە رێگای سندوقەکانی دەنگدانەوە 99%ی کۆمەڵگا دەکەنە خزمەتکاری 1%ی کۆمەڵگا.
پرۆسەی هەڵبژاردن لە زۆر وڵات لە نێوان دوو توێژی یەک چینی کۆمەڵایەتی دەساودەست دەکات, ئەو چینەی پارەی هەیە, پارە هەموو پرۆسەی هەڵبژاردن دەکاتە ژێر رکێف و باڵی خۆیەوە .

دەوڵەمەندەکان پارەیان زۆرە بەهۆی بەخششەکانیانەوە ویستی خۆیان بەسەر کاندیدەکان دەسەپێنن, یان ئەوەتا راستەوخۆ دێنە مەیدان وەک ترامپ, زانای سیاسەت مارتن جیلنز لە زانکۆی برینستۆن و بنیامین بیجج لە زانکۆی نۆرس وینسترن پێیان وایە دیموکراسەتی ئەمەریکی لە پێناو 1%ی هەرە دەوڵەمەندەکانی کۆمەڵگا کاردەکات, لەبەر ئەوەی سەرمایەداری ئەمەریکی ئەوە دەکات, سەرمایەداری ئەمەریکی لە پێناو 1%ی کۆمەڵگا کار دەکات, لەبەر ئەوەی دیموکراتی ئەمەریکی ئەوەی پەسەندە “عدم المساواة فی أمیرکا-تاریخ النشر: الجمعة 16 دیسمبر 2016 -مات أوبراین: محرر الشؤون الاقتصادیة فی مدونة «وونکبلوج»

.“

هەڵبژاردنەكانی ئەمەریكای ساڵی 2012 بۆی 6 ملیار دۆلاری تێچوو, 13% زیاتر لە هەڵبژاردنەكانی ساڵی 2008 ی ئەمەریكا, تەنها هەڵبژاردنی سەرۆكایەتی كۆمار بۆی 2,6 ملیار تێچوی بووە, كە ساڵی 2008 بۆی 2,8 ملیار تێچووی بوو, هەڵبژاردنی هیندستان لە دوای ئەمەریكا دووەم تێچووی هەیە لە جیهاندا, بەهۆی شێوەی كارتلەكان بە بەدەستهێنانی كورسی, تێچوی نزیك 5 ملیار دۆلار بوو, 3 جار زیاتر لە هەڵبژاردنی ساڵی 2009 ی هەمان وڵات, كەچی دوا هەڵبژاردنی ئەمەریكا لە ساڵی 2016 , 7 ملیاردۆلاری تێچوو كە تیایدا ترەمپ بوو بە سەرۆك كۆمار.

ئەم پارەیەش لای كرێكارێك یان گیرفان بەتاڵێك دەست ناكەوێت كە كاتژمێرێك بە 7,50 دۆلار كار دەكات, یان لە هیندستان بە چەند سەنتێك رۆژانە زیاتر لە 10 كاتژمێر لەسەر كارە, بە گەڕان بە دوای ئەو ژمارەیە دەبێت بە دوای ناوەكانیان لە لیستی فۆربەسدا بگەڕێین, بۆ ئەوەی ئەوان لەسەر كاندیدەكانی خۆیان رێك بكەون تا بۆ 4 ساڵ بەرژەوەندیەكانیان لە هۆڵی پەرلەمان و لە ژێر چەتری شەرعیەتی گەل بپارێزێت, بە بەرز بوونەوەی تێووەكانی هەڵبژاردن زیاتر پرۆسەكە دەبێتە دیلی سەرمایەداران, لەم نێوەشدا رێگەی ئەوانە زیاترە بەت وە بەرهەمنیان لە كەرتی راگەیاندن كردووە.

سەرۆكی ئەمەریكا تیۆدۆر رۆزفەلد لە ساڵی 1907 داوای كرد بودجە بۆ هەڵبژاردن لە لایەن حكومەتەوە دیاری بكرێت بۆ هەڵبژاردنەكان تا لەم پارە زۆر كەكردنەوەیە ببینەوە, هاوكات رۆزفێڵت داوای كرد بەخششی كۆمپانیاكان قەدەغە بكرێت”الانتخابات وترشید التمویل-تاریخ النشر: الپلاپاو 31 مارس 2015″.
ئەمەریكا نەك دوای 111 ساڵ ویستی رۆزفێڵدی جێبەجێ نەكرد, بگرە دادگای باڵای ئەمەریكی ساڵی 2010 بڕیاری هاووڵاتیان یەكگرتوون لانی زۆری بەخششی هەڵگرت و بێسنوری كرد لە بەردەم ملیاردێرەكان بۆ ئەوەی ئازادانە دەستبخەنە ناو هەڵبژاردنەكان, ئەمەش لە خزمەت دوبراكەی كۆكش بوو david-h-koch , charles-d-koch “, 400” ملیۆن دۆلاریان بەخشش دا بە ئەوەی ئۆباما دەرنەچێتەوە لە ساڵی 2012, برایانی كۆكش بڕیاریان داوە بە هەڵبژاردنی داهاتوو 1 ملیار دۆلار خەرج بكەن .

22 پەرلەمانتاری پارتی كۆماری داوایان كرد ئەمەریكا لە پەیمانامەی پاریس ی ژینگە بكشێنەوە,كە هەموویان بەخششیان بۆ

هەمەتی هەڵبژاردن لە پیشەسازی نەوت و غازەوە وەرگرتبوو, بە تایبەتیش لە براکانی کوکشەوە, یاخود ناڕاستەوخۆ لە رێکخراوە سەبەرەکانیانەوە, لە هەڵبژاردنی کۆنگرەسی ئەمەریکا 88%ی بەخششەکانی پیشەسازی نەوت و گاز بۆ کۆمارییەکان ڕۆیشت, پارتی کۆماری پارتەکی ئاینی و یانەی گەورە دەوڵەمەندو ملیاردێرەکانە, بەهۆی کۆمەکی دەوڵەمەندەکانەوە لە کامپینی هەڵبژاردنی ترەمپ حکومەتی ترامپ دەوڵەمەندترین کابینەیە لە مێژودا, ترامپ رایگەیاند بۆ پۆستە ئابورییەکان کەسی دەوڵەمەندم دەوێت.

برایانی کوك کە خاوەند 100 ملیار سەرمایەن, کە ئێستا دابەزیوە بەهۆی دابەزینی پشکی کۆمپانیاکانیانەوە, دەیان ساڵە کار بۆ ئەوە دەکەن دەست بەسەر سستەمی سیاسی ئەمەریکادا بگرن بە هاوکاری خاوەند کۆمپانیا راستگەراکان “الدیمقراگیة المعگلة فی أمیرکا- .“ Jeffrey D. Sachs
تەنانەت هەڵوەشاندنەوەی ئۆباما کیر لەسەر خواستی برایانی کوك و بەخششکەرەکانی کۆمارییەکانە “الصمود أمام انهیار أمریکا السیاسی- Jeffrey D. Sachs”.
ترامپ کاتی خۆی بەخششی جیمی کارتەر و ریگانی هاوکات دەکرد, لای ئەو کە بیباتەوە تا لە گەڵی رێکبکەوێت, 6 جار بەخششی هەڵمەتی هیلاری کانتۆنی کردووە لە رابردوودا, کەچی بووە رکابەری, ئێستا پێش 1200 رۆژ بۆ هەڵبژاردنی سەرۆکایەتی خولی داهاتوو, ترامپ دەستیکرد بە پیتاك کۆکردنەوە, راچێتەی نان خواردنی ئێوارە لە میوانخانەی ترامپ گەیشتە 35 هەزار دۆلار, ئەوشی 100هەزار دۆلار پیتاك بدات دەبێتە بەخشەری شایستە.

ئایا کۆمپانیاکان کەمەڵەی خێرخوازین تا بەخشش بکەن و قازانج نەکەن و بەری بەخششەکانیان نەدورنەوە, کاریگەری کۆمپانیا و دەوڵەمەندەکان چییە لەسەر پرۆسەی سیاسی؟؟ , دوای ئەوەی وردە وردە خەرجی هەڵبژاردن دەچێتە سەر, تسەنامی پارە کاندیدە گیرفان بەتاڵەکان رادەماڵێت و پەرلەمان دەبێتە جێگای کۆبونەوەی ملیاردێرەکان.
لە هەمبەر ئەم دیاردەیەدا, بیرنی ساندەرز کاندیدی چەپگەرای خولی رابردووی هەڵبژاردنی سەرۆکایەتی ئەمەریکا پێی وایە هەڵبژاردن لە ئەمەریکا گەندەڵە بۆیە پێویستە ئەرکی یەکەم چاکسازی بێت لە سستەمی هەڵبژاردنی ئەمەریکا, ساندەرز لە 770 هەزار بەخشەر 25 ملیۆن دۆلاری کۆمەکی کۆکردەوە و بە پشتیوانی لە کۆمپینی هەڵبژاردنەکەی, ئەو هانای بۆ بەخشەرە بچوکەکان برد لە بڕی وە

ستريت, وەلی هیلاری کلنتۆنی رکابەری پشتی بە گەورە ملیاردێرەکانی وەك جۆرج سیرۆس و وارین یافت بەست لە هەڵمەتی هەڵبژاردنەکەی, بە بڕوای بیرنی ساندەرزی سۆسیالستخواز بڕینی دەستی ملیاردێرەکان بە دیاریکردنی لانی زۆری بەخششەکان و قەدەغەکردنی بەخشش لە لایەن کۆمپانیاکان و دەستخستنە ناو کاروباری سیاسییەوە دەبێت لە لایەن وۆڵستریتەوە, بۆیە بیرنی ساندەرز ئەم چاکسازیانەی بە ئەرکی هەنوکەیی زانی بۆ رزگار کرنی سستەمی سیاسی لە گەندەڵی جەماعەتی وۆڵستریت, لای خۆشییەوە هیلاری کلینتۆن کاندیدی پێشووی هەڵبژاردنەکانی سەرۆکایەتی ویلایەتە یەکگرتووەکانی ئەمریکا دەڵێت: ئیتر کاتی ئەوەیە سیستەمی هەڵبژاردنی وڵاتەکەی بگۆڕدرێت.

زۆرجار دەبینین هەڵبژاردنەکان بە تایبەتی لە وڵاتانی دواکەوتوو دەبنە ململانەی نێوان جەمسەرە ئابورییەکان و جەمسەرە جیهانییەکان, بۆ ئەوەی هەڵبژاردنەکان زیاتر دیموکراتی لە بەرژەوەندی هاووڵاتیان و زۆربە بێت, پێویستە دەستی وڵاتان و کۆمپانیاکان و دەوڵەمەندان لە ڕێگای یاساو بڕیارەوە کورت بکرێتەوە, ناڵێین کۆتایی پێ بهێنرێت چونکە لە چوارچێوەی سستەمی سیاسی ئابووری سەرمایەداریدا ئەمە محاڵە.

تا ژینگەی هەڵبژاردن دادپەروەر و ئازاد بێت, شەرعیەتی نوێنەرایەتی لە بان تر دەبێت, پارەدانی دادپەروەرانەی هەڵبژاردن و ئاشکراکاری پێوەرە بە بوونی دادپەروەری زیاتر لە پرۆسەی هەڵبژاردنەکە, بۆ ئەم مەبەستە کۆمەڵێك ڕێکار پێویستە بگرترێتە بەر, لە خوارەوە بە کورتی ئاماژەیان پێ دەدەم:-دیاریکردنی لانی زۆری خەرجی لە پرۆسەی هەڵبژاردن هەنگاوەکە بە بەرتەسکردنەوەی جیاوازییەکان, چونکە مەرج نییە هەموو لایەنەکان توانای خەرجکردنی لانی زۆرەکەیان هەبێت کە دیاریکراوە.
لە زۆر وڵات بڕی پارەی دیاریکراو بۆ پرۆسەی هەڵبژاردن و سەرچاوەکانیشی بە یاسا ڕێکخراوەو لە لایەن دەزگا دیاریکراوەوە کۆنترۆڵ دەکرێت, لێرەدا چەند نموونەیەك دەهێنمەوە: لە بەنگلادیش حکومەت بەخششی حیزبەکان ناکات, بەڵام حیزبی سیاسی مافی ئەوەی هەیە کۆمپانیای هەبێت و کاندید بۆی هەیە لانی زۆر 500 هەزار تاك خەرج بکات, کە هەر 77,5تاك دۆلارێکە.

لە خولی پێشوی هەڵبژاردندا, حکومەتی میسری لانی زۆری خەرجیەکانی بانگەشەی هەڵبژاردنی کاندیدانی سەرۆك کۆماری لە خولی یەکەمی هەڵبژاردندا لە 10 ملیۆن جونەیەوە زیاد کرد بۆ 20 ملیۆن جونەیە, لە خولی دووەمی هەڵبژاردنەکانیش لە 2 ملیۆن جونەیەوە زیاد کرا بۆ

5 ملیۆن جونەیە کە هەر 17,67 جونەیەک دۆلارێکە, ئەم بڕیارەش لە بەرژەوەندی دەوڵەمەندان دەرکرا, وەلە سنوورەکەی دیاریکراوە, لە جەزائیرش 600 هەزار دۆلار لانی زۆری خەرجی کاندیدی سەرۆک کۆمارە, بە خولی دووەمەوە 800 هەزار دۆلارە,کە جەزائیر 13 جار دانیشتوانی زیاترە لە هەرێمی کوردستان و خاکەکەشی زیاترە 50 جار هێندەی روپێوی کوردستانە بە ئەمسەرو ئەوسەر کردنی کاندیدان بۆ کۆکردنەوەی دەنگ و هەڵمەتی هەڵبژاردن.

لە کۆماری ئیکوادۆریش بۆ هەڵبژاردنی 5651 سەرۆکی شارەوانی و ئەندامی ئەنجومەنی شارەوانی و پارێزگار و … تەنها 19 ملیۆن دۆلار لە لایەن حکومەتەوە تەرخانکرا, لەو بڕە پارەیە زیاتر نابێت پارەی دیکە هەرچیەك سەرچاوەکەی بێت, بچێتە ناو پرۆسەی هەڵبژاردنەوە.
لە وڵاتی بۆتسوانای ئەفریقیا کاندید بۆی هەیە تا سنوری 7000 دۆلار خەرج بکات, لە وڵاتی بەنینیش هەر لە کیشوەری هەژاران کاندیدی پەرلەمان بۆی هەیە تا 3 ملیۆن فرەنکی ئەفریقی و کاندیدی سەرۆك کۆماری تا 150 ملیۆن فرەنکی ئەفریقی دوا سنوری خەرجکردنیەتی لە هەڵمەتی هەڵبژاردن, کە هەر یەك فرەنك 2,450 دیناری عێراقییە.
لە فەرەنسا کاندیدەکانی سەرۆکایەتی کۆمار لە خولی یەکەم بۆیان هەیە تا 13,7 ملیۆن ئیرۆ خەرج بکەن, لە خولی دووەم 18,3 ملیۆن ئیرۆ , هەر کاندیدێك 5%ی دەنگەکانی هێنایەوە ئەوا نیوەی خەرجیەکانی بۆ دەگەڕێننەوە.
لە نیوزلەندا رێگا دراوە هەر پارتێکی سیاسی تا 1,115,000 دۆلار بۆ هەڵمەتی هەڵبژاردنی ساڵی 2017 خەرج بکات, کاندیدەکانیش دەتوانن 26,200 دۆلار خەرج بکەن, لە ئیتاڵیاش هیچ کاندیدێك بۆی نییە لە 52000 ئیرۆ زیاتر خەرج بکات.

دیاریکردنی لانی زۆری بەخشش لاینێکی دیکەیە بۆ کورتکردنەوەی دەستی سەرمایەداران لە هەڵبژاردندا, رێگا دەگرێت لەوەی کاندید و پارتەکان خۆیان بە سەرمایەداران بفرۆشن و وەك پشکەکان لە وۆڵ ستریت مامەڵەیان پێوە بکرێت, بۆ ئەم مەبەستە چەندین رێگا گرتراوەتە بەر یەکیان دیاریکردنی لانی زۆری بەخششەکانە, لێرەدا چەند نموونەیەك دەخەمە روو: لە 39ولایەتی ئەمەریکا ئاستێك دیاریکراوە بۆ پیتاکی تاك, لە فەرەنسا هاووڵاتیان دەتوانن تا 5474 ئیرۆ بەخشش بدەن بە کاندیدەکان, هەر بڕە کۆمەکێك لە 152,5 ئیرۆ زیاتر بێت دەبێت لە ڕێگای چەکی بانکەوە وەربگرترێت, هەموو پارەیەکی هاتو و دەرچوو دەبێت لە ڕێگای ژمارەی بانکییەوە بێت,لە کەنەدا بەخشش نابێت لە 1575 دۆلار زیاتر بێت, لە ئیتاڵیا هەر

بەخششێك لە 50000 ئیرۆ زیاتر بێت دەبێت ئاشكرا بكرێت, لە كوەیت پێویستە كاندید هەژماری بانكی بەناوی ژمارەی هەڵمەتی هەڵبژاردن بكاتەوە, هیچ بەخششێك زیاتر لە 2000 دینار بە شیك وەرنەگرترێت.

لایەنێكی دیكە كەمێكی كۆمپانیاكە بە پارت و هەڵمەتەكانی هەڵبژاردنەكەی, لە زۆر وڵات كۆمپانیاكان بۆیان نییە پیتاك بدەن بە پارتەكان یان هەڵمەتی هەڵبژاردن, یان هەندێك پارتی سیاسی خۆیان وەرگرتنی پیتاكی كۆمپانیاكانیان لە خۆیان حەرام كردووە وەك پارتی كۆمۆنیستی ژاپۆنی و پارتی ماركسی شیوعی هیندی, لە كەنەدا یاساغە دەزگاو یەكێتی بازرگانییەكان بەخشش بە هەڵمەتی هەڵبژاردن بكەن, لە ئەمەریكا 22 هەرێم یاساغی كردووە كۆمپانیاكان بەشداری لە بەخشش بكەن, پارتی ئەحرار لە ئوسترالیا 3,3 ملیۆن دۆلار سزا درا بەهۆی ئەو بەخششەی بە هەڵبژاردنی ساڵی 2011 وەریان گرت لە نیو ساوس وەیڵزی ئوسترالیا, كە دەزگای فری ئێنتربرئایزیان بەكار هێنا بۆ شاردنەوەی كۆمەكی كۆمپانیای زۆبلاحی خانوبەرە كە یاساغە بەخششی هەڵمەتی هەڵبژاردن بكات, لە فەرەنسا هەموو كۆمەكێكی كۆمپانیان قەدەغەیە, حیزبی شیوعی هیندی داوای تەمویلی هەڵبژاردنی پاكژ دەكات, پێی وایە ململانێی هەڵبژاردن خەریكە ببێتە پرۆژەیەكی بازرگانی, كە تەنها دەوڵەمەندەكان دەتوانن بەشداری تێدا بكەن, پێویستە بەخششی كۆمپانیاكان قەدەغە بكرێت, چونكە دوای چەنیان بوێت ئاوا ئاراستەی سیستەمی سیاسی دەكەن.

لە زۆر وڵات پارتە چەپەكان بەخشش لە كۆمپانیاكان وەرناگرن. هەموو ئەمانەش بۆ رێگا گرتنە لەوەی سیستەمی سیاسی لە وڵاتان وەك ئەلبانیای لێبێت , كە بۆتە دیلی قاچاخچییەكانی مادە هۆشبەرەكان, چونكە لەو وڵاتە دەوڵەتی مادە هۆشبەرەكان پارەی هەڵمەتی هەڵبژاردنی ئەلبانیا دابین دەكات, دوای هەڵبژاردن كەس توخنی دەوڵەتی مادە هۆشبەرەكان ناكەوێت و درێژە بەكارەكانیان دەدەن, هەرچەندە لە بانگەشەكاندا ریشكێشكردنیان دروشمی یەكەمی هەڵبژاردنەكانە بۆ سەرجەم پارت و لایەنەكان.
بەخششی وڵاتانی بێگانە بە پارت و هەڵمەتەكانی هەڵبژاردن یەكێكە لە قەدەغە كراوەكانی زۆربەی وڵاتان, ئەگەر بێ ئەوان مەترسی بێت ئەوا بە كوردستان لە لایەن وڵاتانی داگیركەری كوردستانەوە سەدان مەترسییە لە یەك كاتدا, ئەوان لە رێگای پیتاك و هاوكارییەوە دەیانەوێت نوێنەران و لایەنگرانی خۆیان بەهێز بكەن, سەیر كەن یاسای ئەمەریكی یاساغی كردووە كاندیدانی پلە گشتییەكان كۆمەك لە لایەن و كەسی بیانی وەربگرن, بێگانەكە تەنانەت دانیشتووی

ئەمەریکاش بێت و مافی مانەوەیان هەبێت, ئەوانەی ناسنامەی ئەمەریکیان نییە ناتوانن بەخشش بکەن ب□ هەڵمەتی هەڵبژاردنی سەرتاسەری و هەرێمی, 9 دادوەری باڵای وڵات مافی بەخششی بۆ دو کرێکاری بێگانە کەمافی مانەوەی کاتیان هەبوو رەتکردەوە.
سارکۆزی بە تۆمەتی وەرگرتنی بەخشش بۆ هەڵبژاردن لە لیبیا لە هەڵبژاردنی ساڵی 2012 دۆڕاو ئەگەری هەیە 10 ساڵیش بچێتە زیندانەوە, لە کەنەدا بیانییەکان یاساغە بەخشش بکەن ب□ هەڵمەتی هەڵبژاردن و پارتە سیاسیەکان, یاسای تەمویلی پارتە سیاسییەکانی ئیسپانی کە لە ساڵی 2007 دەرچووە , قەدەغەی کردووە پارتی سیاسی پارەی زیاتر لە 100 هەزار ئیرۆ لە حکومەتی بێگانە وەربگرێت , سزاکەی 4 ساڵ زیندانی و 5 جار هێندەی پارە وەرگیراوەکەیە, سەرۆکی کۆڵۆمبیا تۆمەتبارکرا هەڵمەتی هەڵبژاردنەکەی ملیۆنێك دۆلاری وەك بەرتیل لە گروپی ئۆدبرێشتی بەرازیلی وەرگرتبێت , پارێزبەندی لەسەر سەرۆك کۆماری گواتیمالا هەڵگیرا بەهۆی ئەوەی تەمویلی هەڵبژاردنەکەی لە ساڵی 2015 نایاسایی بووە ,حکومەتی فەڵەستینی پارەدانی بێگانەی راستەوخۆ و ناڕاستەوخۆ یاساغ کردووە, هاوکات حکومەت هاوکاری هەڵمەتی هەڵبژاردن ناکات, تەنها هاووڵاتیانی فەڵەستینی ناوخۆ یان دەرەوە دەتوانن بەخشش بدەن, وەلێ سنوری خەرجییەکان دیارینەکراوە,لە کوەیت هەموو بەخششێکی بێگانە یاساغە راستەوخۆ یان ناڕاستەوخۆ بێت .

لە کاتێکدا بەشی زۆری خەرجییەکانی هەڵبژاردن بۆ ریکلام و راگەیاندن دەڕوات لەم سەردەمە, تەنانەت رۆژ لە دوای رۆژی پشکی لە کۆی خەرجییەکانی حیزب و هەڵبژاردن دەچێتە سەر , کوردستان بۆتە مەزادخانەی راگەیاندن, کەس و پارتی وا سەدان کەناڵی راستەوخۆو سێبەری هەیە, لە پاڵ هەڵڕشتنی پارەی بێشومار بۆ ریکلام لە تۆڕە کۆمەڵایەتیەکان و تەرخانکردنی تیمی گەورەی هونەری, ئەمەش وا دەکات هەڵبژاردن راستەوخۆ ببێتە دیلی پارتە سیاسیەکان د□و□□□م□ندەکان و ئەو دەوڵەمەندانەی خاوەند کەناڵی راگەیاندنن, پارتی سۆسیال دیموکراتی سوئیدی لە کۆی 100 ملیۆن کرۆنی تەرخانکراو بۆ هەڵبژاردنی ئایندە 70%ی بۆ ریکلام داناوە, پارتی ناوەند لە کۆی 70 ملیۆن 50%ی بۆ ریکلام داناوە, لە کاتێکدا راگەیاندن فراوانترە لە ریکلام و زۆر لایەنی دیکەش دەگرێتەوە, لە لوبنان بۆ یەك دەقە ریکلام 6000 دۆلار نرخەکەیەتی, 240 هەزار دۆلار نرخی بەشداری بەرنامەیەك بۆ کاندیدەکانی هەڵبژاردنی پەرلەمانە, بۆ رێگا گرتن لەم دیاردە ترسناکە کۆماری باشوری ئەفریقا ئەم هەنگاوەی ناوە " لە باشوری ئەفریقیا قەدەغەیە حیزبێك لە تی ڤی

کات بکرێت بە ریکلامکردن, تەنها بەو بەشەی بۆی دیاریکراوە لە تەلەفزیۆنی فەرمی وڵات کە هەلی یەکسان دەدات بە هەمووان, پێویستە رازی بێت. ”

دەبێت رێگا بگرترێت لەوەی راگەیاندن لە خزمەت کەمایەتی دەوڵەمەندا بەکار بێت بەتایبەت لە پرۆسەی هەڵبژاردندا, بە ئەوەی کایەی سیاسی بە بەرژەوەندی خۆیان نەگۆڕن.
کەمەیاتی فرە دەوڵەمەند راگەیاندن لە بەرژەوەندەی سیاسی خۆیان بەکار دەهێنن, بە مسۆگەرکردنی سەرچاوەی داهات و تاڵانی سەروەت و سامان, دواتر بەو دەستکەوتە کەناڵەکان بەڕێوە دەبەن, سەرۆك وەزیرانی ئیتاڵیا برلسکۆنی لەوەدا کارامە بوو, هاوکات نوخبەی دەسەڵاتداری ئەوروپای رۆژهەڵاتیش هەمان کاریان کرد, دزی کەناڵی راگەیاندن بەرهەم دەهێنێت, دواتر کەناڵی راگەیاندنەکە لە خزمەت دەسەڵاتی سیاسی و بەردەوامیدان بە دزی بەکار دەهێنرێتەوە.

راگەیاندن چەندە مەترسییە لە دەست دەسەڵاتی ستەمکارو گەندەڵدا بێت, بەهەمان ئەندازە مەترسیدارە لە دەست ملیاردێرەکاندا بێت, ئەوانیش بەرژەوەندی خۆیان دەپارێزن نەك خەڵك.
راگەیاندن بێتە بەشێك لە بازرگانی سەرمایەدارەکان, لەوکاتەی کەوتە دەست سەرمایەدارەکان, سیاسەت دەبێتە بەشێك لە بازرگانی, پەیوەندی بە خزمەتی خەڵکەوە نامێنێت.
پارە کە گەندەڵکاری یەکەمی ژیانی سیاسییە, یەکێکە لە هۆکارەکانی بردنەوە” دۆلارێك یەکسانە بە دەنگێك” لە پاڵ راگەیاندن کە ئەویش لە کوردستان حیزبی و بلۆتۆقراتییە سەرچاوەی داراییەکەی دیار نییە, سەرمایەداری هژمۆنیای بەسەر کۆمەڵگای کوردستاندا کردووە لە رێگای کۆنترۆڵکردنی سامانی سروشتی, هۆیەکانی بەرهەم هێنان و هۆیەکانی پەیوەندیکردن و دەزگاکانی راگەیاندن و هێزەکانی سەربازی.

کۆنترۆڵکردنی راگەیاندن لە لایەن سەرمایەداران و پارتە سیاسییە سەرمایەدارە گەندەڵە ستەمکارەکان و پارەی کۆمپانیاکان و گەندەڵی و یاریکردن بە ئەنجامی هەڵبژاردن و یاسای ناڕەوای هەڵبژاردن وادەکەن سستەمەکە بە تەواوی بکەوێتە ژێر پرسیارەوەو بایکۆت و بەشداری نەکردن لە هەڵبژاردن و بێئومێدی بچێتە سەر.
دەسەڵاتداران دوو جومگەی گرنگیان کۆنترۆڵکردووە, ئەویش دەستگای ئاسایش و راگەیاندنە , لە پاڵ هەندێك پوازی بچوك بە دەوڵەمەندەکان کە لە چوارچێوەی هەمان سستەمی ئابوری کایەی سیاسی خۆیان دەبەنە پێشەوە.

دەزگا زەبلاحە راگەیاندنەکان بە ئاشکراو لە تاریکیدا کاردەکەن بۆ ناشرینکردنی بزاڤی پێشکەوتنخوازی و چەپ و پەراوێزخستنیان بۆ ئەوەی کایەی سیاسی لە چوارچێوەی سیاسەتی کۆنەپەرستانەی باوی ئێستادا بچێتە پێشەوە.

-راگەیاندنی پارەی تەرخانکراو بۆ هەڵمەتی هەڵبژاردن لە لایەن پارتە سیاسییەکانەوە و سەرچاوەی پارەکەش دیاریبکرێت, لە بەشێك لە وڵاتان پارتە سیاسییەکان پێش هەڵبژاردن بودجەی پارتەکەی بۆ هەلبژاردن لە گەڵ سەرچاوەی داهاتەکان ئاشکرا دەکات, نموونە پارتی دیموکراتی کریستانی ئەڵمانی لە هەڵبژاردنی ساڵی 2017 ەدا بودجەی هەڵبژاردنی خۆی بە 20 ملیۆن ئیرۆ دیاریکرد پێش 8 مانگ لە هەڵبژاردنەکە بڵاوی کردەوە,حیزبی سۆسیال دیموکراتی ئەڵمانی بودجەکەی 24 ملیۆن ئیرۆ بوو , پارتی دیموکراتی ئازاد 5 ملیۆن ئیرۆ …. .-

بۆ رێگا گرتن لە هەموو ئەمانەی سەرەوە , پێویستە حکومەت خەرجییەکانی هەڵبژاردن دیاریبکات و هەلی یەکسان بۆ سەرجەم کاندیدەکان بۆ پێشبڕکێ دابین بکات, رێگا بگرێت لە دەوڵەمەند و کۆمپانیاو وڵاتان رۆڵ لە ئاراستەی هەڵبژاردنەکان ببینن: لە مەغریب حکومەت 300 ملیۆن درهەم بۆ هەڵبژاردنی پەرلەمان دیاری دەکات, لە ئوسترالیا ئەو پارتەی 4%ی دەنگەکان زیاتر بەدەست بهێنێت بۆ پێی یاسای هەڵبژاردنی کۆمنۆلس کە لە ساڵی 1914 دەرچووە پارە وەردەگرن , هەر دەنگێك 1,97 دۆلار , بۆ هەڵبژاردنی 2004 بڕی 42 ملیۆن دۆلار تەرخانکرا, لە زۆر وڵاتی دیکە حکومەت خەرجییەکانی هەڵمەتی هەڵبژاردن بەشی زۆری دیاریدەکات.

پێویستە دوای هەڵبژاردنەکان چ پارتە سیاسییەکان و چ حکومەت لێکۆڵینەوە لە خەرجی و کۆمەکەکانی هەڵبژاردن بکەن,لە کوردستان ناوەندێك نییە بۆ چاودێریکردنی بڕی تێچو و خەرجی لیست و کاندیدەکان چۆنیەتی خەرجکردنەکان, بانگەشەی هەڵبژاردن بەتە ناوەندێکی گەندەڵی ,لە وڵاتی ئێمە هەر هەڵبژاردن تەواو بوو, هەر کەس دەچێتەوە ماڵی خۆی و لەپرسینەوە لە گەڵ بەدەست هێنانی کورسی کۆتایی پێ دێت, ئەوەی گەیشت بە کورسی لەپرسینەوە لەسەر چۆنیەتی گەیشتن بە کورسییەکەی لە گەڵدا ناکرێت , هەموو کارێك لە ماوەی هەڵمەتی هەڵبژاردن فرییە, وەلێ لە وڵاتان تارمایی کارەکانی سەردەمی بانگەشە تا کۆتایی تەمەن لە گەڵ کاندیدەکاندایە, داواکاری گشتی فەرەنسا سارکۆزی سەرۆکی پێشووی فەرەنسای تۆمەتبارکرد بەوەی ساختەکاری لە ژمێریاری خەرجییەکانی لە پرۆسەی

هەڵبژاردنی سەرۆکایەتی کردوە کە خەرجییەکان گەیشتبووە 24 ملیۆن ئیرۆ کە زیاترە لە بڕی دیاریکراو، بۆ هەڵمەتی هەڵبژاردنی سەرۆکایەتی لە فەرەنسا.

جێگیری سەرۆکی کۆمپانیای زەبلاحی سامسۆنگ ئەلکترۆنکس بەرتیلی دابووە بارك غیێن بە 5 ساڵ زیندانی حوکم درا، ئەویش لە سەرۆکایەتی دورخرایەوەو دادگایی کرا، پارتی گەلی فنلەندی دامەزرێنەری پارتەکە بافە فایرننی لە ریزەکانی دەرکرد، بەهۆی ئەوەی ژمێریاری خەرجییەکانی هەڵبژاردنی پێشکەش نەکردبوەوە بە پارتەکەی.
لە کوردستان نازانم بۆ ناپرسین ئەم پارانە لە کوێوە دێن کە لە هەڵمەتی هەڵبژاردنەکان خەرجە کرێن، سەرچاوەیان کوێیە؟، پارەی سپین یان ڕەشن؟، لەم هەرێمە هاوپەیمانی لەسەر بنچینەی پاشکۆیەتی و گەندەڵی نێوان وڵاتانی هەرێمی و ملیاردێرە ڕەشەکان و کۆمپانیاکان و حیزبەکان لە تاریکیدا دروست بووە، پارەی قارونەکان ڕۆڵی سەرەکی لە هەڵمەتی هەڵبژاردنەکان و ئاراستەی سیاسەتی باو دەگێڕێت، ئەو پارانەی خەرجە کرێن لە ڕواڵەتدا خاوەنیان هەیە، کەچی هەتیو و بێ سەرچاوەن، هەر دزو گەندەڵێیە لە کوردستان دوکانێکی کردۆتەوە لێی نوسیووە دادپەروەری و یەکسانی، وشەی دادپەروەری لە گەڕانی گوگڵ زۆرترین دوبارەیە، کەچی خەڵکانی زاڵم بەدەستیانەوە گرتووە، هەر حزبەی لە ڕواڵەتدا عەدلەتخواز کەچی پشتەوە دەستی لە گیرفانی سەرمایەدارێکی ڕەشدایە، کەیلە سیاسیەکان بونەتە پارێزەری ئەم تارمایە ڕەشەی ناوی پرۆسەی دیموکراسییە لە کوردستان.

چوار ساڵە بودجەی حیزبەکان نادرێت، باشە ئەم پارتانە پارەی هەڵمەتی هەڵبژاردن لە کوێ دێنن و بۆ ئاشکرای ناکەن؟، ئەو هەموو کەناڵە پڕ خەرجییە چۆن دەسوڕێن؟، کێیە لە پشت ئەم حیزبانەوە؟، مافیای ڕەشە یان سەرمایەداری سپی؟، وڵاتانی هەرێمییە یان جیهانی ؟، ئابونەوەی حیزبییە یان پرۆژەی ئابووری، قاچاخچێتی تلیاکە یان سەرفترەو زەکاتی کەنداوی، داعشە یان حەشدی شەعبی...... ڕێ بە هەموو ئەگەرەکان دەچێت، داخوا چەند کاروان پارەی ئێرانی و تورکی و ئیسرائیلی و ئەمەریکی و .... وەك ئەوەی هادی عامری خۆی کردووە بە کوردستاندا ، ئەگەر چاوەڕوانن خەڵك دەنگتان پێ بدات، ئەوە مافی خۆیانە سەرچاوەی خەرجی، بڕی خەرجی، چۆنیەتی خەرجییەکان بزانێت؟.
لە هەرێمی کوردستان، هیچ سنورێك بۆ بەخششی سەرمایەداران و ناسینیان و ئاستی خەرجی هەڵبژاردن و هاتنی پارە لە وڵاتانی بیانی

بە تایبەتی وڵاتە هەرێمییەکان دیاری نەکراوە, سەرمایەداری وا هەیە هاوزەمان هاوکاری سەرجەم لیستە گەورەکان راستوخۆ بە پارە یان لە ڕێگای ڕیکلامی بە مانا لە کەناڵەکانیان دەکات, بە ئەوەی کامیان دەرچوون بەرژەوەندییەکان پارێزراو بن, تا ئێستا ئەمانە هیچیان بە یاسا ڕێك نەخراون (( پشتیوانی حکومەت بە کاندید کراوان , مافی حیزب لە بونی کۆمپانیای تایبەت و تەمارکردنی بەناویانەوە, هاتنی پارە لە وڵاتانی دەرەوە, بەخششی سەرمایەداران و دیاریکردنی بڕەکەی و بڵاوکردنەوەی , کۆنترۆڵکردنی حیسابات لە کۆتایی هەڵمەتەکان .... تاد )).

هاوکات لە پاڵ هەموو ئەمانە پێشەکییەکی زۆریش بە خۆ کاندید کردن دیاریکراوە کە لە توانای هەژاراندا نییە دابینیان بکات بچێتە پرۆسەکەوە, بەم هۆیانەوە سەرمایەداران و سیاسییە گەندەڵەکان بە ئارەزووی خۆیان بە پارە ڕێشەکانیان دەست دەخەنە ناو کاروباری دەنگدانەوە لە بەرژەوەندی خۆیان دەیشکێننەوە پاوانیان کردووە, وڵاتانی دەورو بەریش بەخششەکانیان ڕۆڵ لە هەڵبژاردنەکان دەبینەت بە قازانجی کاندیدە لایەنگرەکانیان و ئاراستەی هەڵبژاردنەکان دیاری دەکەن , هەموو ئەمانە وا دەکات دادپەروەری لە هەڵبژاردن لە کوردستاندا نەبێت و هەموو دەنگدانەك بە قازانج دەوڵەمەندان و سەرمایەداران و نۆکەرانی وڵاتانی ئیقلیمی .... کۆتایی پێ بێت , زیان و مەترسی ئەمانە زۆر زیاترە لە زیان و مەترسی ئەو فرت و فێڵانەی دەکرێت, لەبەر ئەوەی پارتە گەورەکان هەموو پێشێلکارییان هەیە و هیچی سیفییەکەی پاك نییەو پارەی ڕەش لە هەڵمەتەکانیان بەکار دەهێنن, بۆیە لە ئاست ئەم مەترسییە بێدەنگن و رازین بەو پشکەی لە دابەشکردنی چەرکەکە بەریان دەکەوێت و چونجەکی خۆیان لە بەشە کورسی گیرە کەن, بە کەس و پارتە هەژارەکان بەشداری لە هەڵبژاردنی کوردستان وەك خۆ فڕدانە خوارەوەیە لە تاقگەی نیغارای کەنەدا, کەس نازانێت چارەنوسی چییە ؟.

بە ڕێگرتن لەمەو لە پەناو هەڵبژاردنەکی دادپەروەرانەتر لە هەرێمی کوردستان" هەرچەندە لای من دیموکراسی راستەوخۆ باشترین شێوازی هەڵبژاردنە" , بە ئەوەی حکومەت و پەرلەمان لە کاریگەری پارە دور بخرێتەوە, بە ئەوەی هەڵبژاردنی کوردستان لە هەڵبژاردنی تورکیا و ئێران جیا بکرێتەوە, بە ئەوەی بڕیارەکانی داهاتوو لە بەرژەوەندی سەرمایەداران دور بخرێتەوە, دەستیان لە پاوانکردنی بازرگانی نەوت و گازو یاسای وەبەرهێنان و ڕێگا گرتن لە ماف و ئیمتیازاتی کرێکاران دور بخرێتەوە, پێویستە چەند هەنگاوێکی خێرا بنرێت کە

گرنگترینیان ئەمانەی خوارەوەیە:- نەختینەی پێشەكی بۆ خۆكاندیدكردن لە هەرێمی كوردستان نەمێنێت, بۆ ئەوەی ڕێگرییەكان بەردەم هەزاران كە 99%ی كۆمەڵگەان لە خۆكاندیدكردن نەمێنێت , هەڵبژاردن هەڵبژاردنی هەمووان بێت نەك تەنها سەرمایەداران.

لانی زۆری خەرجكردن بۆ كاندیدانی سەرۆكی هەرێم و پەرلەمان و ئەنجومەنی پارێزگا بۆ كاندیدانی تاك و لیستەكان دیاریبكرێت, كە لە ئێستادا 250 دینار بۆ هەر دەنگدەرێك بۆ هەر لیستێك دیاریكراوە, وەلێ تەنها بڕیاری سەر كاغەزەو كاری پێ ناكرێت.- بەخششەكان لە لایەن سەرمایەداران و سیاسییەكانەوە قەدەغە بكرێن, یاخود سنوریان بۆ دیاریبكرێت و بڵاو بكرێنەوە, بە مەرجێك هیچ پیتاكێك لە 1 ملیۆن دینار زیاتر نەبێت و لە ڕێگای چەكی بانكییەوە وەربگرترێت .- بەخششی وڵاتانی دەرەوە بە یاسا قەدەغە بكرێت و پێشێلكاران مافی كاری سیاسیان لێ بسەنرێتەوە.- یاسای تایبەت بە قەدەغەكردنی خاوەندارێتی كۆمپانیا بۆ پارتە سیاسییەكان دەربچێت, حیزب و بازرگانیكردن لە یەكتر جیابكرێنەوە.

كۆمەكی كۆمپانیاكان بە حیزب و پرۆسەی هەڵبژاردن قەدەغە بكرێت.- كۆنترۆڵی خەرجییەكان لە لایەن دەزگای تایبەتمەندەوە بكرێت و سزای قورس بۆ پێشێلكارانی دیاری بكرێت بە بێبەشكردنیان لە خولەكانی داهاتووی هەڵبژاردن.
حكومەت لە ڕێگای دیاریكردنی بەخششی بڕە پارەیەكی دیاریكراوەوە بە لیستەكان هەلی یەكسان لە روی ئابورییەوە بە سەرجەم لیست و تاكەكانی بەشداربوو لە هەڵبژاردنەكان بڕەخسێنێت.- سەرجەم تاك و قەوارەكان پێویستە بڕی پارەی دیاریكراوی خۆیان بۆ هەڵبژاردنەكان پێش دەستپێكی هەڵمەتی هەڵبژاردن بڵاو بكەنەوە و لە سەر ژمارەیەكی دیاریكراو لە بانك دابندرێت, لەو بڕە زیاتر نەبێت كە بۆ لانی زۆری خەرجی دیاریدەكرێت بۆ هەر لیستێك.- هەموو دیارییەك لە ریكلام و راگەیاندن لە دەرەوەی تێچوی لیستەكان یاساغ بكرێت, هەموو چالاكییەكی پڕۆپاگەندە دەبێت لە چوارچێوەی خەرجی گشتیدا بێت.
هەر خەرج كردنێك بۆ بانگەشەی هەڵبژاردن لە لایەن تاكی ناو لیستەكانەوە یاساغ بكرێت, هەموو خەرجییەك پێویستە لە ڕێگای یەك سەرچاوەوە بێت ئەویش لە ژێر كۆنترۆڵی كۆمسیۆنی هەڵبژاردندا بێت و لە ڕێگای ژمارەی بانكییەوە بێت.

ئەو بڕە پارەیەی دیاریكراوە بۆ خەرجی هەر لیستێك, پێویستە خەرجییەكانی ریكلامی كەناڵەكانی راگەیاندن و كرێی چاودێری سندوقەكانی هەڵبژاردنیش بگرێتە خۆی, پێویستی چارەسەر بۆ

خاوەندارێتی کەناڵەکانی ڕاگەیاندن دابندرێت کە پرۆسەی هەڵبژاردنی لە کوردستان ناهاوسەنگ کردووە.
کۆتایی هەر هەڵبژاردنێك وردبینی لە خەرجیەکان و سەرچاوەی داهاتەکان لە گشت لیست و قەوارەکان بکرێت و پێشێلکاران سزا بدرێن، تا ئاستی وەرگرتنەوەی پۆستی بەدەست هاتوو لە ئەنجامی پرۆسەی هەڵبژاردن لێیان. ئەگەر دەمانەوێت هەڵبژاردنەکان کەمێك بۆن و بەرامەی دیموکراسی لێبێت، ئەم ڕێسایانە هەنگاوی سەرەتایین بۆ حاڵەتێکی، دەنا ئەوەی دەکرێت لە کوردستان پرۆسەی هەڵبژاردن نییە بەڵکە پرۆسەی فرۆشتنی کورسییە لە بازاڕی مافیاو ملیاردێرەکاندا، ئامانجیش شەڕی بەرژەوەندییەکانە لە هۆڵی پەرلەمان لە ژێر ناوی نوێنەرایەتی گەل.

---

# (ڕۆستەم باجەلان) و پڕۆژەی (ئەدەبی منداڵان) و هەندێک شتی تر … ئیسماعیل تەنیا

مانگی حوزەیرانی ساڵی ١٩٨٢، چوار ساڵ بەسەر شیعر نووسینم تێپەڕیبوو… چەند شیعرو بابەتێکیشم، بڵاوکردبۆوە. ئەو کات، مانگ نەبوو، چەند کتێب و نامیلکەیەکی کوردی تێدا بڵاو نەکرێتەوە، بە تایبەتیش شیعر… شیعرەکانی خۆم لە دەفتەرێکدا، نووسیبۆوە. لە قۆناغی خوێندنی ناوەندی، بە تایبەتیش لە پۆلی دووەم و سێیەم، هاوڕێی هەرە نزیکم (دلێر ئیسماعیل ڕەزا) بوو. ناوبراو، کوڕە خەزوری (مەدحەت بێخەو)ی شاعیر بوو. پێشنیاری کرد کە شیعرەکانم بۆ (مەدحەت)ی زاوای پیشان بدەم. هاوینی ساڵی ١٩٨١، ئێوارەیەک لەگەڵ دلێر، چووینە ماڵیان لە گەڕەکی ڕووناکی. لە باخچەکەی دانیشتین، هەندێک لە شیعرەکانمی خوێندەوە، بەشێکی کەمی بە دڵ بوو… ڕێنوێنی زۆری کردم، هانیدام زۆتر شیعر بخوێنمەوە… هەروەها لەم سەردەمە سەخت و دژوارەدا، گەلێک باسی کورد بوون و کوردایەتی، بۆ کردین.
ئەوەشی پرسی:
– کۆمەڵە شیعرەکانی منت خوێندۆتەوە؟
– نەخێر، لەبەر ئەوەی لە بازاڕدا دەست ناکەون.

دوای دوو هەفتە، دوو کۆمەڵە شیعری بڵاوکراوەی خۆی، (ڕابەری ژیان- ١٩٦٨)، (ورشەی ئاوات- ١٩٧٣)، بە دلێردا، بۆ ناردم. دیار بوو لە کتێبخانەی (ئامادەیی ڕزگاری کوڕان)، خواستبوونی، چونکە مۆری ئەوەی بەسەرەوە بوو. دوای خوێندنەوەیان، بەهەمان ڕێگا، کتێبەکانم ناردنەوە. ئەوەندەی نەبرد، دلێر بۆ ماوەیە چوونە بەغدا. چەند ساڵێک دوای ئەمەش، لە ڕێگای نامەوە، پەیوەندیمان هەر هەبوو… ماوەیەک بێدەنگ بوو، پاش سۆراغ کردن، بۆم دەرکەوت کە سەفەری (لەندەن)ی کردووە. زۆر پێش مەدحەت بێخەو، پەیوەندیم لەگەڵ مامۆستا (عەزیزی مەلای ڕەش)، هەبوو. ئەو، دوو نامیلکەی بۆ منداڵان، بڵاوکردبۆوە، (پشیلەکە، شیعر، چاپخانەی کاکەی فەلاح،سلێمانی، ١٩٧٩، ٤٠ لاپەڕە)، (قولەمێتەر، چیرۆک،چاپخانەی ڕاپەڕین، سلێمانی،١٩٨٠ ، ٣٠، لاپەڕە). شازدە پارچە شیعری خۆم هەڵبژاردو لە دەفتەرێکی شەست لاپەڕەیی هێلداری قەبارە (ئەی پێنج)، نووسیەوە… کەوتمە خولیای چاپکردنیان. لەبەر ئەوەی مامۆستا عەزیز ئەزموونی کتێب چاپکردنی هەبوو، ڕێو شوێنی چاپکردنم، لێپرسی. ناوبراو گوتی:

– دەبێت شیعرەکان، بە دەست خەتێکی درشتی خۆش و ڕوون، بنووسیەوە. بینێریە بەغدا بۆ دائیرەی (ڕیقابەی گشتی)، تاوەکو ئەوان شیعرەکان بدەنە پسپۆڕ (خەبیر)ێک، لەوە مۆڵەتی چاپکردنی پێبدەن… وا باشتریشە، شیعرەکان بە قەڵەم ڕەنگ، کەرت (تەقتیع) بکەی، چونکە گەر مۆڵەتی چاپکردنت وەرگرت و بۆ چاپخانەی ناردتە بەغدا، کارمەندانی چاپخانەی عەرەبن و کوردی نازانن… دەبێت وشەکان بە قەڵەمی سوور لەیەکتر، جودا بکرێنەوە، تاوەکو دوو وشە تێکەڵ بە یەکتر نەکرێن. ئەوکات، دەبوو وا بکرێت، بۆم پرسیە دەگوترا: (تەقتیع). پرسیم: من ناچمە بەغدا، چۆن بینێرم؟

– ڕەستەم باجەلان (ڕەستەم سەلام محەمەد ئەمین)، زوو زوو دەچێتە بەغدا، بەویدا بینێرە… مامۆشیان لە بەرامبەر مزگەوتی (ئازادی)یە، سەلامی منیشی پێبگەیەنە.

هەفتەیەک دواتر، لەگەڵ (نەجات هەمزە حوسێن)ی هاوڕێم، دەستنووسەکە (پەردەی شێرم)م، هەڵگرت و کاتژمێر نۆی سەرلەبەیانی، بۆ سۆراغ کردن، ماڵی (ڕەستەم)مان دۆزیەوە. لە دەرگاماندا، دەرگای کردەوە، خۆمم پێناساند. هەر خەواڵوو بوو، دیار بوو تازە لەخەو هەستابوو. ناوبراو، یەک دوو مانگ دەبوو کۆمەڵە شیعری: (لە پێناوی تەدا دەژیم)ی، چاپ و بڵاوکردبۆوە. لەمەوبەریش، (ژان و دڵداری- ١٩٧٧)، (شاعیرێکی تینوو لە پێڕاوی بیرەوەریدا- ١٩٧٨)، (سەلین، شیعری منداڵان- ١٩٨٠)، (دەریا- ١٩٨١)ی، بڵاوکردبۆوە. ئەوانەم

خوێندبێتەوە، لە دوورەوە، بە ناو، دەمناسی... بە خەندەو ڕوویەکی خۆشەوە، وەک ئەوەی لەمێژ بێت من بناسی، پێشوازی لێکردم. سەربردەی گیرانی خۆی لەلایەن دائیرەی ئەمنی هەولێرەوە، بۆ گێڕاینەوە... ئەو ڕۆژە، یەک دوو ڕۆژ دەبوو، ئازاد کرابوو.

ڕۆستەم، شەو لە یەکێک لە یانەکانی (مامەستایان)، یان (ئازادی)، دوای خواردنەوەو مەست بوون و، گەڕانەوە بۆ دونیای لەوانەو لە ئازادی، هەقیقەت دەدۆزێتەوە، هیچ بەربەست و سانسۆرێک لە بەردەم خەیاڵ و ئازادی دەربڕین، نابینێت... لەم دونیا ئازادەوە، لەناو حەشاماتی خەڵکەوە، ئەوەی لە هزرو دەروونیدا هەیە، دێتە سەر زمانی و، نایانگێڕێتەوە... ئەوەندە جوێن بە ڕژێم و دارو دەستەکانی دەدات، تا سفت و سۆی دڵی خۆی دادەمرکێنێت. مەفرەزەیەکی دائیرەی ئەمن دێن و، دەستگیری دەکەن. پاش دوو سێ ڕۆژ زیندانی کردن لە دائیرەی ئەمن، بەیان دەردەکەوێت ئەو کاتە خەیاڵ بووە، ئازادی دەکەن. ئەوەی من بیزانم، ناوبراو لەم کاتە سەختانەدا، هەڵوێستێکی تریشی هەبوو، حەز دەکەم هەر لێرەدا باسی بکەم: لە یەکێک لە ژمارەکانی گۆڤاری بەیان، لەسەروبەندی هێرشەکانی کۆماری ئیسلامی (تازە دامەزراو)، بۆ سەر خەڵکی ڕاپەڕیوی ڕۆژهەڵاتی کوردستان، (ڕۆستەم)، شیعرێکی بۆ ئەم گۆڤارە ناردبوو. دیار بوو شیعرەکە نیشتیمانی و کەوتبووە خانەی شیعری بەرگرییەوە. سەرپەرشتکارانی ئەوکاتی گۆڤاری (بەیان)، بە گەڕانەوە بۆ شاعیرو، ڕوخسەت لێوەرگرتنی، لەژێر ناوونیشانی شیعرەکەدا، نووسیبوویان: ( پێشکەشە بە شۆڕشگێڕانی کوردستانی ئێران). ئەم پێشکەش کردنە هەرچەندە خۆش نەبوو، بەڵام بە ئەوەی لێکدانەوەی جیاوازو هەڵەی بۆ نەکرێت و شاعیر بە پاڵپشتیکاری ئەوکاتی سیاسەتەکانی ڕژێم لێک نەدرێتەوە، ڕۆستەم بەبەری خۆی لەم پێشکەش کردنە ڕاگەیاندو، گەر هەڵە نەبم، ڕوونکردنەوەیەکی لە گۆڤاری ( نووسەری کورد)، بڵاوکردەوە.

دەستنووسی ( پەردەی شەرم )ی لێوەرگرتم و بردییە بەغداو تەسلیمی (لیژنەی ڕیقابەی گشتی)، لە بەغدا، کردبوو. لە کۆتایی ئەیلولی ١٩٨٢، لەگەڵ ( نەجات هەمزە)، بە کاروباری دامەزراندن، چووینە بەغدا. سەراغی دەستنووسەکەشم کرد. تەنها یەک شیعریان سانسۆر کردبوو، مۆڵەتی چاپکردنیان دابوو. دەستنووسەکەم وەرگرتەوە، ناردمە چاپخانەی ڕاپەڕین، لە سلێمانی. ئەوکات، (ئەبوبەکر عەلی ئەحمەد)ی خزمم، لە شاری سلێمانی سەرباز بوو، ئەو سەرپەرشتی و سەراغی چاپکردنی دەکرد... بە وێنەی بەرگەکەش، هاوڕێی خوێندنم، هونەرمەندی شێوەکار، مامۆستا (جەوهەر عومەر محەمەد)، وێنەیەکی

جوانی کێشاو، دیزاینی بەرگەکەی کرد. لەدوا جاردا، بەرگەکەی ئەو، چاپ نەکرا… نامیلکەکە لە دوا قۆناغی تەواو بووندا بوو، کارمەندانی چاپخانەی ڕاپەڕین گوتبوویان: دەبێت بەرگەکە بنێرینە یەکێک لە چاپخانەکانی بەغدا، چونکە پێویستی بە (زەنگۆغراف) هەیە کە ئێمە نیمانە.

ئەگەر ڕازین، ئێمە بەرگێکی خاکەڕایی بۆ دەکەین و زوو تەواو دەبێت… منیش پەلەی چاپکردنم بوو، بە پێشنیارەکەی ئەوان ڕازی بووم… بە هیمەتی هەموو لایەک: ( عەزیزی مەلای ڕەش، ڕۆستەم باجەلان، ئەبوبەکر عەلی ئەحمەد)، (پەردەی شەرم)، وەک نۆبەرە چاپکراوم، بە تیراژی دوو هەزار دانە، لە دووتوێی کتێبۆلکەیەکی (٣٢) لاپەڕەی قەبارە زەنگیانە کتێب (ئەی شەش)، لە مانگی کانوونی یەکەمی ١٩٨٢ ، لە چاپخانە دەرچوو و کەوتە بازاڕەوە. بە بڵاوکردنەوەی، زۆر دڵخۆش و کەیفساز بووم. دوای ماوەیەکی زۆر، (غازی حەسەن)، بابەتێکی بە ناوونیشانی: ( با ڕازی پەردەی شەرم بپشکنین!!)، لەسەر نووسی و لە ژمارە (١٥٨)ی مانگی ئابی سال□ی ١٩٨٩ی گۆڤاری (بەیان)دا، بڵاوکردەوە. زێتر لایەنە باشەکانی خستبووە ڕوو. فوئاد سەدیق ( فوئاد خۆگر)ی ئەوسا، ئەویش شتێکی لەسەر نووسیبوو، بەڵام ئەوەی ئەو، زۆرتر لایەنە نێگەتیفەکانی دەستنیشان کردبوو. پێش ئەوەی بۆ گۆڤاری (بەیان)ی بنێرێت، لە دوکانی (جەعفەر هاشم خەیات)، کە ئەوکات شوێنی بەیەک گەیشتنی دۆست و ڕێکخستنەکانی (حزبی سۆسیالیستی کوردستان) بوو، بۆی خوێندمەوە. بەڕاستی سەرنج و بۆچوونی جوان و دروستی، دەربڕیبوو. بابەتەکەی نارد، بەڵام بەداخەوە، بڵاو نەکرایەوە.
دوای ئەوە، ڕۆستەم بووە یەکێک لە هاوڕێکانم. جارێکیان لە گازینۆی (مەچکۆ)، دانیشتبووین، پرسی: بە ئەسڵ خەڵکی کوێندەری؟
– خەڵکی گوندی (گۆمەگڕو)ی سەر بە ناحیەی (قوشتەپە)م.

– ئەها… من لە کۆتایی مایسی سال□ی (١٩٦٩)، (گۆمەگڕو)م بینیوە… ئەوکات، من کادیرێکی بال□ی مەکتەبی سیاسی (جەلالی)، بووم. بیرت دێت، (چاڵاک)ی هاوڕێمان ، نیوەڕۆکەی تفەنگی بردو، پەیوەندی بە پێشمەرگەو پارتییەوە، کرد؟
(ڕۆستەم)، هەرچەندە تەمەنی بەرەو هەڵکشان دەچوو، بەڵام هێشتا ژیانی هاوسەرگیری پێکەوە نەنابوو. تەواو خۆی بۆ شیعرو ئەدەب و فەنتازیا، تەرخان کردبوو. لەپاڵ ئەوەشدا، مامۆستا بوو و شیعری منداڵانیشی دەنووسی. کۆنتاکی ڕۆژانەی لەگەڵ منداڵاندا، هەبوو. ناوە ناوە کۆڕی بۆ منداڵە بەهرەمەندەکان، سازدەکرد. هانیدەدان

کتێب بخوێننەوە و شیعر بنووسن. کتێبی منداڵانی بەسەردا دابەش دەکردن. هەوڵیدەدا لە دونیای خوێندنەوە و ئەدەب، نزیکیان بکاتەوە. فێری چوونە سەر مینبەرو مایکرۆفۆن گرتنە دەست و وتاربێژی و شەرم شکاندنی دەکردن. ئەوکات، لەم بوارەدا، ڕۆستەم باجەلان، یەکێک بوو لەو کەسایەتییە پەروەردەییە ناوبەدەرانەی هەولێر. یەکێک بوو لە هاندەرو پشتیوانە دیارەکانی منداڵان و نزیککردنەوەیان لە جیهانی خوێندنەوە.

لە کۆتایی ساڵی (١٩٨٤)، لەبەرئەوەی ئەوکات گۆڤارێکی کوردی تایبەت بە منداڵان نەبوو، پێشنیاری پڕۆژەی (ئەدەبی منداڵان)ی کرد. هەر خۆی داینەمۆی سەرەکی پڕۆژەکە بوو. کۆمەڵێک شیعرو چیڕۆکی منداڵانی کۆکردەوە، بردییە بەغداو مۆڵەتی چاپکردنی لە (ڕیقابەی گشتی)، وەرگرت. بەرگ، یان ژمارە (١)ی لە مانگی کانوونی دووەمی ساڵی (١٩٨٥)، بە تیراژی دوو هەزار دانە لە چاپخانەی هەولێر (کوردستان)ی جارانی گیو موکریانی، چاپ و بڵاوکرایەوە. بەشدارانی یەکەم ژمارە بریتی بوون لە: (ڕۆستەم باجەلان، نەجات ڕەفیق حیلمی، پیرباڵ مەحمود، ئیسماعیل تەنیا، سەلاح سەلیم سەیدەک، خالید شەیدا، فەیسەڵ دەهاتی). ئەم ژمارەیە لەسەر ئەرکی ئەوان چاپکرا. (عەبدولغەنی عەلی یەحیا)، لە یەکێک لە ژمارەکانی ڕۆژنامەی (ألعراق)ی عەرەبی، لاپەڕەی ( ألثقافة ألکردیة)، لەسەری نووسیبوو، ئەو بەشدارانەی بە دامەزرێنەری پڕۆژەکە وەسف کردبوو. دوای ئەویش، (سەعید زەنگەنە)، لە بەرنامەی (ئەدەب و هونەر)، لە تەلەفزیۆنی کەرکوک، نمایشێکی باشی بۆ کردبوو.

لە نەورۆزی ساڵی (١٩٩٠)دا، ویستم ژمارە دوو، ئامادە بکەم. بۆ ئەم مەبەستە پەیوەندیم بە نووسەران کرد، بەتایبەتیش ئەوانەی زۆرتر بۆ منداڵان دەنووسن. دوای ماوەیەکی کەم، نۆزدە بابەتم لە هەموو ناوچەکانی کوردستانەوە، بۆ هات. هەمووم دووبارە بە خەتێکی جوان نووسییەوە، بە (٥٦) لاپەڕەی قەبارە فولسکاب، ناردمە (کۆڕی زانیاری عێراق- دەستەی کورد)، بە مەبەستی پیاچوونەوە لەڕووی زمانەوە، کە پێیان دەگوت: (سەلامە لوغەوی). دوای ئەمە، ناردمانە (ڕیقابەی گشتی). پاش دوو مانگ چاوەڕوانی، لەوەش دەرچوو. (سەعدوڵلا شەخانی )، ئەوکات، پڕۆژەیەکی هەبوو، کتێبی بۆ خەڵکی چاپ دەکرد. نازانم قازانجی دەکرد یان نا؟! دەستنووسی ژمارە دوومان دایە ناوبراو بە نیازی چاپکردن. لەسەر بەرگەکەی نووسیبووم: ئەدەبی منداڵان، کۆمەڵێ بەرهەمێکی ئەدەبییە بۆ منداڵان، بەسەرپەرشتی: ئیسماعیل تەنیا، ژمارە (٢)، نیسانی ١٩٩٠، هەولێر.

ناوەڕۆکی ژمارە دوو بریتیبوون لەم با بەتانە:
– بەردەوام بوون، چیڕۆک، هیوا عەوڵا غەفور، ( بەداخەوە لە کاتی هاتنەوەی ڕژێم بۆ هەولێر لە ۳۱/۳/۱۹۹۱، شەهید بوو…پێشتر لە ڕۆژنامەی هاوکاری چەند شیعرێکی بۆ منداڵان، بڵاوکردبۆوە)، خەڵکی گەڕەکی (کوران)، بوو.
– هونەرو پەپولە ڕەنگینەکە، چیڕۆک، خالید عوسمان تەها.
– سوود وەرگرتن ، چیڕۆک، دایکی ڤیان.
– مەریوان و دار پڕتەقاڵ، چیڕۆک، غازی حەسەن.
– چونا ڕوڤی بۆ حەجێ، چیڕۆک، حەسەن کوخی.
– مام هۆمەر، چیڕۆکی فۆلکلۆری، ئاواز دزەیی.
– گرنگترین کارێک کە دەبێ ئەنجامی بدەیت، چیڕۆک، وەرگێڕان لە فارسی: هیمداد حوسێن.
– مام کەروێشک و مام گورگ، چیڕۆک، وەرگێڕان لە ئینگلیزییەوە: بەیان محەمەد کەریم.
– بۆق و مار، چیڕۆک، وەرگێڕان لە عەرەبییەوە: ئیسماعیل تەنیا.
– هەورۆکەو مناڵ، شیعر، ڕۆستەم باجەلان.
– ئاواتی من، قەڵەم، شیعر، جەزا عەلی ئەمین.
– ساڵی نوێی خوێندن، شیعر، ئیسماعیل تەنیا.
– جەژنی نەورۆز، سمۆرە، شیعر، عەبدوڵا سالح شاربا ژێڕی.
– چرای زانست، شیعر، نەجم خالید نەجمەدین ( نەجم ئەڵوەنی).
– پێنووس ، شیعر، شۆڕش محەمەد عەلی.
– گوڵە جوان، شیعر، مەحمود خەسرەو کاوانی.
– ڕاوە کەو، شیعر، ساڵح محەمەد کلێسەیی.
– پشیلە زەردە، شیعر، لەتیف عوسمان ئاسۆ.

پێشەکییەکیشم بۆ نووسیبوو، کە ژمارە دوو چاپکرا، سەعدوڵلا شێخانی، بە ئارەزوی خۆی، دەستکاری کردبوو: پێشەکییەکەی لادابوو. ناوی منی وەک سەرپەرشتیار لەسەر بەرگەکەی هەڵگرتبوو. هەندێک با بەتی دەرهێنابوو، لەجیاتی ئەوە هەندێک با بەتی تری دانابوو، کە پەیوەندی بە پڕۆژەکەی ئێمەوە نەبوو، زێتر لێکۆڵینەوە بوون. لەبەر ئەوەی ئەهلی کارەکە نەبوو، بە نەشارەزایی ئەم با بەتانەی دانابوو. دوای تێپەڕبوونی (۲۷) ساڵ بەسەر ئەم پڕۆژەیە، بۆ مێژوو، پێشەکییە لادراوەک□، ب□□او دەکەمەوە:

وتەیەکی پێویست

خوێنەرانی هێژا…

* ئەم کۆمەڵە شیعرو چیڕۆکەی دەیخوێنیتەوە، زادەی بیری چەند نووسەرێکن، هەڵبەتە هەموویان لەیەک ئاستی ڕۆشنبیریدا نین، هەندێکیان دیارن و خاوەنی چەند کتێبێکی چاپکراون. هەشیانە لە

گەڤارو ڕۆژنامەکاندا، چەند بەرهەمێکیان بڵاوکردۆتەوە. هەر بەو پێودانگەش، هەموو بابەتەکان، لەیەک ئاستدا نین. هەر نووسەرێکیش بەرپرسیارە لە بابەتەکەی خۆی.

* هەقتانە بپرسن و بڵێن: ئەم پڕۆژەیە چۆن هاتە ئاراوە؟ لەوەڵامی ئێوەدا دەڵێین: لەسەرەتای ساڵی (١٩٨٥)دا، چەند نووسەرێک لەشاری هەولێر پێشنیاریان کرد کە کۆمەڵێ شیعرو چیڕۆکێک بۆ منداڵان بەناوی (ئەدەبی منداڵان)، چاپ بکەن. پێشنیارەکە جێبەجێ بوو. یەکەم ژمارە چاپکرا.

* بەشدارانی یەکەم ژمارە، نووسەران: ( ڕۆستەم باجەلان، نەجات ڕەفیق حیلمی، پیرباڵ مەحمود، ئیسماعیل تەنیا، سەلاح سەلیم سەیدەک، خالید شەیدا، فەیسەڵ دەهاتی)، بە دامەزرێنەری بەردی بناغەی ئەم پڕۆژەیە دادەنرێن و کاک ( ڕۆستەم باجەلان)یش ڕۆڵێکی تەواو دیاری هەبوو لە پێشنیار کردن و ئەنجامدانی ئەم کارە هەر لە قۆناغی ئاوەڵمەیەوە تاوەکو کامل بوون.

* ئەم کارەی ئێمە، یەکەم هەوڵی کۆمەکییە، لە بواری (ئەدەبی منداڵان)داو، پێش ئێمە، هیچ کەسێک ئەم کارەی وا بە فراوانی لەڕووی چەندایەتی نووسەرەوە، ئەنجام نەداوە.

* دوو سێ مانگ پاش دەرچوونی ژمارە یەک، گەنجێکی تولاز، کە یەکێک بوو لە دامەزرێنەرانی پڕۆژەکە، ویستی ژمارە دوو دەربکات. بۆ ئەم مەبەستە، نووسەران بۆ دەنگییەوە هاتن و بابەتیان بۆ ئامادە کرد. هەر خۆشم پڕۆژەکەم بە نووسییەوەو هەر بەشدارێکیش بەپێی تواناو ویستی چاپخانە، پارەیان کۆکردەوەو دایانە دەست برای نووسەرو ئەو هەقەشیان پێ ڕەوا دیت کە لەسەر بەرگی یەکەمی ژمارەکە وشەی ( بە سەرپەرشتی: ..........)، بنووسێت. بەڵام هەوڵەکە پاش دابینکردنی بەشێکی زۆری پێویستییەکانی چاپخانە، لەبار چوو، بۆ دیداری ئێوەی بەڕێز شاد نەبوو.

* پاش تێپەڕبوونی زۆتر لە پێنج ساڵ و چەند مانگێک بەسەر چاپ بوونی یەکەم ژمارە، بیرم لە دەرکردنی ژمارە دوو، کردەوە. لە ڕۆژی ٩/٣/١٩٩٠، لە گازینۆی (مەچکۆ)، پێشنیارەکەی خۆم بە کاک (ڕۆستەم باجەلان) گەیاند. بە سیفەتی ئەوەی کە لە ژمارە یەکدا، ڕۆڵێکی باشی هەبوو، سەرەدەریش لە ئەدەبی منداڵان، دەردەکات. ئەویش زۆر بە پەسەندی زانی و، ئیدی پاش ئەوە نووسەرانی ترمان تێگەیاند کە نیازی پڕۆژەیەکی وامان بە دەستەوەیە. پاش مانگ و نیوێک، کۆمەڵێک بابەتمان لە نووسەرانی هەولێرو سلێمانی و دهۆک و کۆیە، بۆ هات و، بۆ ژمارە (٢)، ڕاگەیشتن.

* نەبوونی گۆڤارێکی تایبەت بە منداڵانی کورد، یەکەم هاندەرمان بووە بۆ ئەنجامدانی ئەم پڕۆژەیە. لە مێژووی ئەدەبی کوردیدا، پڕۆژەی هاوبەش لە بوارەکانی شیعرو چیرۆک و لێکۆڵینەوەو فۆلکلۆر، کراوەو بە چاپیش گەیەنراوە، بەڵام لەم بوارەدا- وا بە فراوانی-، ئەمە یەکەمین هەوڵەو، نیازی بەردەوام بوونیشمان هەیە. بۆ مەسەلەی چاپکردنیش، هەر نووسەرەو بە پێی توانای خۆی، ئەرکی چاپکردنی داوە. ئەوەی کە ماوەش، کە لە نیوەی زۆترە، برای فۆلکلۆر پەروەر، کاک ( سەعدوڵلا شێخانی)، تەواوی کردو ، خۆشی سەرپەرشتی چاپی کردووە. ئەمەش ئەم هەقەمان پێدا کە لەسەر بەرگەکەی بنوسێت: ( لە بڵاوکراوەکانی سەعدوڵلا شێخانی )یە.

* ئەم ژمارەیە، شیعرە، چیرۆکی خۆماڵی و فۆلکلۆرییە… چیرۆکی وەرگێڕدراوە لە زمانەکانی ئینگلیزی و فارسی و عەرەبی. لە کۆتاییدا، داوا لە خوێنەرو نووسەران دەکەین هاریکاریمان لەگەڵدا بکەن و، بە ڕەخنەو بۆچوون و پێشنیاری بەجێ، پڕۆژەکە دەوڵەمەند بکەن، لە پێناوی بەردەوام بوون و بەرەو پێش چوونی زۆتر.

ئیسماعیل تەنیا
هەولێر- (٥/٥/١٩٩٠)

دوای بڵاوبوونەوەی ژمارە دوو، بابەتێکی ڕەخنە ئامێزم لەسەر نووسی، بەڵام بارودۆخ گۆڕاو، بڵاونەکرایەوە…

---

# دوو کولتوور له( رۆمانی گرەوەی بەختی هەڵاڵە) دا … یاسین برایم

جیهانی رۆمان ، جیهانێکی ئاڵۆز و فره و تەژی کێشه و رووداوی سەیر و نەخوازراو و جوان و ناشیرینه. کەسایەتییەکانیش ، له دونیای ململانێ و دەسەڵات و حەز و شارستانییەت و مودێرنەدا ئەسپی خۆیان تاودەدەن . له تونێڵی دونیابینین و خەون و حەزەکانی خۆیان دەگەرێن ومانا و بەهایەکی تر به ژیان و ململانێیەکان و ئایدیاییەکانیان دەدەن. هەر ئەوانیش ، به رەنگ و کار و کرده

جۆراوجۆرەکانیان ئاشنامان دەکەن بە ژیان و دونیایەکی تری دەمامکدار لە مرۆڤەکانی رۆژگار. رۆمانی (گرەوی بەختی هەڵاڵە)(1)ی عەتا نەهایی، رۆمانێك پڕ لە تونێلی تاریك و تەسك و درێژ و کێشە و ئازار و خەم و چەوسانەوە ، لە هەمانکاتیش ، ئاشنامان دەکات بە چەندین رێگا و رووداوی پڕ قوربانی و ئازادی و دڵسۆزی و خۆشەویستی و شکست و هەستانەوە و متمانە بەخۆبوون و سەرکەوتن .

نەخاسمە بۆ (هەڵاڵە ) کەسایەتییەکی دیار و ئازا و بەرچاوی نێو رۆمانەکە و لە مەیدانی عەشق و ئازادیدا ، بە دونیا بینینێکی جوان نەمامی خۆشەویستی و ژیاندۆستی دەچێنێت. بوێری و چالاکی و متمانە بەخۆبونی ئافرەتی کوردمان بۆ دەخاتەروو . لە پێناو ئازادی و رزگاربوونی نەتەوەکەی ، شانبەشانی پیاو چەکی خەبات دەکاتە شان و بەرگری لە چەوساوەکان و ئازادیخوازانی وڵات دەکات. ئەو خۆراگری و چاونەترسەی وای لێدەکات بەرامبەر بە رووداوە و کێشە و خەمەکانی ژیان بکەوێتە سەر پێ خۆی . بۆ کۆمەڵگاش ئەوە بسەلمێنێت، کە ژنیش بەهاو قورسایی خۆی هەیە و ماف و ئازادییەکانی ئەو دەبێت رێزی لێ بگیرێت و پارێزراو بێت. هەڵاڵە تەوقی ژێردەستی و چەوسانەوە دەشکێنێت و تەوار ئاسا دەژێت و نمونەی مێرخاسی ژنانمان بۆدەردەخات. تا ئەو ڕۆژەی لە نێو کولتوور و دەسەڵاتی نێرسالاریدا ، دەبێتە قوربانی بیروراو ئازادییە تاکەکەسیەکانی خۆی . بۆیە بۆ نووسینێکی بچووك ئەوەندە ساناهی نییە ، هەموو کووچە و کۆڵانەکانی ئەم رۆمانە بپشکنین . بۆیە دەروازەیەکی بچووك دەکەینەوە و ئاوڕێکی خێرا لە هەڵاڵە و ژیان و خەبات و تێرونینی خێزان و کۆمەڵگا بۆ ئازادییەکانی ئەو دەدەینەوە ، تا ئەو ڕۆژەی دەبێتە قوربانی حەز و خەون و ئازادییەکانی .

**بە پیاوکردنی هەڵاڵە**

لە دوای باڵاکردنی هەڵاڵە و نزیکبوونەوەی لە باوکی و ئەنجامدانی سیفەتی کوڕانەی و بەردەوام دانیشتن لە دیوەخانی باوك و پێشینی جلوبەرگی کوڕانە و دەستخشاندن لە چەك و کەلوپەلەکان ، خۆشی دەخستە دڵیی . ڕۆژ بە ڕۆژ هۆگری ئەم کارەی دەبوو و خۆی دەردەخست. میوانشیان هاتبایە ماڵیان دیوەخانی چۆڵ نەدەکرد. بە شانازییەوە ، دەیگوت " خۆ من کچ نیم ، من کوڕم" * ل48. باوکیشی بە پەیڤەکانی کچەکەی دڵخۆش دەبوو ، زیاتر ئەو کوڕبوونەی لە دەروونی کچەکەی مەزنتر دەکرد. کەچی دایکی هەمیشە ترسی بۆ منداڵەکانی دروستدەکرد و بە (عوسە بۆر) دەیترساندن. ڕۆژێك هەڵاڵە لە گەڵ باوکی دایە و بەردەوام دەترسێ و دانی پێدادەنێت ، کە کەسێك بە دوایەتی . بەڵام

باوکی دڵنیا دەکاتەوە کە سێبەرە . دەیویست ئەو ترسەی لە دەروونی دوور بخاتەوە . بە زەردەخەنە دەیگوت" کوڕی ئازا چۆن دەبێ لە سێبەری باوکی خۆی بترسێت " ل54 . هەڵبژاردنی وشەی کوڕ بۆ کچەکەی و بە ئازا ناوهێنانی تەکانێکی تری دەدایێ بە متمانە بەخۆبوون. هەڵاڵە لە نێوان دیالۆگی دایك و باوکیدا (ترسان) و (نەترسان) دەیویست بەلای باوکیدا بکەوێت ، تا بۆی بسەلمێنێت ئەو کوڕی باوکی خۆیەتی.

سەعادەت گوتی " کچ دەبێ لە سێبەری خۆشی بترسێ . ئەگەر نەترسێ تووشی هەزار بەڵا و نەهامەتی دەبێت".
حەمە رەشید ئاغا گوتی " من کچێکم ناوێ کە لە سێبەری خۆشی بترسێت . من کوڕێکم دەوێ کە لە هیچ نەترسێ ."
هەڵاڵە گوتی :" من لە هیچ ناترسم " ل 52
دایکی بە پێچەوانەی باوکی باوەڕی وابوو ، هەمیشە دەبێ کیژ ترسی هەبێت . لە هزری باوکیشیدا ، کچ دەبێت وەك کوڕ بێت. بۆیە بە کوڕکردنی کچەکەی بۆ ئەوە بوو نیشانی دەوروبەری بدا کە کچەکەی لە باوکی دەچێت ، وەك ئەو خۆڕاگرو چاونەترس و پیاوانەیە ، یان کچەکەی ئەو زۆر لە کوڕی خەڵکی تر پیاوانەترە. بەتایبەتی لە هاندانی کچەکەی لە سەر ئەم هەڵوێست وهەڵس و کەوتە کوڕانەیی دەیکرد. دەبینین لەو کاتەی لە گەڵ کوڕێك دەبێتە شەڕیان یاخود فاکتەری لێدانی زللەی لە کوڕەکەی ، ڕازی نەبوونی بە بڕیاری کوڕەکە کە داوای ماچی لێکردووە . ویستویەتی پێی بڵێ خۆشمدەوێی! هەڵاڵە بەم قسەیە شەرم دایدەگرێ و بە تووڕەیی بە زللەیەکی بەهێز بەرسفی دەداتەوە ، چونکە قسەی باوکی لە گوێی دەزەنگرایەوە "من کچم ناوێ . کچێك کە کوڕان تەمای تێ بکەن و دەستی بۆ ببەن . من کوڕم دەوێ .."ل56
بەمەش ناوەستێ وخشتێکی بە دەستە و دەیەوێت لێی بدات. لە سەر ئەم کارە نەخوازراوە ، باوکی دەستخۆشی لێ دەکات و بە شێر لە قەڵەمی دەدات.
گوتی : " ئافەرم کوڕی خۆم. کوڕی من شێرە مەردە"
سەعادەت گوتی " ئەوە کوڕ نییە ، کچە تێدەگەی ، کچە " ل56
دایکی لە قسەی مێردەکەی ناڕازییە و لەوە دەترسێ ئەم سەرەڕۆیی و لووتبەرزییە ئاکامێکی خراپی هەبێت و بەڵایەکی بەسەر بهێنن و بە کوردییەکەی (ئەتکی بکەن!)، بەڵام باوکی بە کارێکی ناوازەی سەیر دەکرد . ئەم لێدانەی وەکو زەنگێك بۆ کوڕانی هەژمار دەکرد و تا سەرجەم کوڕەکان ترسیان هەبێت لە نزیك بوونەوە . بۆیە حەمە رەشید ئاغا دەڵێت " کوڕی من کارێکی کردووە لە ئیمڕۆوە تا سەد ساڵی تریش

کەس لەم شارە وگەڕەکە ناوێرێ بەلایدا بکێکی و ، بە خراپ سەیری بکات…”ل56

هەڵاڵەش ، بەردەوام هزری ئەوەی هەیە، جیاواز بێت لە ئەوانی تر. ئەم کارەش بە کردەوە دەکات . کاتێ جل و بەرگی پیاوانە دەپۆشێت. جارێکیان لە دیوەخان ، پیاوێکی هاوتەمەنی باوکی پێی دەڵێت: ناوت چییە؟باوکی لە جیاتی ئەو وەڵامی دەداتەوە (هەڵمەت) . ناو هێنان و گۆرینی ناوی هەڵاڵە بۆهەڵمەت ، نیشانەیەکی دیکەی باوکی بووی لە بە نێرینەکردنی کچەکەی! ئەمەش دایکی تووڕەدەکات .” هەڵمەت؟! خۆ ناوی هەڵمەت ناوی کوڕە”. گوتی ” ژنێکی جیرانمان تازە کوڕی بووە و ناوی ناوە هەڵمەت” باوکی گوتی ” هەڵە گیانی منیش کوڕە . سەیرکە چ کوڕێکی ئازاشە!” ل49

هەموو قسەو ڕەفتار و کردەوەکانی باوکی ، هەڵاڵەی گەورەتر وئازاتری دەکرد . دایکیش دونیایەك خەم و ترس و گومانی لە لا دروستدەکرد. باوکی لە دیدە و چاو وئاغابوون و گەورەبوونی کارەکەی خۆی سەیری کچەکەی دەکرد، دایکی هەڵاڵەش لە چاوی ژنبوون ودایکایەتی و کۆمەڵگا و دابونەریت و قسەی خەڵك سەیری دەکرد. سەعادەت هەمیشە بە چاوی گومان خوێندنەوەی بۆ کچەکە و هاوسەرەکەی دەکرد. دایکێك دەیزانی لە دونیا چ باسە. بۆیە بێدەنگ نابوو لە کردەوە و کاری نەخوازراو. قسەیەك ئازاری دەرروونی ئەوی دەدا، وەختێك لە دەمی دەبیسترا و لە ناخیدا هەڵدەگیرا.” دایکی هەمیشە دەترسا . لە شتێك دەترسا کە پێی دەگوت حەیا و نامووس . شتێك کە لە لەشی ژندا بوو ، لە چاویدا ، لە دەم و زمانیدا ، لە ژێر جلەکانییەوە بوو …”ل 69.

**دایکێك هەمیشە لە ترس**

سەعادەت خان دایکێکی دڵسۆز و بەخشندە، بە دوای هێلانەیەکی ئارام وبێترس دەگەرێت بۆ منداڵەکانی . خۆشەویستی دەکاتە هەوێنی ژیان و تا خێزانەکەی ئاسوودە بژێت. لێ ژیان ئاسوودەییەکانی دەشێوێنێ و ئاوارە و دەربەدەری لە پێناوی خەون و هیوای هاوسەرەکەی. باجێکی گەورەی ژیان دەدات ، بەڵام گوێڕایەڵی هاوسەر و پەرێشی و دڵسۆزی بۆ خێزان و منداڵەکانی ، نمونەیی دایکێکی نمونەیمان بۆ دێنێتە بەرهەم . داب و نەریت و کۆمەڵگا و چاوی مرۆڤەکانی وڵات و خەراپی و ناسەقامگیری سیاسی وحوکمڕانی، ترس و نائومێدی و بێهیوای زۆری بەم دایکە دەبەخشێ ، کە باجی گەورەی هاوسەرەکەی دەدات . خەمی ژیان و خێزان و نیشتیمانی لێ ببووە ئازار و ژان . خەمی هەڵاڵەش سەرباری خەمەکانیتر. ئەو پێچەوانەی هاوسەرەکەی نیگەران دەبوو لە

سەرەڕۆیی و هەڵسوکەوت و ئاکاری کوڕانەی کچەکەی. کە باوکی هاندەر و پشتیوانی بوو . ترسی هەمیشەی لە (چاو) و(زار)ی خەڵك ، ئەم ترسەش لە گەڵ باڵابوونی هەڵاڵە زیاتردەبوو ، ببوو کابووسێکی نەفرەتی.

سەعادەت دەیگوت " کچ دەبێ لە سێبەری خۆشی بترسێ ، ئەگەر نەترسێ تووشی هەزار بەڵاو نەهامەتی دەبێت "ل52

ئەوکاتەی لەگەڵ ئەو کوڕەی تووشی ئەم شەڕە هات ، دایکی بە هەڕەشەوە پەنجەی لە کچەکەی دەهەژاند ، ئاگاداری کردەوە ، کە یاریکردنی لە گەڵ کوڕان قەدەغەیە ." لەمەودوا حەقت نییە لە گەڵ کوڕان یاری بکەیت ، تەنانەت حەقت نییە بە تەنیا لە ماڵ بڕۆیتە دەر". ئەوسا گریا بە گریانەوە گوتی " ئەگەر بەڵایەکی بەسەر بێنن ، ئەتکی بکەن من قوڕی کوێ بەسەری خۆمدا بکەم؟" ل56

دایکی هەمیشە لە شتێك دەترسا ، لە شتێك دەترسا کە پێی دەگوت حەیا و نامووس ...ل69

لە سەردەمی شاخیشدا ، ئەو کات هەڵاڵە لە رادیۆی شۆڕش دەستبەکار بوو ، ڕۆژانە هاتوو چۆی ئەو لوتکە شاخەی دەکرد ، کە بارەگای پێشمەرگە و ئێزگە بوو . بە یەکجاری دەستی لە کچەکەی شووشت. وەك باڵندەیەك لە قەفەز بەرەڵا بێت ، گەڕانەوە و گرتنەوەی زەحمەت بێت. هەڵاڵەش ئەوەندەی تر مامەڵەی پیاوانەی دەکرد ، وەکو پێشمەرگەیەك و ڕاگەیاندنکارێك ئەسپی خۆی تاو دەدا و ببووە کەسێکی ناسراو و چالاك و دڵسۆز. بەڵام دایکی لەو تێکەڵییە لە گەڵ پیاودا ئاگاداری دەکردەوە ، کە ئەو ئاسکێکە دەبێ چاوەڕوانی دڕندەیەك بکات." بڕوا بەو قسانە مەکە کچم . فریوی رواڵەتی بنیادەمەکان مەخۆ . تۆ هێشتا منداڵ و بێ ئەزموونی ، تۆ نازانی چۆن کەروێشکێکی نەرمونیانی بێئازار لە پڕ دەبێتە ژیشکێکی دڕکاوی. چۆن مەڕێکی بەستەزمان دەبێتە گورگێکی هار و دڕندە. چۆن گیانە بە ڕواڵەت پەپوولەییەکان دەبنە زەردەواڵەی گەزك ، دەبنە دووپشك ، دەبنە مار ، ماری حەوت سەر ، هەژدیها...." ل58

کاتێ لە رادیۆ ( هەڵاڵە و برایمێك) وەك دوو ڕاگەیاندنکار دەناسرێن و هەردووکیان دەبنە دوو عاشقی ئازا و ئازاد و دڵخۆش. گێڕینەوەی دڵەکانیان لە کانی عاشقانی نزیك بارەگای رادیۆ و چاندنی تۆی ئەم عەشقە لە دڵی یەك و بەستنی چەندین ژوانی جوان. ژیانیان جوانتر دەکرد. تا ئەو ڕۆژەی لە لایەن کۆمەڵە کەسێکەوە لەم کانییە لە باوەشی یەکتربینران. ئاشکرابوونی ئەم عەشقە و دەهۆڵ لێدان و زوڕنا ژەنین بۆ ئەم رووداوە و گەورەکردن و هەڵبەستنی بوختان و چیرۆکی سەیر و ئابڕووبەر لە نێوئاوایی و دەڤەرەکە بووە بنێشتە خۆشە. ئەم هەڵەیەی هەڵاڵەی لە لوتکەوە هێنا خوار و تووشی

ئابڕووچوون بوو. ماڵ و بنەماڵەکەی ، باجی ئەو ئابڕووچوونەیان دا . ئیدی هەڵاڵە لە ماڵەوە بووە ژنێکی ڕەشپۆش و دڵ پڕ خەم. بەتایبەتی لەو کاتەی باوکی دۆنیای دەکاتەوە کە نایدات بەو کوڕەی خۆشی دەوێت، چونکە (ئەقڵی ناگرێت). زۆر بەسەر ئەم رووداوە تێنەپەری و شەهیدبوونی برایمێکیش ئەوەندەی تر، دڵ و هیوا و خەون و ژیانی ئەو کچەی ڕەشکرد. باوکی هەڵاڵە بە مەبەستی پاراستنی منداڵەکانی و هەڵاڵەی بە بەختی ڕەشەوە لە گەڵ فەتاحی برای ڕەوانەی دەرەوەی وڵاتی کرد ، تا هەر هیچ نەبێت لەوێ لەم بەڵا و ماڵوێرانی وڵاتی گرتێتەوە بە دوور بێت. ئەم دایکە بە دوورکەوتنەوەی کچەکەی ، خەم و ئازاری زیاتر بەرۆکی گرت. ئەو هەر زوو پێشبینی رووداوی ئەم جۆرە کارەی لە کچەکەی دەکرد. ئیدی ئەمجارە بە تەواوی وون بوو، تەنها لە ڕێگەی تەلەفۆنەوە لە گەڵ یەکتری قسەیان کردبوایە . بەڵام هەر زوو لە لایەن مامۆژنی هەڵاڵە چوونی هەڵاڵە بۆ بار و گازینۆ و شوێنە گشتییەکان بەدایکی ڕاگەیاندرا ، ئیدی ئەم دایکە هەموو ژیانی بووە ترس ، ترس لەوەی جاریکی تر کچەکەی هەرایەکی تر بنێتەوە ، یاخود تووشی کارەساتێکی جەرگبر و ئابڕووبەری گەوەرتر بێتەوە.

**پیاوێك لە دەمامکی شەرەفدا ( شانازیکردن و پشیمانبوونەوە)**

پیاوێك لە بەرگی ئاغادا ، لە هەمان بەرگیش هەڵسوکەوتی دەکرد و کردار و بڕیار ڕۆژانەی دەدا، هەمووش پابەندی دەبوون ، یان ناچاربوون لە فەرمانەکانی دەرنەچن. ئەگەر زیانیش هەبێت. لە شاخیشدا ، وەك لێپرساوێك فەرمان بەدەست بوو ، ئاخاوتنەکانی بەهاو قورسایی خۆی هەبوو ئەو لە سەرەتا گرنگی بە هەڵاڵە دەدا ، دەیویست لە هەڵسوکەوتی پیاوانەی لە ئەو بچێت و ڕێگا و ئایدیۆلۆژیای ئەو بگرێت. کەچی هەمیشە ناکۆك و دژ بوو لە گەڵ بیروبۆچوون و گفتوگۆیەکانی کوڕەکەی کە سەر بە پارتێکی تربوو ، رقئەستوور و توندبوو لە گەڵی. تە نانەت ڕەوشت و بەهای کۆمەڵایەتی لە حزبەکەی کوڕەکەی بۆ خاڵی سفر دەگەراندەوە، خۆی بە دڵسۆز و نیشتیمانپەروەرتر دەزانی . لە رووی خۆشەویستی و سۆزداریش دەیویست نمونەیەکی باش بۆ خۆی نیشان بدات . کەچی لە ئاوارەیی و پەرتەوازەبوونی خێزانەکەی ، ئەو ژن دەهێنێت بە سەر خێزانە دڵسۆزەکەی. هەر ئەم مرۆڤە بە ناو گەورەیە ، دڵسۆز نابێ بۆ کچەکەی و دەبێتە ڕێگر کە شوو بە پێشمەرگەیەك بکات بە ویست و ئارەزووی خۆی. واتە عەشق بۆ تەمەنی گەورەی خۆی بە ڕەوا دەبینێ و بۆ کچەنازدارەکەی بە ناڕەوا دادەنا. کە رەواو یاسایی و ئاسایی بوو ،

چرای دوو عاشقی خامۆش کرد.

هەر ئەو باوکە بوو کچەکەی فێری ئەوە دەکرد ئازاد بێت و نەترسێت ، دواتر هەر خۆی ناهێڵێ کچەکەی چێژی ئازادی ببینێ و دەیترسێنێت. ترسێك لەوەی عەشقی پیاوێك بێت . هەمان ئەو ترسە و گومانەی لە لا دروست ببوو کە هاوسەرەکەی لە سەرەتا لێی هەبوو ، ترس لە شەرەف و ئابڕوو چوون ، بۆیە راستەوخۆ بە سەعادەت خانی دەگووت " کچ هەر عەیب و ئیرادێکی ببێت دایکی تاوانبارە…"
لە شاخیش ، دوای تێگەیشتن لە هەڵاڵە یان روونتر بڵێین دوای عاشق بوونی هەڵاڵە و برایمۆك ئەویش گەیشتە ئەو باوەڕەی کچ بوون بەڵایەکی گەورەیە ودەبێت هەمیشە ترست لێ هەبێت. بە ناراستەوخۆ دەمامکداری خۆی ئاشکرا کرد و خۆی وانیشان نادا ، خۆی لە بەرپرسیاریەتی خۆی بە دوور دەگرت و هەموو تاوان و پێخواردانانی کچەکەی دەخستە ئەستۆی ژنەکەی. پەروەردە و هەڵسوکەوت و ڕەوشت و قسەکردنی دەبەستەوە بە دایکی . کەچی هەردایکی سەرەتا نەیدەهێشت هەڵاڵە بەو شێوەیە مامەڵەی لە گەڵ بکرێت و ببێتە قوربانی حەز و ئاواتەکانی باوکی، بەڵام ئەو پشتی کچەکەی گرت و دایکی بە کەسیکی ناتێگەیشتوو لە ژیان سەیردەکرد. نەیهێشت کچەکەی کۆپی دایکی بێت . کەچێ ئێستا دوای ئازادبوون و خۆناسین و هەڵمژینی هەوای عەشق و هاتنە مەیدانی هەڵاڵە ، دەیەوێت ببێتە ڕێگری وهەموو گێتن و کردارەکانی پێشووی پێچەوانە بکاتەوە , پێشەرم و سووکی بوو پیاوێك کە وەکو ئەو عاشقی ئازادی و قوربانیدان و خەبات بوو عاشقی کچەکەی بێت . بۆیە هەموو هەڵە وسەرەڕۆیی وعاشقبوون و ئابرووچونی دەخستە ئەستۆی خێزانەکەی (سەعادەت خان).

حەمە رەشید ئاغا " ئێرە شار نییە ، شاخە. ئاگات لە کچەکانت بێت عەیب و ئیرادەیان نەیەتە سەر" بە سەعادەتی خێزانی دەگوت کە هەمیشە لە دەست سەرەڕۆیی کچەکانی ، بەتایبەت لە دەست سەرەڕۆیی هەڵاڵە دەیناڵاند.
حەمە رەشید ئاغا دەیگوت " سەرەڕۆیی کچ خەتای دایکییەتی . پەروەردەی کچ لە ئەستۆی دایکە ، ئەو بەر پرسە " ل 87
بۆیە هەر زوو نەخشەی ئەوی دانا هەڵاڵە بنێرێتە دەرەوە ، بە قسەی خۆی تا لە شاخ چی بەسەر نێت ، کەچی ترسی ئەوەشی هەبوو کچبوون چۆن لەم وڵاتە زەحمەتە ، لە دەرەوەش پاراستنی شەرەف و نامووس سەختە . بۆئەمەش شێرزادی پاسەوانی خۆی وەك دیاری و هاوسەر بۆ کچەکەی نارد دەرەوە . هەر هیچ نەبێ وەکو مێرد پارێزگاری لە هەڵاڵە بکات و وەکو گوڵاڵە مێردی هەبێت. ئەویش بە نائاشنا بە کولتووری تر و

تێگەیشتنی هەڵاڵە و دونیابینی ئەو لە گەڵا هەڵسوکەوت و کولتووری شێرزاد ، بووە هۆی بەریەکەوتنی دوو کولتووری جیاواز و سەخت و لەیەکدوور ، سەرئەنجام ژیانیان بووە دۆزەخ . لە دوای کوشتنی هەڵاڵە لە لایەن مێردەکەی هەموو خەمی باوکی هەڵاڵە شەرەف و نامووس و لە کەدارکردنی ناوی خۆی بوو . بۆیە کاتێ قسە لە گەڵ مەجید دەکات بە سووك سەیردەکات و بە ترسنۆك ناوی دەبات ، ئەو ئەوەندە لە تەندروستی و خەمی کچەکەی نییە کە چیی بە سەرهاتووە.

حەمە رەشید ئاغا بە تەلەفۆن لە کاتی رووداوی کارەساتەکە دەڵێ :
” بێ غیرەتی تۆ حەیا و شەرەفی منت برد . حەیا و شەرەفێك کە بە ساڵەها زیندان و ئەشکەنجە و خەبات و ئاوارەیی کۆم کردبووەوە ….”
مەجید تووڕە بوو.
” ئێستا تۆ خەمی حەیا و شەرەفی خۆتە ، یان خەمی ئەو کچەکۆڵە کە بە جەرگی هەڵدڕاو لە سەر تەختی نەخۆشخانە کەوتووە؟ بۆ لە بڕی ئەو قسانە ناپرسی هەڵاڵە چۆنە؟ بۆناپرسی ماوە یان مردوە؟”ل 305

**هەڵاڵە عەشقێکی دۆڕاو**

هەڵاڵە کیژۆڵەیەکی کراوە و لە هەڵسوکەوتی پیاوانە ، ئەمەش لە ڕێگای هاندان و قسە وکردەوەکانی باوکیەوە جیاوازتر لە ئەوانی تر دەردەکەویت ، جەستەیەك بە گۆ و تین و متمانەیەکی زۆر بەخۆی ، کەسایەتی خۆی پەروەردە دەکات. لە شاخیش وەك کیژی پێشمەرگەیەکی شۆڕشگێر و ناسراوی دەڤەرەکە لە رادیۆ کاردەکات ، ئازایانە و ئازادانە ئەسپی خۆی تاو دەدات و دەبێتە کەسێکی چالاك و(دەنگ و رەنگ)ێکی جیاواز .لە رادیۆش لە گەڵ برایمێکی شاعیر و فلوتژەن دەبنە عاشقی یەك . ڕۆژ بە ڕۆژ ئەم ئەوینە پەردەسڕنێ و تا لەدواییدا بە هۆی بەیەکەوە بوونیان و بڵاو بونەوە و هەواڵ و بوختانی گەورە، کۆشکی ئەم عەشقە هەرەس دێنێ . هەڵاڵە دوای ئەم هەموو ئەو رووداوانەش ئامادەبوو شوو بەو کوڕە بکات ، بەڵام باوکی وەك پێشتریش رقی لەم ڕاگەیاندنکارە دەبۆیەوە ، ناهێلێ کچەکەی شووی پێ بکات. دوای دوورخستنەوەی برایمێك و زۆر پێناچێت شەهید دەبێت وهەڵاڵەی عاشق پەپوولەی بەختی دەفڕێت و ڕەشپۆش دەبێت . کەچی عەشقی ئەم کوڕە لە نێو دڵ و دەروونی بەردەوام مەزنتر و پاکتر دەبێت. تەنانەت دوای شووکردنیش بە شێرزاد لە دەرەوەی وڵات هەمیشە چیرۆك و رووداو و یادگارییە جوانەکانی دەگێرایەوە و شانازی پێوە دەکرد، هەتا وێنەی ئەو عاشقەشی لە نێو هەردوو مەمکەکانی خۆی بە نهێنی هەڵدەگرت.
تا دوا یادگارییەکانی ئەم عاشقەی لە بەرچاو بێت . هەڵاڵە لە

هەندەران بەردەوام هەوڵی خۆ رۆشنبیرکردن وخۆ پێگەیاندن و بەهرە و توانایەکانی خۆیەتی . چالاکانە کاردەکات وەك کەسێکی رۆشنبیر و چاوکراوە و ئاشنابوون بە کولتوورو ژیان و یاسا و داب و نەریتەکانی دەرەوە ، ئەو جارێکی تر رووەکاتەوە رادیۆ و کاردەکات ، لە زانکۆ دەخوێنێ و زمانی ئینگلیزی و سویدی بە باشی فێر دەبێت، هەموو ئەو کارانە ئازادی و متمانەیەکی زیاتری بەم کەسایەتیەدا . جارێکی تر هەڵاڵە دەبێتە قوربانی کولتوور و بریارەکانی خێزان و ئەویش لەو کاتەی شێرزادی هاوڕێ و پێشمەرگەی باوکی، دەیانەوێت لە رێگای شوو پێکردنی هەڵاڵە لە سەر کاغەز، تا ئەم گەنجە ڕابکێشنە سوێد ، بەڵام ئەو ژن و مێردەی سەر پەڕاو ، نەویستراو و نەخوازراوە ، دەبێتە قیڕو بنێشت. چارەنووسی هەڵاڵە ڕەشدەکات. ئەو گاڵتەی بە بریارەکانی دایك و باوکی دێت ، بەڵام بۆ رازیکردنی دڵی ئەوان رازی دەبێت ناهێڵێ دڵی دایك و باوکی لە خۆی برەنجێنێت. بەم شێوەیە هاوسەرێك کە ئەو حەزی پێناکات ، لە کوردستانەوە بە دیاری بۆ هەڵاڵە دێت ، دواتردەبێتە کلیلێك و بەختی هەڵاڵەی پێ قفڵدەدرێت.

شێرزاد بە هاوبەشی هەمیشەی هەڵاڵە لە سوێد جێگربوو ، لە کۆتاییش بوونە هاوسەر وبەرهەمیشیان کچێك بوو بە ناوی ئارەزوو . سەرنجام لە تێنەگەیشتن لە یەکتر و جیاوازی بیرو بۆچوونەکان و کولتووری جیاواز، پردی خۆشەویستی ئەو ژن و مێردەی ڕووخاند. لە یەکتر جیابوونەوە ، بەڵام پیاوی ڕۆژهەڵاتی چەند رۆشنبیر و کراوەش بێت ناهێڵێت مێش لە سەر جەستەی ژن و خوشکەکانی هەڵبنیشێت. دوای جیابوونەوەش ، هەڵاڵە هەر بە موڵکی خۆی دادەنێت. ئەقڵی ئەو رازی نابێت لە بەرامبەر کردەوە و قسەکانی هەڵاڵە ، تا لە دوایدا کۆتایی بە دایکی ئارەزوو دێنێت و خەون و ئارەزووەکانی لە گۆڕدەنێت .

**شەڕی هەڵاڵە و شێرزاد**

شەڕەکانی ئەوان لە ئەنجامی بەریەککەوتنی دوو کولتوور و دونیای جیاواز دروستبوون . هەڵاڵەیەك ئاشنا بە دونیای ئازاد و گەیشتن بە ماف و ئازادییەکان و خوێندن و کراوە بە کولتووری ئەو وڵاتە و شانازیکردن بەو ژیانەی کە هەیەتی. تەنانەت بە ئاشکرا دەڵێ من و ئارەزووی کچم بۆ کاتژمێر نایمەوە ئەو پارچە زەوییەی پێدەڵێن (نیشتیمان). کەچی شێرزاد نامۆ و سەرگەردان و بێزار و بە ژیانی تازە و ناڕازی لە هەڵسوکەوتی هەڵاڵە و ژیان و کردەوەکانی. هەڵاڵە لە ئازادی و ئەو ژیانە دڵخۆش بوو حەزی لە بەندایەتی و قسە و

کردەوەکانی شێرزادی نەکردووە. کە بە چاوێکی سووك سەیری هەڵاڵەی دەکرد. تا دواتر ئەو پەیوەندییە کەوتە دونیای فێڵ و درۆو و جنێوو و شەڕکردن و قسە دروستکردن بۆیەکتر، بەمەش پەیوەندییەکان درزی تێکەوت و ڕۆژ بە ڕۆژ درزەکە گەورەتر دەبوو، بگرە خێزانی یەکتریش بکەونە بەر بەرداشی ڕیسوایی و سوکایەتیی نێوانیان.
شێرزاد دەیگوت " باوکت حەیا و شەرەفی لە کوێ بوو؟ پیاوێکی عارەق خۆری مێباز"
دەیگوت "سەیرکە کۆڵێی ئەو میللەتە کە پیاوێکی وەك باوکت سیاسەتمەدار و سەرکردەیەتی !"
هەڵاڵە دەیگوت : " تۆ تفەنگچی بەر دەرکەی ئەو پیاوە بوویت ، کەر نەبوویت؟"
"من کەربووم ، نەمدەفاماند"
" تۆ ئێستاش کەری و نافامێنی"
" باوکت کەرە ، دایکت کەرە ، کەس و کارت کەرو نەفامن "
هەڵاڵە دەیگوت : " راست دەکەی ، ئەوان کەرن ، کەرنەبوونایە زۆریان بۆمن نەدەهێنا کە هەتیوە بەڕەڵایەکی وەك تۆ لەو شاخ و داخە ، لە ناو ئەو شەڕو شۆڕ وتەق و تۆقە ڕابکێشم و بتهێنم بۆ ئێرە . ئەوان زۆریان بێنەهێنامایە ئێستا تۆ لەوێ ...."ل 30
کێشەکانی ئەم دووانە ، جنێووی تێدەکەوێت و بەشێکی ئەم جنێوانە بەر خێزان و دایك و باوکی یەکتر دەکەون . کاتێ شەڕەکە گەرم دەبێت ، تووڕە بوونیش دەگاتە ئاستێکی بەرز و جنێوبارانی یەکتریش دەستپێدەکات. وشەی ( مێباز و قەحپە و بێ حەیا و بێ شەرەف) و سەگباب و ئارەقخۆر و نەزان و گێژ و هەتیوو ....هتد. کۆمەڵە وشەیەکن لە کاتی شەڕکردن و تووڕەبوون ئاراستەی یەکتر دەکرێن. هەندێکشیان وەکو ئیدیۆم بەکارهێنانی بە سیفەتێکی ناشیرین ئاکامەکەی خۆی دەپێکێت هەرچۆنی هەبێت بۆ بەکارهێنان مایەی (سووکی و ریـِسوایی ) یە و مرۆڤی پێلەکەدار دەکرێت.
هەڵاڵە گوتبووی " باشە بۆ دەبێ سەگ مافی ئەوەی نەبێت لە کونی خۆی بوەرێت؟
ئەی بۆ تۆ مافی ئەوەت هەیە کە قسە بە من بڵێت" شێرزاد دەهری بوو.
" سەگ خۆتی . سەگ باوکتە . باپیرتە" ل82
شێرزاد گومانی لە هاوڕێ و کەسە نزیکەکانی هەڵاڵە هەبوو بە چاوێکی سووك سەیری دەکردن بە تایبەتی دکتۆر سەعیدی مامۆستای زانکۆ و هاوڕێ دڵسۆزەکەی هەڵاڵە . ئەو رقی زۆری لەو پیاوە بوو کە حەزی نەدەکرد لە هەڵاڵە نزیك بێت. هەڵاڵەش لە رادیۆ کاری دەکرد و لە زانکۆش دەیخوێند ، هەردووکار نەك بۆ هەڵاڵە بۆ هەموو کەسی تر وا دەخوازێ پەیوەندی پتەویان بە هاوڕێیەکانیان هەبێت. بۆیە کە

دەبینێ هەڵاڵە لە گەڵ ئەو مامۆستایە لە پەیوەندی بەردەوام دایە .
شێرزاد وەکو بەڕەڵایەك سەیری ئەو دەکات ، کە ئەو و باوکی دەخاتە یەك تایی تەرازوو.
" بۆ باوکت لە تەمەنی ئەو عەجەمە سەگبابەدا بە تەمای لە ژنێکی هاوتەمەنی خۆی نەکرد"
" ئەو ژن نەبوو ، بێوەژن بوو "
"تۆش لە باوکت دەچی . وەك ئەو هەرزەو بەڕەڵلایە"ل138
جاریکی تریش لەکاتی بینینی هەڵاڵەو دکتۆر ، شێرزاد دەستدەکاتەوە بە دەمەقاڵێ لەگەڵ هەڵاڵە ، ئیدی جامەکەی هەڵاڵەش لەسەری دەرژێت و ملـی شێـرزاد دەگرێـت و دەیخـاتە دەرەوە ، ئەمـەش بۆ پیـاو سوکایەتیەکی زۆرە . بۆیە بە جنێو و قسەی نەشیاو وەڵامی هەڵاڵە دەداتەوە.
شێرزاد : " لە بیرت نەچێ کە تۆ منت بۆ ئەو عەجەمە سەگبابە لە ماڵی خۆم دەرکرد" بەداماویەوە گوتی . بەو پەری داماوی و بۆ دەسەڵاتییەوە . هەڵاڵە هێڵنجی هاتێ .
گوتی " بڕۆ و ملت بشکێنە".
ئیدی ئەم قسەیە هیچ پیاو بوون و بەهایەکی بۆ شێرزاد نەهێشتەوە ، ئەویش کەوتە دونیای تۆڵە کردنەوە ، تا بە هەر شێوەیەك خۆی لەو ڕسووایی و کەمبایەخییە رزگار بکات.

**خەنجەری مەرگ وئەنجامی گرەوەکە**

شەڕەکان و سوکایەتی و بێڕێزی درێژەی کێشا . جنێوو و بوختان وناو وناتۆرە و فێڵ و دزێکردن ، تا ڕەفاندنی منداڵ و گرتن و دادگا و چەندین کێشەی تر. رق و تووڕەیی شێرزاد زیاتر گەورە دەبێت ، تا لە دواتر وەك تۆڵەیەك دەستی بە خوێنی هەڵاڵە سووردەبێ و دەیکوژێت.
بەم شێوەیە هەڵاڵە لە وڵاتێکی ئەو پەری ئازاد ، ئازادی و ماف و ژیانی لێ زەوت دەکرێت و دەبێتە قوربانی دوو کولتووری جیاواز.
بۆیە خەنجەر**ی مەرگ ، کولتوور وداب و نەریت و کۆمەڵگا وئازادی و یەکسانی دوو وڵاتی خستە ژێر پرسیارەوە .
لـە کۆتـایی خوێنـدنەوەی ئـەو ڕۆمـانە و ئـاوڕدانەوەیەك لـەکۆی ڕووداوەکان و ، دۆزینەوەی هۆکارەکان و ئەومان پێدەڵێت.( کولتووری توندوتیژی ، هەمان زمانی و هەڵسوکەوتی توندوتیژی بەرهەمدەهێنێت ، مرۆڤەکان باجی جیاوازی کولتووەرەکان دەدەن بە تایبەتی ئافرەت. بە سووك سەیرکردنی کچ و ژنان و پێناسەکردن و بەستنەوەیان بە شەرفی بنەماڵە و خێزانەوە. دوو ڕوویی مرۆڤەکان لە بەرامبەر یەکتر و گومـان هەبـوون لـە پەیوەنـدیەکانی یـەکتر ، بەتـایبەت لـە رووی

ڕەوشتەوە..هتد) ئەمانە و چەندین هۆکاری تر کە لە ئەنجامی خوێندنەوەی ڕۆمانەکە دەدۆزینەوە . بۆیە هەر لایەنێکی لەمانەی سەرەوە لێکۆڵینەوەی بۆ بکەین ئەو هەڵدەگرێت قسەو باسی زۆری لەسەر بکرێت بە تایبەتی لە رووی کۆمەڵناسی و دەروونناسی ، کە ڕۆمانەکە زەنگین و بایەخدارە بۆ قسەلەسەرکردن و خستنەرووی رەهەندەکانی تری ئەم ڕۆمانە چەندین دەروازەی تر بۆخوێنەر دەکاتەوە .

---

**سەرچاوە و پەراوێز :**

1.عەتا نەهایی ، (گرەوەی بەختی هەڵاڵە) ، ڕۆمان ، چاپی یەکەم ، چاپخانەی رەنج ، سلێمانی 2007.

* سەرجەم نووسینەکانی نێو کەوانەکان ، هی خودی ڕۆمانەکەن .

**.لە بەکارهێنانی وشەی (خەنجەر و چەقۆ) هەڵەیەك هەیە لە لاپەڕە (7 و 324) وشەی خەنجەرو ، کەچی لە لاپەڕە(360) چەقۆ بەکارهاتووە, بۆیە منیش خەنجەرم بەکار هێناوە وەکو ڕەمزی کولتوور وبەکارهێنانی لای کورد.

هاوینی 2014 ڕواندز

تێبینی : لە گۆڤاری (رامان) ، ژمارە (252)لە ڕۆژی 2018_5_5 بڵاوکراوەتەوە.

---

# چۆن خۆت لە خەیاڵپڵاوی بیرێك رزگار دەکەیت؟ … عیماد عەلی

کاتێك زانایەکی پەرەسەندن قسە بکات یان بابەتێك راڤە بکات، تەنها لێکدانەوەی ورد و فەلسەفیانەی بۆ ناکات، بەڵکو لە پشت هەر وشەیەکیەوە زانستێك لێکدەداتەوە .

لە هەر قۆناغێکی مێژوییدا، بلیمەتێکی راستەقینەی سودبەخش بە رەوتی ژیانی مرۆڤایەتی هەڵدەکەوێت و ناوی بەنەمری دەمێنێتەوە، لەبەرامبەردا و لە پەراوێزی میژووشدا خەڵکانێك قوت دەبنەوە جگە لە ناوی خۆیان هیچ شتێك پێشکەش ناکەن لە قازانجی کۆی گشتی خەڵکدا

بێت. لە رەوڕەوەی مێژووی مرۆڤایەتیدا، زۆر بابەتی گرنگ هەن تەنها لەبەرژەوەندیی مرۆڤدان و پاڵ بە ژیانەوە دەنێن بۆ پێشەوە بروات، لە بەرامبەریشدا یان ئەگەر وردبین بین لە تەنیشت مێژووەوە، بەربەستی وا هەڵدەتۆقن لە جەوهەردا جگە لە رێگری هیچ گرنگی و سودێکیان نیە بۆ برەودان بە ژیانی مرۆڤ بە گشتی.

دیارە رەوتی گۆڕانی گشتی ژیانی مرۆڤایەتی و سەرجەم بوارەکانی پەیوەست بە پێویستیەکانی مرۆڤ بەردەوامە و، لەوێشدا یەکێك لەو بابەتانەی بە دوور لە پێویستی راستەقینەی ژیانی مرۆڤایەتی رووبەرێکی تایبەتی خۆی وەرگرتربێت، مەسەلەی خەیاڵ و غەیب و ئایدیاڵە. ئەمەش خۆی لە خۆیدا هاوشانی بوارەکانی تر خۆی خستۆتە نێو سەرجەم کایەکانی ژیانی مرۆڤایەتیەوە و؛ خۆی نوساندووە بە رەوتی پەرەسەندنی شتە سروشتیە هەمەچەشنەکانەوە، یەکێك لەو پرسە گرنگانە؛ بابەتی پەرەسەندنی خەیاڵ و پەرستگاکانە، واتە جگە لە ئاینە یەك لە دوای یەکەکان و لەهەمان کاتدا بوونی زۆر خودایی لە رووبەرێکدا کە لەگەڵ ئاستی بیرکردنەوەی مرۆڤی ئەو قۆناغانەدا گونجاوە، واتە پلۆرالیزمی خودایی هەمەجۆر، بتپەرستی لە پاش قۆناغی داستانەکان خۆی سەپاندووە، لەوێشدا خەڵکانێك هەبوون بۆ مەبەستی تایبەتی جۆراوجۆری خۆیان ئایینیان بەکارهێناوە. بە واتایەکی تر، قوناغەکانی پەرەسەندنی ئایین لە پاش سەرهەڵدانی یەکتاپەرستی، بە سێ ئایینە سەرەکیەکە کۆتایی هاتووە و، ئەمرۆش تا رادەیەك حەقیقەتی ئەوە دەرکەوتووە کە زۆر لەو غەیبانە لە نێوەخندا ساختەبون. هەروەها تادێت ئەوە بۆ هەمووان روون دەبێتەوە و جگە لە بەرهەمی غەیبیی دوور لە حەقیقەت هیچ شتێکی تێدا نادۆزرێتەوە .

ئەگەر غەیب و خەیاڵپڵاوی گەیشتبێتە دواقۆناغی خۆی و بوار نەمابێت بە پێی بارودۆخی سەردەم جێگرەوە بۆ دوای خۆی و تەنانەت رابەرایەتیش دروستبکات، واتە بە کۆتاییهاتنی دوا رابەرایەتی غەیبی و بوارنەدان بۆ سەرهەڵدانی کەسێکی سەرقالبوی غەیبیی نوێ، پەڕینەوەیەك بۆ سەرەتای ژیانی پیشکەوتوو روویداوە، کە ئەمەش لە سەرەتای قۆناغی یەکجار درێژی حوکمی عەقڵ و دونیای سکیولاریزمدا خۆی دەبینێتەوە و دەروازیەکی نوێ بۆ دونیای مرۆڤایەتی راستەقینە دەکاتەوە. سەپاندنی بیریی کۆتا رابەری باوەر غەیبی و بوار نەدان بۆ هاتنی یەکێکی تر پاش خۆی، بۆ مەبەست و بە ناراستەوخۆ سودێکی باشی بۆ خەڵك بووە کە هانی بیکردنەوەی زانستیانەی عەقلی مرۆڤایەتی داوە و قۆناغی پێست خەیاڵ و غەیب خۆی فەرزکردووە. لەم

بارەوە یەکێك لە ئەڵتەرناتیڤە راستەقینەکان کە توانای گەورەی هەیە بیری ئایدیاڵی لە بناغەدا هەڵتەکێنێت؛ زانستە، لەوێشدا زانایانی راستەقینەن کە بەم ئامرازە سەردەمیانە دەتوانن غەیب رەتبکەنەوە و جێگەی (خەیالی پیرۆز) بگرنەوە و خەیاڵپڵاویی بوونی ئەم جۆرە پەرستگایانەی بەم شێوە ساختەکاریە کەسیەی تا ئەمرۆ واهاتووە، وەك پەناگەی نەزانین و رووکردنە غەیب و فشارە دەروونیەکان، بۆ هەمووان دەربخەن.

زۆر زانای بلیمەت هەن بە بوێری و باوەربەخۆبون و پێ توانا زانستی و متمانەکردن بە ئامرازە کاریگەر و بەتینەکەیانەوە کە ئەویش هەر زانستە، دەتوانین بە جیاوازیەوە بێێین جێگەی (دوا رێبەری خەیاڵپڵاوی غەیبیانەی) گرتۆتەوە، ئەمەش بە پشت بەستن بە زانست و زانیاری و بەڵگە و سەلماندن و دوور لە وەهم بۆ مرۆڤایەتی و، هەموو کارێك دەکەن بۆ ئەوەی خەڵك لەپشت ئەو درزە تەسکەی پەچە فەلسەفیەکەوە دەربکەن و باڵاپۆشی غەیبی و ئایینی بە قەناعەتی خودیەوە لەبەری ئەو کەسانە داکەنن و هەلاهەلای بکەن، زانایان و رابەرانی گەورەی زانست و فەیلەسوفانی بوێر، تاکە هیوان بە ئازایانە و راشکاوی و بێ پەردەوە دەستیان بۆ بابەتێك بردبێت و بە فکر و بوێری و زانستەوە ژەهری ئامادەکراوی بەردەم هەموو تاکێکی بیر خەیاڵپڵاویان رژاندبێت و، زەمینەیان خۆشکردبێت بۆ ئەوەی خەڵك بکەوێتە سەر راستە رێگەی حەقیقەت. بۆیە وا بە باشی دەزانم کە زانا و داناکانی بواری بایۆلۆجی و فیزیك بە سەرقافڵەی زانا باڵاکانی فەلسەفە و زانستي دوور لە غەیب ناوبنێم، کە بە تایبەتی بۆ رۆژهەڵاتی نغرۆی غەیب پەرستن تێگەیەنەرترە، واتە بە لەگۆڕانی خەیاڵپڵاویی بوونی غەیبپەرستی بەدەستی زانست و فەلسەفەی دروست، قۆناغی پۆست خەیاڵیزم لەسەر دەستی فەیلەسوفان و زانایانی فەلسەفە و بایۆلۆجی و فیزیزیك بە تایبەتی دەست پێدەکات.

لەم قۆناغەی ژیانی مرۆڤایەتیدا، بلیمەتیی زۆر لەو زانایانە دەیسەلمێنێت کە لەدەرەوەی ئەم زەمەنە دەژین، بە تایبەتی بۆ رۆژهەڵات و لە واقیع و بیری گشتی زۆرینەی گەلاندا زۆر پیشکەوتووترن و هیلاکیەکی دەوڵەت بۆ ئەوەی لێیان تێبگەیت و لەهەمان کاتدا خەڵك بە بۆچون و تێزەکانیان وریا بکەیتەوە..
ئەگەر راوبۆچونە هەمەچەشنەکانی ئەم جۆرە زانایانە بەوردی بیخوێنیتەوە و تیڕامانی قووڵی تیدا بکەیت، بەمەرجێك دوور بیت لە بریار و مەرج و ترس و دڵەراوکێی پێشوەخت و تەنانەت خاوەن زانیاریەکی کەمیش بیت، کە لە خوێندنەوەی تێزەکانیان دەبیتەوە

(مەحاڵە) هەست نەکەیت بە گۆڕانی ئەرێنی لە رووی فکر و فەلسەفەی خۆتدا، بە تایبەتی لە لایەنی خەیاڵ و وەهمەوە.

لێکدانەوەی ژیان و گەردوون و وەهمێك ناوی لێنراوە غەیب لەبەرامبەر سروشت و زانست و حەقیقەت، تەنها بە بیری قوڵی دوور لە کاریگەریەکانی داب و نەریت و داستان و شتە کۆمەڵایەتیە مێژوویە کەڵەکەبووەکان شیدەکرێتەوە و، زەمینە بۆ گەیشتن بە حەقیقەت دەرەخسێنرێت.
خاڵی سەرەکی خەیاڵپڵاوی وەك ئامرازێك بۆ ئامانجی هەمەچەشن بە کەسانێکی تایبەتمەند برەوی پێدراوە و دەدرێت و پێشتر گەیشتۆتە قۆناغی دەرکەوتنی دەستەواژەی بیری ئایدیاڵی لەسەر زەوی و، خاڵی جەوهەری ئایدیاڵیش سەلماندنی بوونی سەرەتای خەلقی گەردوونە وەکو ستونی سەرەکی بیری غیەبپەرستی، کە ئەمەش بە جۆرەها شێواز خۆی فەرز دەکات. جا ئەگەر بە بەڵگەی زانستی ئەوە رەتکرایەوە؛ واتە روخانی ستوونە سەرەکیەکە و داڕمانی تەلارەکە بە تەواوی دەست پێدەکات. ئەو تیۆری و بیردۆزە زانستیانەی ئەم جۆرە زانایانە یەکێکە لەو چەکوشانەی لەو ستوونە راگرە دەدات. لەگەڵ رەتکردنەوەی غەیب پەرستی کەسیی، کەچی پێویستیی کۆمەڵایەتی بە تایبەتی لە شوێنە دواکەوتووە غەیب پەرستەکان، وەك سەرەخۆشی و دڵدانەوە و دڵنەوایی کردنی خود، بواری زەمینە خۆشکردن بۆ رەتکردنەوەی وەهمی بەرتەسکتر کردۆتەوە و رێژهەڵاتیش لە شوێنی تر زیاتر لەو حاڵەتەدا چەقیوە، بە تایبەتی وەك دەزانین زانست لە عەقڵ و بیرکردنەوە و ژیانی خەڵك بەگشتی رۆلێکی ئەوتۆی نیە.

بۆ کوردیش، ئەم جۆرە بیرکرنەوەو قووڵبونەوە لە فەلسەفەی ژیان پێویستیەکی هەرە زەروریە، بۆ رێگە رۆشنکردنەوەی ژیانی خەڵك، چونکە یەکێك لە فاکتەرە سەرەکیەکانی دواکەوتنی ئەم میلەتە، دەرهاویشتە نەرێنیەکانی خەیاڵپەرستی و دەردانەکانێتی، بە تایبەتی پاش ئەو هەموو داگیرکاری و ستەمەی بە دەستی کەسانێکی نغرۆ لە سیفەتی تەسکی نەتەوەیەکی تایبەت و بە عەقڵیەتی بیابان و دواکەوتوویی پر لە گرێی هەمەجۆر، بە زۆر بە سەر گەلی کورد دا سەپینراوە، هەموو ئامانجەکەش کەسیی، ئابووری، سیاسی، کۆمەڵایەتی، بە پاڵپشتی بیری رەگەزپەرستانەی تەسکەوە بووە. بۆیە، بیری قوول و زانستخوازی راست و رەوا و چالاکی نواندن لەم لایەنەوە بەگوڕەوە و بێ کاریگەری لاوەکی و بە متمانە بە خۆکردنەوە و، بە بێ ترس لە هۆکارە دواکەوتووەکانی پەروەردەی ماڵ و جادە و کۆمەڵ و تەنانەت ناوەندی فێرکردنە فەرمیەکانیش و، بە بێ نێوەخنی بیرکردنەوە و

هەست و نەستیشت کە زادەی ئەو خەیاڵپڵاویە کەڵەکەبووەی مێژووە و لە خەیاڵەوە سەرچاوەی گرتووە و خۆی سەپاندووە. بە مێشکێکی ئاسۆ فراوانیەوە دەست بکەیت بە خۆداچونەو و قووڵ بونەوە بە بیری زانستیانەی دروست و وردبونەوە لە سەرجەم بۆچونەکانت، وا دەکات کە بگەیتە کۆتایی قاڵبونەوە لە فەلسەفەی زانستی و هاکازانیت لەودیویەوە بە مرۆڤێکی تر دەردەچیت و دواتر دەزانیت چەند قۆناغێکت بریوە و زەمەنت بۆ پێشکەوتن و خۆش ژیانی خۆت و رێگەی گەیشتنت بە حەقیقەت تا چ رادەیەك کورتکردۆتەوە.
لێرەدا، ئەوەی بۆ هەمووان گرنگە حەقیقەتە، حەقیقەتێك کە بە زۆر شت داپۆشۆراوە و لەوێشدا بە تەپوتۆزی خەیاڵپڵاوی بارگاوی کراوە. حەقیقەتیش، زانستخواز پێش هەر کەسێکی تر، بە دوایەوە وێڵە و هەوڵی چڕی خۆی دەخاتە گەڕ بۆ ئەوەی پێی بگات.

بۆیە، پشت بەستن بە فەلسەفەی زانستیی وەك ئامرازێکی حەقیقەتیانە و بە بەڵگەی حەقیقەتانە و لە رێگەی حەقیقەتەوە بە راستگۆیی و لە پێناو بەدەستھێنانی حەقیقەتی ونبوودا و بە بیری حەقیقەتانەوە دەگاتە دوا حەقیقەت کە جەوهەری ژیانە و بە خودی حەقیقەت خۆی هەندێك لە بەناو حەقیقەتە ساختەکان رادەمالرێت.

---

# ئیکۆسیستەم و کێشەکانی ڕۆژھەڵاتی ناوەند … ئاسۆ حامدی

**ئیکۆسیستەم؛ …**

ھەروا دێ ڕۆژھەڵاتی ناوەند چڕی بەرھەمھێنانی سامانە سروشتیەکان (نەوت و گاز) لە لایەک و پیس بوونی ژینگە و گۆڕانی ئیکۆسیستەم لەلایەکی تر لەگەشەدان ونەمانی کۆمەڵگای بەرھەمھێن و گەشەی کۆمەڵگای بەرخۆری لە برەو دان لەگەڵ کێشەکان وشەڕوکوشتار و ئاوارەیی بەردەوامن. زیادبوونی ژمارەی دانیشتوان و چڕی دانیشتوان لە شارە گەورەکان و ئاوارەیی ودەربەدەری لە ووڵاتی خۆیدا تێکسوڕانی کۆمەڵانی خەڵک لە نێو شار و دێھاتەکان و سووڕخواردنەوە بۆ شوێنی ئارام و ژیانی وئینسانی بۆتە ھەرە ئاواتە بەرزەکەی

خەڵکی هەژار و بەدەرەتانی زۆر لە وڵاتانی ڕۆژهەڵاتی ناوەند بێکاری و نەبوونی لەلایەک و چەند کارەش لە لایەکی تر سروشتی چینایەتی ئینسانەکانی تێکداوە. ئەمە لە سوریا و عیراق و یەمەن و میسر و فەلەستین و لیبیا و تەنانەت لە ئێران و تورکیاش بەڕادەیەک هەستی پیدەکرێت.

ژینگە بەگشتی هەر لە هەرێمی زیندەوەرەکان کە لە ژێرەوەی هەموو ئەو گیاندارە بچوکانە دەگرێتەوە کە بەزمانی هەلەندی پێ دەڵێن سێکتە (مێروولە و مێش و مێگەز) تا دەگاتە سەری هەرەم مرۆڤ هەروا لە کێشە و گرفت دان و ئەم زیندەوەرانە یان کۆچ دەکەن یان لە ناودەچن خۆ ژینگەی دەورووبەر بە سەوزایی و ئاو و هەوا ئەوا هەمووی پیس و ژەهراوی بوون لە ئەنجامی نەبوونی یاسایەکی دروست و پاراستنی و ئەنجامی ئەم هەموو شەڕە و کوشتار و زۆربوونی بەکارهێنانی پلاستیک و نەبوونی ڕیساکلن و زۆربوونی ئۆتۆمۆبیل و شەقامی ئەسفەلت و زیادبوونی ڕێڕەوەکانی فرۆکە و هەموو هات وچۆیە و بۆمباران و موشەکیش لەولاوە بوەستە.. هتد. سوتان و کاول بوونی زۆربەی سەوزایەکان و کۆریدۆرە سەوزاییەکانی سروشت لە عیراق و سوریا و تورکیا و پیسبوونی ئاوی ژێر زەوی و سەرزەوی کە ئاوی پانتایی ناسراوە بەهۆی ئەو هەموو پاشەڕۆیەی کە دەخزێتە ناویەوە هەروەها بە هۆی شەڕی نابەرابەر لەم ناوچانە سیمای هەموو ناوچەکانی گۆڕیەوە و هەرچی سروشتیە لە ژێر هەڕەشەدایە.
نەمانی هاوسەنگی لە ئیکۆسیستەم لەم ناوچانە بۆتە هۆکارێ بۆ خراپ بوونی ژیان و گوزەران و دابەزینی مام ناوەندی تەمەنی ئینسانەکان ودابەزینی کوالیتی ماددەکانی خۆراک و کێشە جۆربەجۆرەکانی تەندروستی ئینسانەکان لەم ناوچەیەدا.

هەروا دەنگۆی ئەمە هەیە کە هەندێ لە وڵاتانی داگیرکەر و سەرمایەدارەکانی ئەم وڵاتانە بە هۆشیاری هۆرمۆن و ماددەی جیاجیا دەخەنە کەرەستەکانی خۆراکیە سەرەکیەکان و دەهێننە بازاڕەکانی وڵاتە هەژارەکان بە گۆڕانی سلوکی مرۆڤەکان و کێشەکان ناوخۆیی کۆمەڵگاکان وەک مەسەلەی سێکسیزم و ماددە هۆشبەرەکان ونەخۆشی بێ چارە وبەردەوام (شەکرە و تەوژمی خوێن) تا نەوەکان پێ سەقەت بکەن.

نە بوونی سیستەمیکی دروست و یاسایەکی دروست بۆ کوالیتی ژیان و شان داخزاندنی دەوڵەت بە تەندروستی مرۆڤەکان و گیانداران لە وڵاتە جیاجیاکاندا وای کردووە کە ئیکۆسیستەم و مرۆڤەکان بەتایبەتی چینی هەژار و زەحمەتکێشان لە زۆرترین ڕەزالەتدا ژیان بەسەر بەرن و هەردەم چاویان لە دەستی دەسەڵاتداران بێ و

کڕنووشیان بۆ ببەن و دەستەمۆ ببن و مەسەلەکان بە خودایی ببنن وخۆیـــان تەســلیم بە دەســتی قەدەر بکەن و ڕازی بـــن بەو بەشەی کە هەیانە. ئەمەش ئاستی بەرەنگاری و بەرگری لە خەڵک کەم دەکاتەوەو خەڵکی بێ ئیرادەدەکات. سیستەمی پەروەردەو فێرکردنیش لەم ووڵاتانە هەندەی تر بەرزەقی هەستی پێدەکرێت کە چ جیاوازیەکی چینایەتی هەیە لە سیستەمی قوتابخانەی حکومی و بە پارە و ئینتەرناسیونالەی چەندە جیاوازیان هەیە و سروشت و ژینگەی مرۆڤەکان چەند جیاوازی هەیە و نەوەی هەژاران و کرێکاران جگە لە سەربازی و پۆلیس وخزمەتکار و پاراستنی نەوەی دەوڵەمەندەکان ئیش وکارەکی تریان بۆ نامێنێتەوە. لەلایەکی تریش شەڕ بـوەتە هۆی داخزانـی چینـایەتی بەنمـوونە هەژارەکـانی ئەوانەی لە دژی سیستەمەکان ڕادەپەڕن دوای ئـازادی هەرخۆیان دەبنەوە بە دەوڵەمەند و سەرکوتی خەڵک دەکەن کە ئەمەش لە ئەنجامی گەندەڵی سیستەمەکانە هیچ پێویست بە نموونە ناکات تەنها چـاوێکی خێــرا بە کوردســتانی خۆمــان دەبخشێنیــن دەبینیــن کە ئەم پرۆسیسە چۆن بووە.

بەرەی جەنگ بە هەژاران و بەرەی پارە و سامان و خۆشگوزەرانی بە باڵادەسـت و دەوڵەمەنـدەکان، لە سـەرکەوتنەکان هەژاران ڕابەر و پاڵەوانی هەیە و لە شکستەکانیش کەس خاوەنی نیە و خەڵکە هەژارەکە دیفاعی نەکردووە و کشاوەتەو ترسنەک وخائینە. بگرە هەندە جار سزای مەرگ وەردەگرن.

**کێشەکان لە ڕۆژهەڵاتی ناوەند؛**

جوگرافیای ڕۆژهەڵاتی ناوەند ناوچەیەکی فرە کەلتوورییە و چەندین نەتەوەو ئایین و مەزهەبی جیاجیای تیادا دەژی، ناوچەیەکی بەپیتی سامـانە سـروشتیەکانە و لە جیـوپۆلـتیک دا چەقـی دونیـا دەگێڕێنە. هەموو کات زلهێزەکانی دونیا چاویان لەم ناوچەیە بڕیووەوهەم لەلایەک کەرەسـتەی خـاوی هەرزانیـانە هەم مەیـدانی یەکلاکـردنەوەی کێشەکانیانیشە بە درێژایی مێژووی هاوچەرخی زلهێزەکانی دونیا.

مەسەلەی کێشمە کێشی ناوخۆیی ناوچەکە بریتین لە کێشەی مێژووی کە خۆی لە مەسەلە ناسیونال و ناسیونال مەزهەبی دەدۆزێتەوە هەروا لە برەو دان، مەسەلەی شیعە و سوونە مەسەلەی هەژموونی ئێرانی و تورکی وسعودی، مەسـەلەی عەرەب و ئیسرائیل، مەسـەلە ئابوورییەکـان کە کەرەستەخاوەکانی ئینەرژیە و جیوپۆلەتیک کە خۆی لە کیشەی ڕۆژئاواو ئەمریکا لە لایەک لەلایەکی تر ڕووسیە و ووڵاتانی سەر بەبلۆکی ڕووسی وەک و چین و هەندە ووڵاتی ئەمریکای لاتینی، ئەوە کێشەی چینایەتی

پەردەپۆش کردووە وکێشەی کارو سەرمایەی لە بیر خەڵک بردەتەوەو دوای خستوون بە دەورانی مێژوویەکی نادیار کە ناوەرۆکی هەموو کێشەکانی کۆمەڵگاکانە. وا خەریکە پێشبڕکێ ی ئەتۆمی لە ئێران و تورکیا و ئیسرائیل و سعودیە پەیدا ببێ، لەم دویانە کشانەوەی ئەمریکا لە پەیمانی ئەتۆمی ئێرانی لەگەڵ ئەوروپا کە بە ڕێککەوتنی ئەتۆمی شەش لایەنە دەناسرێتەوە، پەیوەندی ڕوسیە و تورکیا و ئێران لە سوریا و ڕۆڵی ڕووسیە لە ناوچەکەو فرۆشتنی سیستەمی بەرگری ئیس 400 بە تورکیا و دانانی بنکەیەکی ئەتۆمی لە مێرسین بە تورکیا و دەنگەی دانانی سیستەمی بەرگری ئیس 300 لە سوریا و هەردەم هەموو ئەمانە کێشەکانیان زیاترکردووە و خەڵکی ناوچەکەی دەستەوەستان کردووە و بە کاریگەرکردووە، تەنها بوون بە کەیلە و گوێڕایەڵی هێزەن وسوتان لە نێو مەنجەنیقی ڕۆکێتەکان و هیچی تر.

ئەمریکا و ڕۆژئاوا تەنها تەماشای قازانجی بەرزی نەتەوەیی و ستراتیژی خۆیان دەکەن، ڕووسیە و لایەنگرانی بە هەمان شێوە، ئیرانیەکان شەڕی خۆیان خستەتە دەرەوەی سنوور و فەیلەقی قودس و قاسم سلێمانیان کردەتە ڕابەری هەموو ئەم هەموو هێزانە کە لە شەڕدان و ئەوانیش بە ئاشکرا وا دەڵێن، تورکیا بە ئاسایشی نەتەوەیی خۆی و لە دەست نەدانی ناوچەکانی کوردنیشین و باکووری کوردستان ئەوا هەمووشتە دەکەن بە سەرکوتی گەلی کورد و ستراتیژیەتی دژایەتی کورد پەیڕەودەکەن و بە ئاشکرا دەڵێن ئەگەر لە ئەفریقاش دەوڵەتی کورد دروست بە ئەوا هەر دژی دەوەستنەوە.

زۆرجار باسمان لە ستراتیژیەتی نەتەوەیەکی وەک کورد کردووە لەم ناوچەیە و ئێستا هیچ ستراتیژیەکی هەماهەنگ و نەتەوەیی و رابەر و هێزێکی نەتەوەیی لە ئارادانیە ئەوەی هەیە تەنها چەند حزب ولایەنێکن و دابەش بوون بەسەر ستراتیژ وئەجندا دەرەکیەکان.
لەم کێشمەکێشانەی دوایی دا لە سوریا و مووشەک بارانی ئیسرائیلیەکان تا دەگاتە بە دەنگی ڕۆژئاوا و ڕوسیە لە ئۆپراسیۆنی عەفرین و دانانی گلەپی سوور بە تورکیا لە ناوچەی شەهبا و تەل ڕەفعەتدا هەمووی هەرزە دەرەکیەکان دەیبزوێنن و تەنانەت ئۆپراسیۆنی جەزیرە لە دژی داعش لە دەرەزوور و لەم لاش لە دیالە و ناوچەی گوێڵالە هەمان هەز بزوێنەریەتی و کورد لا حولە ولا قویە و هیچی تر.

**دیموکراسی بە تامی ناوچەکە؛**

دیموکراسی و هەڵبژاردن هەر چەند ساڵە لە عێراق و سوریا و تورکیا

و ئێران دەکرێت و بەناو پرۆسەی دیموکراسی و ئازادی هەڵبژاردنن، هەر لە سەدام حوسێن تا سیسی لە میسر هەمووی سەدا 99 ی دەنگەکان دەهێنن و ئەردۆگان هەرهیچ و پانئیسلامی ئێرانی هەرجار ناجارە ئیمامی دیاری دەکەن و هەموویان یەک قەوان دەڵێنەوە لە خاتەمی تا دەگاتە ڕوحانی، تاکە جیاوازی ووڵاتی ئیسرائیلە لە ناوچەکە کە دەوڵەتێکی یاسایی و دامەزراوەیی و ڕێکخراوە ئەمەش بە حوکمی سروشتی نەتەوەیی و مێژووی خۆیانەوەیە و لە ناوچەکە تاکە دەوڵەتە توانای پەلکێشکردنی گەندەلانی هەیە بۆ دادگا و تەنانەت لە هەندێ حالەتدا سەرباز و سەرۆک وەزیرانیش دەگرێتەوە. بۆنموونە لە ناوچەیەکی وەک کوردستان دا دوو هۆکاری دیموکراسی هەیە پارە و کوتەک وەک لە دیموکراسی مۆدێلی پوتین دا پەنجەی ڕۆژنامەنووس دەبڕێت و ئۆپۆزیسیۆن و ڕابەرەکانیان لە زیندانەکای سیبریا دەپەسترێن ئەمە بۆتە کۆپی بۆ مۆدێلی دیموکراسی ئەردۆگان چۆن ڕۆژنامەنووسان و سیاسیەکان و هەلبژێردراوی خودی خەڵک و سەرۆک شارەوانیەکان و ڕابەری هەدەپە بە زۆری زۆردار لە زیندان دەپەسترێن. درۆی گەورەی ئازادی و پەرلەمانتاریزم لە ڕۆژهەڵاتی ناوەند باشترین نموونەی ئازادی و یەکسانی سیستەمی سەرمایەداریە و کۆت وبەندی و چەوسانەوەی چینایەتیە و چەوسانەوەی ئینسانە بە دەست ئینسانە بە ناڕێکی وبە شێوەی جیاجیا، لە مۆدێلی ئەمریکای و ئەوروپایی چەوسانەوەی مرۆق لە لایەن مرۆقەوە بە یاسایی کراوە و سەرمایە دەست واڵایە و کارگە و کارخانە و دەوڵەت و میدیای مۆنۆپۆل کردووە. لە گشت کۆمەڵگاکاندا لەم نێوەدا هێزە ئاینیەکان درۆزنترین هێزن بۆ ناوی خواوە وپەرتوکە ئاسمانیەکان سات و سەودا بە تێکستە ئاینیەکان دەکەن لە پێناو بەرژەوەندی خۆیاندا بەکاریان دێنن. تەنانەت لە کاتی سوێند خواردنەکاندا لە پەرلەمانی ئەم ووڵاتانە هەموویان بە ئاشکرا درۆ دەکەن و خیانەت دەکەن لە خودی باوەڕەکانیان.

درۆ دەلەسەی پاڵێوراوەکان بووەتە مەسەلەیەکی ڕوون و هەموو خەڵک دەزانن کە تەنها بۆ بەرژەوەندی خۆیان حزبەکانیانە و هیچی تر. خەڵک لە برسان و بێ مووچەی و نەبوونی و سووتان لە نێو شەڕ و ئاوارەیی دەتلێتەوەو ئەوانیش ئەم سەرمایە نیشتمانیە بە برەودان بە دزی سەرکوتی سەرف دەکەن.
مۆدەی دیموکراسی ڕۆژهەڵاتی ناوەند کە کۆپیەکی خراپی دیموکراسی ڕۆژئاوایی و ڕۆژهەڵاتی بەتامی ئەم کەڵتوورە جیاجیایانەی سەرکردەکان و حزبە سیاسیەکان خەڵکی زیاتر سەرگەردان کردووە.
بۆنموونە دیموکراسی لە هەولێر وسلێمانی مانای پارە و شەق

تێهەلدان و کوشتنە لە هەندێ حاڵەتدا، لە ئەستەمبۆل و قاهیرە مانای باشتری نییە و لە تاران و عەمانیش تا دەگاتە بەغدا دەنگەکان دەکڕین ودەفرۆشرێن بە کورتی دیموکراسی پارە شەق و فرۆشتن هەیە و هیچی تر.

سامانی نەتەوەیی و سامانی کۆمەڵایەتی لە دەستی کۆمەڵێککەسە دایە و ئیکۆسیستەم هەروا هەراسان دەبێ هەمووی فرۆشراوە و کڕیاوە و بەنداوەکان و ئاوی ناوچەکە بە باران و بەفریەوە دەگیرێنەوە و بەردرێن و دووەم ئۆکسیدی کاربۆن و کوالیتی هەوا هەر مەسەلەیەک نییە و خەڵک تووشی چ سەرگەردانییەک دەکات هەر مەسەلە نین.
ئەگەر کات بڕوا ڕەزالەتییەکان زیاتر دەبن و شەڕێکی قورستر لە ئارادا دەبێت ئەگەر ئێران و ئیسرائیل و ڕۆژئاوا و ڕووسیە وتورکیا بە ڕاستەوخۆ بەریەک بکەون و ئەوکات هەموو کۆمەڵگا دەچیتەوە دواوە خەڵکی زیاتر سەرگەردان دەبن، ئەم ئەگەرە هێشتا دوورە لە ناوچەکە ڕووبدەن بەڵام هیچ شتێ لەم نێوەدا ناماقووڵ نییە. لەم نێوەدا میللەتی کورد قوربانییە و هەر بە قوربانیش دەمێنێتەوە تا سەرکردەسیاسییەکان وا کار بکەن. جارێ کێشەی دورگەی کۆریا لەگەڵ ئەمریکا و ڕۆژئاوا یەکلا نەبێتەوە و گەرمی لە ڕۆژهەڵاتی ناوەند لەگەڵ باران خەڵک تووشی سەرگەردانی دەکات خۆ شەڕ و قوربانییەکانی بەردەوامن بە هەموو جۆرەکانیانەوە، ئەم ئاڵوگۆڕە لە ئاو و هەواش لە ئەنجامی ئەم هەموو کارگە و کارخانە و جۆرەکانی ئینەرژیە کە سیستەمی کاپیتاڵ خاوەنییەتی و برەوی پێدەدات لە هەموو دونیادا هیچ گرنگی بە ژینگە و سروشت نادات خۆ مۆرکردن و نەکردنی کۆنگرەی ژینگەی پاریس باشترین نموونەی هەژموونی ئەم سیستەمەیە لە سەر ئیکۆسیستەم و ڕەزالەتییەکان. کات بڕوا زیاتر هەست بە کاریگەر و بەرەنجامەکان لە گشتدا دەکەین، وێنەی ماسییەکە کە پلاستیک گیانی دوولەت کردبوو باشترین نموونەی ئیکۆسیستەمە و لە سوسیال میدیادا بە هەموو دونیا بڵاوبووەوە یان ناوچەی کەناری دوورگەی بالی کە خۆشترین ناوچەی گەشتیارییە ئێستا بووە بە زبلدانی دەبەی پلاستیکی یان ووشک بوونی کۆرال لە قوڵایی دەریا لە کەنارەکانی ڕۆژهەڵاتی ئوسترالیا و خۆ نەیجەردەڵتا باشترین نموونەیە بە کاریگەری کۆمپانیا شێل لەسەر سروشت و ئیکۆسیستەم دا.

بەداخەوە لە کۆمەڵگای کوردستان هێشتا پاراستن و گەشەدان بە ژینگە نەبۆوەتە مەیدانە بە خەباتی چینایەتی. گەرچی لە دونیادا و سوسیالیستەکان و مرۆڤەکانی دیفاع لە ژینگە هەردەم لەم نێوەدا لە خەباتدان. بەڵام هێشتا لە ڕۆژهەڵاتی ناوەند نەبۆتە کێشەیەکی

کۆمەڵایەتی قووڵ لەداهاتوودا خەڵکی دەبێ لەم نێوەدا بەرگریەکی سەخت بکات کە کەمتر نیە لە ڕەزالەتیەکانی کێشەی سوونە و شیعە.
بەنمونە میللەتی کورد دەتوانێ لەم نێوەدا لە جیهاندا لایەنگریەکی زۆر بۆ ئازادی پەیدا بکات. بەڵام سەکردە سیاسیەکانی کورد باڵی ڕاستی یان هەڵبژاردووە و ڕێگەی تری هەڵبژاردووە و بووتە داردەستی کاپیتالیزم، پەیەدە لەم نێوەدا لە هەردوو لادایە و بۆیەش کێشەی زۆری دەبێ و جارناجارە گورزێ دەخۆن.
ئەوانی تر بەنموونە پارتی و یەکێتی ئەوا بەشێکن لە ئەجندای دەرەکی و هیچ کاریگەی یان لە سیاسەتە ئەقلیمیەکان نیە وتەنها لە پەراوێزدا هەناسە دەدەن. ڕیفراندۆم و ناوچە جێ ناکۆکەکان و تەسلیم کردنەوەیان باشترین نموونەن.

**ئاسۆ حامدی**

---

# شەو لای سالم ... گۆران عدنان

**شه وو هه سته کانی م□□ق**
**شە و و نامۆبوون**

یه کێکی تر له و با را نه ی که وا شاعیر له شه و دا تیدا بووه و به هۆیه وه ئازا ری چه شتووه بریتیه له (نامۆبوون)که((حاڵه ت و دیا رده یه کی ده روونی وکۆمه ڵه یه تیه رووبه روی م□□ق ده بیته وه ، ئه م خه سڵه ته ده روونیه لا ی هه موو که س به پێی باری ده روونی و ژینگه که ی بوونی هه یه،مرۆڤه کان هه ر چیه ك بن و له هه ر پله و پا یه وسه ربه هه ر ئاستیکی ڕۆشنبیری بن ده شێت دووچاری ئه م حا ڵه ته ببن،ده روون ننا سه کان له ڕوانگه ی ده روون ناسیه وه تیڕوا نینی خۆیان له با ره ی ئه م چه مکه وه خستۆته ڕوویه كیك له وزانایانه فرۆیده که پی وایه((نامۆبوون))ئاکامی جیابوونه وه ی ئاگاییه(الشعور)له نه ست(لاشعور)وکاته ش که سه که له ژیر کا ریگه ری ئاره زووه خه فه کراوه کانیدا ڕه فتار ده کات))هه روه ها پێی وا یه((نامۆبوون))له ئه نجامی ململانی نێوان خودڕیککارییه کانی شا را وه دروست ده بێت کاتێ تووشی ئاڵۆزیکانی شار ستانیه ت

وڕێككاريه جۆربه جۆره كانى ده بێته وه ،كه ده بنه به ربه ستێك بۆ تێركردنى ويست و ئاره زووه كانى،سه رئه نجام تاك ويست و ئاره زووه نه له ناخيدا خه فه ده كات،كه واته فرۆيد نامۆبوونى مر□ق ده گه رێنێته وه بۆ ئه و كۆت و به نده ى كه له پێوه ر وياسا كۆمه ڵا يه تييه كاندا ده رده كه وێت وله سه رچالاكيه غه ريزه يى و بايلۆژييه كانى مر□ق له رێگه ى دا مه زراوه كۆمه ڵايه تى و ماديه كانى كۆمه ڵه وه ده سه پێنرێ ونا بێ مر□ق ل□ى لا بدات ))نامۆبوون وه ك حاڵه تێكى ده روونى به ته نها له نێوشيعره كانى سالم به ته نهاده رناكه وێت به ڵكو له نێوزۆربه ى شيعرى شا عيرانى كلاسيك بوونى هه بووه وڕه نگدا نه وه ى له نێو ژيانى شاعيرا ن ده ر ده كه وێت جا ئه م باره ده روونيه به هۆى ئەوژينگەيەوه بێت كه شا عيران تيدا بوون ياخودبە هۆى بارودۆخى كۆمه ڵايه تيه وه بێت،بوونى نه خۆشى جه سته يى ودووركه وتنه وه له نيشتمان ونه گه يشتن به و كه سه ى خۆشى ويستووه له گرنگترين ئه و هۆكاره ن كه سالميان تووشى نامۆبوون كردووه،((شاعيرله ماوه ى ئا وه ره بوونى له وڵاتى ئێران ودووركه وتنه وه ى له كوردستان توشى ڕه شبينى و نه خۆشى سايكلۆجى، بووەبه تايبه تى دواى ڕوخانى ميرنشينى بابان زياتر ئا ره زوو وتاڵى ژيانى مه ينه تى چێشتبوو))جا ئه م نامۆبوونه ش له شه و ڕووبه ڕووى سالم بوه ته وه سالم دێڕه شيعرێكدا

ئاماژه به نامۆبوون له شه و داوبه باره ده رونيه كه به هۆى دوورى له (دلبه ر)تووشى بووه ده كات و ده ڵێ:

ئه گه ر دلبه ر بپرسێ حاڵى ((سالم))پێى بڵێن تۆ خۆش!
له گێسووى ميحنه تا هاكا بە سە ريا هات ،هه ره س ئيمشه و

واته ((ئه گه ر يارپرسى حاڵى سالم چۆنه ؟پى بڵێن: تۆ خۆش مردئه مشه وله كێوى خه م و پ□زاره دا هه ره س هات و خستيه ژێروله ناوى برد))

لێره دا ده بينين كه شا عر به هۆى ئه وه ى يارله و شه وه دا لێى دوور بووه تووشى نا مۆبوون هاتووه و ئه م نا مۆبوو نه ش به ره و دڵته نگى بردووه،جا ئه و دلبه ره ش كه سالم له زۆرشيعردا ناوى دێنێ ئاشكرايه كه پێينه گه شتووه،ره نگه دوورى ئه ودلبه ره ش ئه و دووريه بێت كه سالم به هۆيه وه ئا زا رى چه شتووه،ئه م دووريه ش نه ك ته نها به خت وچا ره نووسى سالم به ڵكو زۆربه ى شا عيرا ن باس له دلبه رێك ئه كه ن له شيعره كانيان كه پێيان نه گه يشتوون،جا ئه و مه عشووق و دلبه رانه بوونێكى ڕاسته قينه يان هه بێت ياخود كه سانێكى(ئايديالى)واته به رهه مى خه ياڵى شاعيران

بووبێتن،ئه وه ی گرنگه به یه ک نه گه یشتنه که یه ،که زۆربه یان به ده ستیه و ه ناڵاندوویانه((له شیعری کوردیدا هه ر له مه لای جه زیری تاسه رده می ئه حمه دموختار زۆرشاعیر،جیهانی عه شق و له باتی خۆشی وکامه رانی و به ختیا ری هه رجیهانی سووتان و برژان و قوڵ پێوان وتیر موژگان وخوێن رژانی فه ر هاده))

سه رچاوه کان:

١_ده قه شیعرێکانی گۆرا ن له ڕوانگه ی ده روون نا سیه وه

٢_مێژووی ئه ده بی کوردی،به رگی سێ یه م ،نووسینی د. مارف خه زنه دار

٣_دیوانی سالم

٤_دیوانی ئه حمه د مو ختا ر جاف.

-______

**نووسینی :گۆران عدنان**

**تایپ کردنی: هێشو عادل**

---

# زەردە لـە سـەران بۆ لـە سـیما قەوزەدارەکان زیاتر نەبینی کەس چـاوەڕێت نـەکـا … نـەژاد عزیـز سورمێ

**خۆشبەختین هەست بە ئازار دەکەین))**

**واتە هێشتا زیندووین ))**

**وی هیوی**

**لە ژیانی ( هاوسەرگیری لەگەڵ بوزا ) دا**

-____

ئێمە لە کوێین

بەو سەخاوەتە بێ وێنەیە ،

میواندارى بکوژانمان دەکەین؟

چاو لە بێبەریایەتی
خوداوەندە لە مەرگ تێرنەبووەکان ،
کە نێردەکانیان
پیاسە بە زەنوێراندا دەکەن
چەهرەی تۆزاوی مناڵانیش
لە بادەیەکی گڕ گرتوودا
بە تەزرە و چوالە دەخۆنەوە ..

بێدەنگی کاول و وێرانان ،
سەرشارن لە بۆشایی ..
فریشتە چاویان
بە نیگەرانی دەشۆن
بەدوای خەونێکەوە نایبینن ،
وێنەی ئەو پەڵە هەورانەی
لە ئاسمانی ئێمەدا چڕ دەبنەوە
بەسەر خاکی دی دەبارن ..

کاروانی زێڕپۆشی پاییز
باریان لە تەنیشت تەلبەندە نەغمەدارەکان
لێ خستووە ..
بێ هە‌ست ..
بێ گیان ..
بە سیمای ڕووشاوی ڕۆژگارەوە
لە موچڕکێکدا دەردەکەوێ ..
پەیمانەیەك ،
لە شەرابی درەوشاوەی پەریان..
چەند چڵێك
لە ڕووناهی ئەو ئاگرەی
هە‌ڕەشەی پێ دەکرێ ..
پرسیارێکی سەردەمنوێنە ..
هاونشین ..
بێ وەڵام ..
چاڵی گومڕایی ..
مێژووگوزەر ..
کۆن ،
لەوەتەی دونیا هەیە ..
نوێ ،

چەند چرکەیەك لەمەوبەر ..

دوورگەیەکمان
بە خۆمان دروست کرد ،
لێمان نەڕوانی
ساویلکە بە خۆمان دەچووین :
باران لە ئامێز و
فرمێسك بەسەر شانەوە
ڕۆحمان ڕوو لە هەوراز ..
چاوەڕوان ،
پەنجەرەیەك بکرێتەوە..
پەنجەرە
نەك کرایەوە ،
لە بێخەوە هەڵتەکا ..
لە شەشپاڵووی کەڵولاڵمان
زیاتر نەدی !!
کە بووە بە قوللە و کاژی دڵمان ،
لە سواڵی بەر دەرگای ئاسۆدا
قولنگی بۆ بخەینە سەرشان ..

چراوگ نەکوژاوەتەوە ..
فریشتە جوانن
جوانن برادەر !!
شاعیر باکی نییە
ئەوەی لێی دەشارنەوە ،
بە خەون دەیبینێ ..
لە بەهەشتیش دەربکرێ ،
دۆزەخی قبوڵی دەکەن .
باکی نییە شاعیر
بۆ چەند ئەستێرەیەکی کوژاوە
یا ئێوارەیەکی کەیل
ئاو و هەوای لێ ببڕن .
ئاوازی مەست باکی نییە
لە یەك کاتدا بەسەر پێخەفی بێ چارەییەوە ،
سەرجێیی شادی و خەم دەکا ..
لە یەك کاتدا برادەر!
لەو گەمەیەی

ئادەمزاد
ناویان ناوە جووتبوون ،
نقوم دەبێ ..
هاوارێك ،
لە ڕەنگی زەردهەڵگەڕاو و
سیمای قەوزەدارمانەوە
باڵدار ئاسا
ئازاد .. شاد
ئاسمان تەی دەکا ..
دوور نییە ڕۆحمان
بێدار بکاتەوە ..
ژەنگی درەختان بوەرێنێ
ڕەنگەکان ،
کە شەویان بەسەر دادراوە
بە بەندەری سۆزدا بگەڕێنێتەوە
کژێك دا بێ
نیشتمان
بە چاوی کوێریشەوە ببینرێ .

ئۆکتۆبەری 2017□

---

# مانەوەی ئەم جەنگەڵستانە تاکەی درێژە دەکێشێت؟ … تاهیر حاجی حەسەن

کاتێک سامان لەلایەک کۆد□ بێتەوە، ئەوا ل□ بەرانبەریشدا هەژاری بەشێکی کۆمەڵگە زیاد د□ بێت. وتەی ب□ پێزی مارکس.
سەرمایەداری تەنها شتێک بەردەوام بەرھەمی دەهێنێتەوە کەڵەکەی سەرمایەو زێدە بەهایە. بۆیە تا ئەم سیستەمەیش لەسەر پێی خۆی توانای وەستانی ه□ بێت، تا ئەوکاتەیش یەکسانی لەڕوی ئابوری و چینایەتی و کۆمەڵایەتیەوە بونی نا بێت.

ئابوری بڕبڕە پشتی کۆی ناکۆکیەکانە،خەتاکەیش لەخودی ئابوریەوە نیە.چونکە مر□ق ب□بێ ئابوری و بەرهەمهێنان ناتوانێت درێژە بەبونی خۆی ب□دات.خەتاکە لەجۆری سیستەم و کار دابەش کردنی کۆمەڵایەتیەوەیە. خۆگەر بونی سیستەمە چینایەتیە نایەکسانیخوازەکان نەبوایە،ئەوکات ژینگەی مرۆڤایەتی دەیتوانی بەبێ جەنگ و بەبێ بونی هەژاری لەلایەک و دەوڵەمەندی بەشێکی کەم لەلایەک، بەپێزترین و بەبەهاترین ژینگەو ژیان بۆ هەمولایەک دەستەبەر بکرایە.

ململانێی نێوان دەوڵەتانی گەشەسەندو لەڕوی پیشەسازی و ئابوری و بەرهەمهێنانەوە،گەر لەسەر پایەکانی کێبەرکێی□ک□ی دژ بەیەک نەبوایەو چونەپێشی ئاستی زانستی لەخزمەت برەو دان بوایە بۆ گەیشتنی سەرجەم کۆمەڵگەکان بەئاستی گەشەسەندنی ئابوری و بەرهەمهێنانێک کەبەپێی پێویستی و خواستی کۆمەڵگەکان بوایە، ئەوکات، ئەم جەنگەڵستانەی ئێستامان نەدەبینی.

جەنگەڵستانێک،لەلایەک بۆ بەشێکی کەم لەکۆمەڵگەکان کەلەڕوی پێشوەچونی پیشەسازی و زانست و ئابوری و بەرهەمهێنانەوە گەشتونەتە قۆناخێکی باڵا،کەچی ل□ بەرانبەریشدا،زۆرێکی زۆر لەکۆمەڵگەکان کەخاوەنی سامانی سروشتی وزەن، خراونەتە نێو ژینگەو ژیانێکی پڕ لەچەوساند□ن□وەو زیندوکردنەوەی قۆناخی هاوشێوەی کۆیلەداری. بۆیە،خەتا سەرەکیەکە لەبونی جۆری سیستەمەکەدایە، نەک لەناعەدالەتی سروشت و توانا و چالاکی مرۆڤەکان.

ئەم سەردەمەی تێیدا دەژین،لەهەر سەردەمێکی پێشوتر،دڕندانەترو وێران کاریانەترە،لەبەرئەوەی زانست و تواناکانی داهێنان و بەرهەمهێنان بەگشتی بەپێی خواستی قازانج و ململانێکانی نێوان دەوڵەتانی سەرمایەداری و شەریکاتە مۆنۆپۆڵەکانیانە، نەک بەپێی خواست و ئارەزوی کۆمەڵگەکان بێت. هەر لەم ڕوەیشەوەیە،کەدەتوانین بەیەقینەوە بڵێین؛مارکس لەسەر هەق بو،کاتێک کۆی ژیانی خۆی تەرخان کرد، بۆ دۆزینەوەی هۆکارێک کەلەپشت ململانێ چینایەتیەکان و کێ بەرکێ و دژایەتیەکانی نێوان دەوڵەتانی سەرمایەداری و سیستەمەکەیانەوەیە. تا هەیمەنەی قازانج و سەرخستنو کەڵەکەی سەرمایە مابێت،تائەو کاتەیش مرۆڤایەتی ناتونێت ڕزگاری ببێت لەجەنگەڵستانێک کەسیستەمە چینایەتیە چەوسێنەرەکان بەرهەمیان هێناوە.

شۆڕشی چینی کرێکاری کرێ گرتەو بنیات نانی کۆمەڵگەی سۆسیالیستی

دواچارەسەرە بە گشت مرۆڤایەتی،کەدەتوانێت ڕزگاری یەکجارەکی بەدەست بهێنێت. بەبێ بوونی کۆمەڵگەی سۆسیالیستی،کەی ئاسۆ سیاسیەکانیتر، تەنها خەبات و سیاسەتیان بەمانەوەی ئەم جەنگەڵستانە دەبێت.

**تاهیر حاجی حەسەن**
10/05/2018

---

# نەخۆشی دەسەڵات ... ڕەزا شوان

(جۆرج برنادشۆ) دەڵێ:" ئەو کارەساتەی کە جیهانی تێدا دەژی، لەوەدایە کە دەسەڵات لە دەستی کەسانێکی بێتوانان"
نەخۆشی دەسەڵات و خۆسپاندن، کوشندەترین نەخۆشی ئەم سەردەمەیە، نەخۆشییەکی دەروونی مەترسیدارە، کە تا ئەمڕۆش دەرمانی چارەسەرکردنی بۆ نەدۆزراوەتەوە.
شێتی پۆست و دەسەڵات و گەورەیی، کە شەیدای خۆسەپاندن و قورخکردنی دەسەلات و مانەوەن لە دەسەڵاتدا بۆ درێژترین ماوە، بە ئەوەش دەست بەسەر داراییدا دەگرن و تا خۆیان دەوڵەمەند بکەن بە هەوەسی خۆیان راببوێرن و پێخشان و تەخشان بە پارەی گەلەوە بکەن، زۆرترین دەستوپێوەند و شان تەکێنیش لە خۆیان کۆبکەنەوە.. نەخۆشی حەزی دەسەڵات پەتایەکی قێزەوەن و زیانبەخش و مەترسیدارە. چونکە شێتی دەسەڵات لە پێناوی گەیشتنی بە لووتکەی دەسەڵات و مانەوەی و بە پاراستنی کورسییەکەی، هەموو رێگایەکی چەوت و کارێکی ناڕەوا دەگرێتەبەر، دەیەوێت بە دروشمی بریقەدار و بە بەڵێنی درۆی بەردەم مایکەکانی تەلەفزیۆنییەکاندا، خۆڵ لە چاوی خەڵکی بکات. ئامادەشە لە پێناوی مانەوەی لە دەسەڵات و پۆستەکەیدا، سازش لە هەموو بەهاکان بکات، گەر نیشتمانیش وێران و کاولبێت، گەر گەلیش برسی و رووت و بێ مووچە بێت، بە لایەوە گرنگ نییە و بە خەیاڵیدا نایات و گوێی خۆی لێدەخەوێنێت.. ئەو کار بەو تیۆرە دەکات " کە ئامانجەکان پاکانە بۆ هۆیەکان دەکەن".

ئەم دەسەڵاتدارە دیکتاتۆر و ستەمکارانە هەر بە سامانی گەل، هێزێکی تایبەت دادەنێن، بۆ سەرکوتکردنی هەر خۆپیشاندنێکی ناڕەزایی و

داواکردنی مافە رەواکان، لە لەیەن چەوساوەکانی گەلەوە.. کەچی لە جیاتی ئەوەی بە دەنگ خواست و داواکانیانەوە بچن، هێزی سەرکوتکردنیان بە دەنێرن و بە ئاژاوەگێڕ و فیتدراو ناویان دەبەن، بە دڕندەترین شێوەش دەکەونە تەهێڕدان و ئەشکەنجەدان و گوللەبارانکردن و سوکایەتیکردن پێیان.

سەیریش لەوە دایە، کە نەخشانی دەسەڵات و کورسی، خۆیان بە نیشتمان پەروەر دەزانن، خۆشیان لە هەموو کەسێک بە زاناتر و داناتر و زۆرزانتر و ژیرتر دەزانن، هەر خۆیان و بنەماڵەکانیشیان بە شایستەی سەرۆک و سەرکردایەتی و دەسەڵاتی باڵا و بەڕێوەبردنی نیشتمان دەزانن. بەڵام لە راستیدا، زۆربەیان هیچ لەبارن نییە و لەولای هیچەوە لەقە دەکەن.. چونکە ئەمانە لەسەر بنەمای توانا و شارەزایی و سیاسەتزانی و شایستەیی نەگەیشتوون بە بەو پۆست و دەسەڵاتە باڵاو و هەستیارانەیان.. بەڵکو لە پڕێک بوون بە کوڕێک.. رۆژێک لە رۆژانیش نە تنۆکێک خوێن، بەڵکو دڵۆپێک فرمێسکیشیان نەڕشتووە بە نیشتمانەکەیان، هاتوونەتە سەر حازری.. لە رێی دەستاودەستکردنی دەسەڵاتەوە، لە باوکەوە بە کوڕ، بە کۆڕەزا، بە برازا. ئەو پۆستە باڵایانەیان وەرگرتوون و قورخیان کردوون.. نان و پیازیش بە رابردووی باوکیانەوە دەخۆن.. یا بە زەبر و زۆرداری، یا دەسەڵاتی تاکە حیزبی، یا بەسەر پشتی تانکەوە، بوونە بە دەسەڵاتدار.. کە پۆستەکانی هەموویان نادەستوورین و رەوایی نین، چونکە دەسەڵاتێکی بە خۆسەپێنن.. ئەم دەسەڵاتدارانە ماوەی دەسەڵاتداریشیان تەوابێت، بە هیچ کولێجێک ئامادە نین کە واز لە پۆستەکانیان و لە دەسەڵات بهێنن..ئچونکە لەدزی و لە بە تاڵان بردنی سامانی گەل تێر نابن.. مەگەر خۆیان بزانن چ دزییەکیان کردووە؟

هەموو بریارەکیشان کە دەریدەکەن، لە بەرژەوەندی خۆیاندایە، چونکە دەستیان بەسەر پەرلمانیشدا دەڕوات، قورخی زۆرینەی کورسییەکانی پەرلمانیشیان کردوون.
کەسیش نابێت رەخنەیان لەبگرێت و پێیان بڵێت ئەوە خوار دانیشتوون و خۆتان راست بکەنەوە، چونکە خۆیی بنەماڵە پسوولەی لەبووردنیان هەیە و، هەچ هەڵە و تاوان و ناپاکییەکیش بکەن، هیچ لێپرسینەوەیەکی یاسایی و هیچ سزایەک، ئەمان ناگرێتەوە؟؟
چونکە دەسەڵاتدار و کوتەک بە دەستن.. خۆشیان لە سەرووی یاساکانەوە دەزانن.

نەخشی دەسەڵات و پۆست و کورسی، لە لووتکەی دەسەڵاتەوە

دەستپێدەکات، لەوەوە شەڕدەبێتەوە بە بنکەی دەسەڵات.
پێویستیشە بەرپرسێتی لە قورخکردنی دەسەڵات جیابکەینەوە، بەرپرسێتی ئەرک و پێویستی ئەستۆی بەرپرسە، کە بە ئەوپەڕی توانا و دڵسۆزی و لەخۆبووردنەوە، ئەو ئەرکەی ئەستۆی جێبەجێدەکات و خزمەت بە گەل و بە نیشتمانەکەی دەکات.. بە ئەوەی چاوی لە ستایش و پیاهەڵدان و پۆست و پاداشت بێت.
بەڵام دەسەڵاتداری رەها، تەنها بە بەرژەوەندی خۆی و بنەماڵەکەی کاردەکات هەوڵیش دەدات کە هەموو دەسەڵاتە باڵاکان و هێز لەژێر رکێف و دەستی ئەودابن، گوێش بە ئازار و چەوسانەوە و پێویستی و ماف و داخوزییەکانی گەلەکەی نادات.

هەندێ لەم دەسەڵاتدارانە، لە سیناریۆی هەڵبژاردنەکان، یاری بە ئیرادەی گەل دەکەن بە بەدەستهێنانی دەنگەکانیان، گەرچی پێشوەخت ئەنجامەکانیان لە بەرژەوەندی خۆیان مسۆگەر کردوون، دەیانەوێت رەوایی بدەن بە خۆیان.. چونکە مانەوەیان لە دەسەڵات بە تەنیا رێگا دەزانن بە هێنانەدی مەرام و بەرژەوەندی و ئامانجەکانیان.

هەر گەلەکیش بێدەنگ و بیهەڵویست ببێت و ئامادەبێت، کە باجی ستەم و ستەمکاری زۆر و زۆرداری و قورخکردن و گەندەڵی دەسەڵاتی لەخۆبایی بدات، خۆی بەبێ دەسەڵات و بەبێ ئیرادە و بێتوانا بزانێت.. ئەوە گەلەکی بەزیوە و شایەنی دانی ئەم باجەیە.. ئەگینا قبوڵی ناکات و رادەپەڕێت و رووبەڕووی دەسەڵاتدارانی ستەمکار و قورخکردنی دەسەڵات دەوەستێتەوە، بەبێ ترس و سڵەمینەوە داوای مافە ڕەواکانی خۆی و گۆڕینی دەسەڵات دەکات و چیتر ستەم و چەوسانەوە قبوڵ ناکات.. ئەوەش دەزانن کە (ماف نادرێت و وەردەگیرێت) بە وەرگرتنی مافیش، خەبات و راپەڕین و قوربانیدانی دەوێت.. بێگومان گەر گەل نەبێت مەڕە.. دەسەڵاتیش ناتوانێت ببێت بە گورگ و پەلاماری بدات.
مرۆڤ بە ئازادی لەدایک بووە و پێویستە بە ئازادیش بژیت، پێویستە چارەنووسیشی لەدەستی خۆیدا بێت.. بە ئەوە لە دایک نەبووە، کە ببێت بە کویلە و بە کەنیزەی کەسانێکی دەسەڵاتداری ستەمکاری چاوچنۆک و لەخۆبایی.. کە دەیانەوێت ئەم مافە سروشتییە رەوایانە لە خەڵکی زەوتبکەن و بیانکەن بە ژێردەستەی خۆیان.

بەڵام ئیرادەی گەل زۆر بە هێزترە، لە مەبەست و لە مەرامی نەگریسی ئەوان.. ئەو رۆژەش دوور نییە کە ئەم دەسەڵاتپەرست و خۆپەرستانە، دوو هەندە باجی ستەمکاری و زۆردارییەکانیان بدەنەوە و کونە مشکیان لەببێت بە قەیسەری. نموونەی ئەمانەش لە مێژووی

نزیکدا زۆرن: سەدام، ستالین، نیرۆبی، هیتلەر، قەزافی، چاوچیسکۆ، زین العابدین، مبارک، کە چۆن رسوابوون و بوون بە پەندی زەمانە.

نۆروێژ: ۱۱ی/ ئادار/ ۲۰۱۸

---

# ئاخ چ شێتێکی خوێن شیرینم … تاهیر مەهابادی

ئەودەمەی ئاگر فێرە ئەوینم دەکات
خۆ لە هەتاو دەشارمەوە
ئەودەمەی
خەرمانی خوێنم
بە گێژەڵووکەی مێژوو دادەکەم

<<<<<<<…

ئاچ چ شێتێکی خوێن شیرینم
ئەودەمەی لە سەر بەرزاێکان
چاوم دەکەم بە چرای بیر چاوڵەبۆکانی دەشتایی
ئەودەمەی
لە شێوەردی غەریبان
گەزیزان دەچێنم
هەر ئەودەمە
دەبمە شەوچەلەی بیسەرانی هەڵوەدایی

<>>؟؟<>>

ئاخ چ…. ش خ …ش
ئەودەمەی
ئاسمان لە لیف□یم بێزارە و
زەوی لە رایەخیم وەرەز
ئەودەمەی

گاشەبەردەکانیش لە سەنیریم رادەکەن

////////.…

ئاخ …چ،،،،ش…خ.…ش،،،،،،
ئەودەمەی ڕمبەڕمبی دەبابان
دەکەم بە دەهۆڵ
قرمەقرم و ویزەویزی گوللان
بە چەپڵەرێزان
رەشبەڵەکی گوللەو خوێن و ژان لە جەستەم
بۆ گۆرانی ژین
چاوەڕوانی دابەزینی بووکی ئاواتم
ئەرێ چ شێتێکی خوێن شیرینم

<<>.…

**ئاخ چ شێتێکی خوێن شیرینم**
ئەودەمەی
لە گرمەگرمی گەرمای ئەوین
تەزووی خەزانێکی ناوەخت
چڵی باڵام دەئەنگێوێ
ئەو دەمەی لە شەڕی هەتاوان …… ریش سپیمە و
سوڵحی خوێنی سیاوەش دەکەم
ئەودەمەی
لە ئاسمانی ئارەزوو تریفە دەفڕێ
ئەودەمەی
بووکی ئاوات لە ماڵی باوان دەمرێ
تاهیر مەهابادی
٢٠٠٥
>